

Utgiftsområde 14 Arbetsliv

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens budgetproposition för år 2003 med förslag till anslag på utgiftsområde 14 Arbetsliv. Utgiftsområde 14 omfattar politikområdena Arbetsliv och Jämställdhetspolitik och anslag på dessa områden. Ramen för utgiftsområdet uppgår till drygt 1,1 miljarder kronor.

I betänkandet behandlas också 58 motionsförslag som väckts under allmänna motionstiden hösten 2002.

I betänkandet redovisar utskottet sin syn på inriktningen av arbetslivspolitik. Utskottet är oroat över att antalet sjukskrivningar, liksom antalet arbetsjukdomar, fortsätter att öka. Utskottet ställer sig positivt till det omfattande arbete som regeringen genomför inom ramen för det s.k. elvapunktsprogrammet för att motverka ohälsa i arbetslivet. Utskottet framhåller särskilt att det är arbetsplatsen och parterna som måste stå i fokus för arbetet mot ett hållbart arbetsliv. Arbetsgivarna måste ta ett större ansvar än i dag för att integrera det förebyggande och rehabiliterande arbetet i verksamheten. Utskottet understryker också vikten av att kvinnornas situation särskilt uppmärksammas i arbetet mot ohälsan.

På utgiftsområde 14 föreslås att Arbetsmiljöverkets anslag tillförs ytterligare medel bl.a. för den regionala skyddsombudsverksamheten och för förstärkning av tillsynsverksamheten. Arbetslivsinstitutet föreslås få medel för bl.a. satsning på företagshälsovårdsutbildning och isocyanatforskning.

Utskottet tillstyrker att anslaget till Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) tillförs 2 miljoner kronor utöver regeringens förslag i propositionen enligt en gemensam motion av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Övriga motioner avstyrks.

Sammanfattningsvis tillstyrker utskottet, med den justering avseende anslaget till HomO som nyss redovisats, regeringens förslag till anslagstilldelning på utgiftsområde 14 Arbetsliv.

I ett gemensamt särskilt yttrande av företrädarna för Moderaterna, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Centerpartiet kritiserar de regeringens inriktning av arbetslivspolitik. De fyra partierna pekar på att ohälsan fortsätter att öka. En vanlig vardag är det sammanlagt uppemot 1,4 miljoner svenskar i arbetsför ålder som inte arbetar eller arbetar mindre än de önskar. De är antingen

arbetslösa, i arbetsmarknadsåtgärder, latent arbetsökande, långtidssjuk-skrivna, förtidspensionerade eller undersysselsatta. Det innebär att var fjärde vuxen människa i arbetsför ålder inte arbetar.

Partierna pekar på att det finns ett stort antal orsaker som sammantagna eller var för sig kan vara orsak till denna utveckling. Av den anledningen krävs det ett brett band av åtgärder som omspannar allt från arbetsplatsfrågor, förändringar i sjukförsäkringens villkor, samverkan mellan olika system och myndigheter till ökade resurser för rehabilitering och förbättringar för barnfamiljerna m.m. Inom arbetslivsområdet vill de bl.a. verka för att det förebyggande arbetet på arbetsplatserna ges en högre prioritet och blir mer inriktat på den enskilde individen, att det blir fler alternativa arbetsgivare inom offentligt finansierad verksamhet och att den enskilde får större möjligheter att påverka arbetstiden.

Totalt har 7 reservationer och 5 särskilda yttranden avgivits i ärendet.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	3
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	5
Redogörelse för ärendet	8
Utskottets överväganden	9
1. Allmänt om arbetslivspolitik	9
2. Mål för politikområdet Arbetslivspolitik.....	24
3. Allmänt om jämställdhetspolitiken.....	26
4. Mål för politikområdet Jämställdhetspolitik.....	29
5. Kompetenssparande och kompetensutveckling	30
6. Anslagsfrågor	34
Anslaget 23:1 Arbetsmiljöverket.....	34
Anslaget 23:2 Arbetslivsinstitutet	36
Anslaget 23:3 Särskilda utbildningsinsatser m.m.....	39
Anslaget 23:4 Arbetsdomstolen	40
Anslaget 23:5 Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar.....	41
Anslaget 23:6 Internationella arbetsorganisationen (ILO)	42
Anslaget 23:7 Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)	42
Anslaget 23:8 Medlingsinstitutet.....	44
Anslaget 24:1 Jämställdhetsombudsmannen	45
Anslaget 24:2 Särskilda jämställdhetsåtgärder	46
Sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen m.m. på utgiftsområde 14 Arbetsliv	47
Reservationer	48
1. Allmänt om arbetslivspolitik (punkt 1) (m).....	48
2. Allmänt om arbetslivspolitik (punkt 1) (kd).....	50
3. Allmänt om arbetslivspolitik (punkt 1) (c)	53
4. Mål för politikområdet Arbetslivspolitik (punkt 2) (m)	54
5. Allmänt om jämställdhetspolitiken (punkt 3) (m)	55
6. Mål för politikområdet Jämställdhetspolitik (punkt 4) (m)	55
7. Kompetenssparande (punkt 5) (m, fp, kd, c)	56
Särskilda yttranden.....	60
1. Allmänt om arbetslivspolitik (punkt 1) (m, fp, kd, c).....	60
2. Moderaternas anslagsförslag för utgiftsområde 14 (punkt 7) (m)	64
3. Folkpartiets anslagsförslag för utgiftsområde 14 (punkt 7) (fp).....	67
4. Kristdemokraternas anslagsförslag för utgiftsområde 14 (punkt 7) (kd)	68
5. Centerpartiets anslagsförslag för utgiftsområde 14 (punkt 7) (c)	70

Bilagor

1. Förteckning över behandlade förslag.....	72
2. Utskottets förslag till beslut om anslag inom utgiftsområde 14 Arbetsliv (punkt 7)	77
3. Statistik rörande ohälsa (tabeller och diagram)	78

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Allmänt om arbetslivspolitiken

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:A217, 2002/03:A239 yrkandena 16 och 17, 2002/03:A267, 2002/03:A274, 2002/03:A313 yrkande 3, 2002/03:A318 yrkandena 3, 6, 7 och 9, 2002/03:A326, 2002/03:A338 yrkandena 1–3, 2002/03:A343, 2002/03:A344, 2002/03:A367 yrkandena 5 och 6, 2002/03:Sf291 yrkandena 18, 20 och 21 samt 2002/03:Sf335 yrkande 2.

Reservation 1 (m)

Reservation 2 (kd)

Reservation 3 (c)

2. Mål för politikområdet Arbetslivspolitik

Riksdagen avslår motion 2002/03:A364 yrkande 24.

Reservation 4 (m)

3. Allmänt om jämställdhetspolitiken

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:A299 yrkandena 1 och 2, 2002/03:A315 yrkande 1, 2002/03:A323 yrkande 7 samt 2002/03:A365 yrkande 2.

Reservation 5 (m)

4. Mål för politikområdet Jämställdhetspolitik

Riksdagen avslår motion 2002/03:A364 yrkande 25.

Reservation 6 (m)

5. Kompetenssparande

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:A224 yrkande 6, 2002/03:A239 yrkande 3, 2002/03:A241 yrkande 7, 2002/03:A297 yrkandena 1–4, 2002/03:A314 yrkande 13, 2002/03:A318 yrkande 5, 2002/03:A320 yrkande 16, 2002/03:A332 yrkande 10 och 2002/03:Ub338 yrkande 10.

Reservation 7 (m, fp, kd, c)

6. Kompetensutveckling

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:A233 och 2002/03:A357.

7. Anslag på utgiftsområde 14 för 2003

a) Bemyndigande beträffande anslaget 23:1

Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2003, i fråga om ramanslaget 23:1 Arbetsmiljöverket, ingå ekonomiska förpliktelser som inklusive tidigare åtaganden medför utgifter på högst 18 550 000 kronor under år

2004. Därmed bifaller riksdagen proposition 2002/03:1 utgiftsområde 14 punkt 1.

b) Bemyndigande beträffande anslaget 23:2

Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2003, i fråga om ramanslaget 23:2 Arbetslivsinstitutet, ingå ekonomiska förpliktelser som inklusive tidigare åtaganden medför utgifter på högst 100 000 000 kronor under åren 2004–2005. Därmed bifaller riksdagen proposition 2002/03:1 utgiftsområde 14 punkt 2.

c) Bemyndigande beträffande anslaget 23:3

Riksdagen bemyndigar regeringen att under 2003, i fråga om ramanslaget 23:3 Särskilda utbildningsinsatser m.m., ingå ekonomiska förpliktelser som inklusive tidigare åtaganden medför utgifter på högst 34 200 000 kronor under år 2004. Därmed bifaller riksdagen proposition 2002/03:1 utgiftsområde 14 punkt 3.

d) Anvisning av anslag under Utgiftsområde 14

Riksdagen anvisar anslagen under utgiftsområde 14 Arbetsliv enligt vad som framgår av bilaga 2. Därmed bifaller riksdagen dels proposition 2002/03:1 Utgiftsområde 14 punkt 4, dels motion 2002/03:Fi230 yrkande 4 och avslår motion 2002/03:A364 yrkande 15.

e) Motionsyrkanden om budgetförslagen för år 2003

Riksdagen avslår de motionsyrkanden som finns upptagna i efterföljande förteckning.

Stockholm den 26 november 2002

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Anders Karlsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Anders Karlsson (s), Margareta Andersson (c)*, Laila Bjurling (s), Anders G Högmark (m)*, Erik Ullenhag (fp)*, Christer Skoog (s), Sonja Fransson (s), Stefan Attefall (kd)*, Camilla Sköld Jansson (v), Cinnika Beiming (s), Patrik Norinder (m)*, Lars Lilja (s), Henrik Westman (m)*, Britta Lejon (s), Ulf Holm (mp), Mauricio Rojas (fp)* och Cecilia Dahl (s).

* Deltar inte i förslaget till riksdagsbeslut såvitt avser förslagspunkt 7.

Förteckning över av utskottet i punkt 7 e) avstyrkta motionsyrkanden

<i>Motion</i>	<i>Motionärer</i>	<i>Yrkande</i>
<i>Anslaget 23:1 Arbetsmiljöverket</i>		
2002/03:A320	Stefan Attefall m.fl. (kd)	30 och 32 i denna del
2002/03:A329	Margareta Andersson m.fl. (c)	i denna del
2002/03:A332	Erik Ullenhag m.fl. (fp)	20 i denna del
2002/03:A364	Anders G Högmark m.fl. (m)	16
2002/03:Fi232	Lars Leijonborg m.fl. (fp)	16 i denna del
<i>Anslaget 23:2 Arbetslivsinstitutet</i>		
2002/03:A320	Stefan Attefall m.fl. (kd)	31 och 32 i denna del
2002/03:A329	Margareta Andersson m.fl. (c)	i denna del
2002/03:A332	Erik Ullenhag m.fl. (fp)	20 i denna del
2002/03:A364	Anders G Högmark m.fl. (m)	17
2002/03:Fi232	Lars Leijonborg m.fl. (fp)	16 i denna del
<i>Anslaget 23:3 Särskilda utbildningsinsatser m.m.</i>		
2002/03:A320	Stefan Attefall m.fl. (kd)	32 i denna del
2002/03:A332	Erik Ullenhag m.fl. (fp)	20 i denna del
2002/03:A364	Anders G Högmark m.fl. (m)	18
2002/03:Fi232	Lars Leijonborg m.fl. (fp)	16 i denna del
<i>Anslaget 23:4 Arbetsdomstolen</i>		
2002/03:A364	Anders G Högmark m.fl. (m)	19
<i>Anslaget 23:7 Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)</i>		
2002/03:A364	Anders G Högmark m.fl. (m)	20
<i>Anslaget 23:8 Medlingsinstitutet</i>		
2002/03:A320	Stefan Attefall m.fl. (kd)	32 i denna del
2002/03:A364	Anders G Högmark m.fl. (m)	21
<i>Anslaget 24:1 Jämställdhetsombudsmannen</i>		
2002/03:A364	Anders G Högmark m.fl. (m)	22

Redogörelse för ärendet

I detta ärende behandlas regeringens budgetproposition 2002/03:1 volym 7 avseende utgiftsområde 14 Arbetsliv och 58 motionsyrkanden som är väckta under den allmänna motionstiden. Arbetsmarknadsutskottet har i år valt att begränsa budgetbetänkandet till att, vid sidan om inriktningen av politiken, i huvudsak behandla strikt budgetrelaterade frågor. Härutöver behandlar utskottet ett antal motioner som rör individuellt kompetenssparande och kompetensutveckling. Budgetpropositionens förslag avseende utgiftsområde 13 Arbetsmarknad och de motioner som under allmänna motionstiden har väckts i den delen behandlas i utskottets betänkande AU1 Utgiftsområde 13 Arbetsmarknad.

I flera delar av budgetpropositionen och under olika politikområden behandlas från skilda utgångspunkter frågor om ohälsa som också föranlett motioner. Sådana frågor kan alltså komma att behandlas även i andra utskott. Övriga motioner på arbetsmarknadsutskottets beredningsområde som väckts under den allmänna motionstiden och som tar upp frågor om t.ex. arbetsmiljö, arbetstid, jämställdhet etc. kommer att behandlas i särskilda betänkanden under våren.

Under ärendets beredning har Arbetsmiljöverkets generaldirektör Kenth Pettersson lämnat upplysningar.

Riksdagen kommer den 4 december 2002 att behandla finansutskottets betänkande 2002/03:FiU1 där propositionens förslag till utgiftsram för bl.a. utgiftsområde 14 behandlas. Arbetsmarknadsutskottet lägger i detta betänkande fram förslag beträffande anslagsfördelningen inom utgiftsområde 14 under förutsättning att riksdagen bifaller finansutskottets förslag till utgiftsram för utgiftsområdet.

Samtliga motioner anges i det följande utan årtal, 2002/03.

Utskottets överväganden

1. Allmänt om arbetslivspolitik

Utskottets förslag i korthet

Utskottet, som ställer sig bakom den allmänna inriktning av politiken som regeringen redovisar i budgetpropositionen, avstyrker de förslag som förs fram i motionerna. Jämför reservationerna 1 (m), 2 (kd) och 3 (c).

Propositionen

Ett bra *arbetsliv med väl fungerande arbetsvillkor* är ett grundläggande mål i regeringens politik. Det handlar framför allt om att ha ett helhetsperspektiv och att säkerställa en samverkan mellan de olika verksamhetsområdena inom arbetslivspolitik. Politikens inriktning på arbetsmiljöområdet är att uppnå ett arbetsliv där människor inte slås ut eller drabbas av skador eller ohälsa till följd av arbetet. En god och utvecklande arbetsmiljö, kunskap och kompetens i arbetslivet, en arbetsrätt som skapar trygghet, flexibilitet och delaktighet, mångfald, jämställdhet och icke-diskriminering samt arbetsfred och lönebildning i samhällsekonomisk balans ger tillsammans en god grund för tillväxt, sysselsättning och ett konkurrenskraftigt näringsliv. Grupper som står utanför arbetsmarknaden måste beredas tillträde och de som finns i arbetskraften får inte slitas ut.

Den negativa utvecklingen av ohälsan fortsätter och det finns för närvarande inga tecken på att utvecklingen vänder. Orsakssambanden är komplexa, varför de åtgärder som vidtas måste omfatta många olika områden.

Arbetstagarnas inflytande över arbetstiden bör stärkas. Arbetstidens längd och förläggning har stor betydelse för människors möjlighet att planera sin tid, för möjligheten att kombinera arbetslivet och livet i övrigt samt för arbetsgivarnas möjligheter att organisera och planera sin verksamhet.

Det arbetsrättsliga arbetet bör dessutom riktas in på att antalet former av tidsbegränsade anställningar skall minska. Det skall bli lättare att få en tillsvidareanställning. Möjligheten att få återanställning skall öka. Föräldraledigheten skall inte kunna missbrukas som uppsägningstid. Undantaget i turordningsreglerna skall tas bort.

Motionerna

Moderaterna framhåller i partimotion Sf291 att det inte går att peka ut en orsak till sjukfrånvaron. I stället måste förklaringarna sökas bland flera olika orsaker som sammanfaller. Undersökningar visar t.ex. att majoriteten av dem

som ofta sjukskriver sig gör det av andra orsaker än sådana som rör arbetsplatsen. Att som regeringen gör försöka lösa ohälsoproblematiken genom markerade åtgärder riktade mot arbetsgivarna och arbetsplatserna är följaktligen fel väg. I stället måste en bredare samhällsanalys göras som innefattar såväl människors arbetsförhållanden som deras ekonomiska situation (yrk. 18). Det måste också skapas en öppen arbetsmarknad med större rörlighet. Arbetsmarknaden måste bli tillgänglig för alla och den sociala rörligheten måste öka. Studier visar t.ex. att det är fler sjukskrivna i de områden där arbetsmarknaden fungerar dåligt. Dagens arbetsrättsliga lagstiftning motverkar byte av arbetsgivare varför Moderaterna vill införa mer flexibla regler. Turordningsreglerna skall avskaffas så att fler företag vågar anställa fler och så att fler personer vågar byta arbete oftare (yrk. 20).

Den koncentration till ett fåtal arbetsgivare som framför allt finns inom vård, omsorg och skola skapar totalt sett sämre arbetsförhållanden än om olika former av företag och organisationer fick konkurrera om både arbetskraft och konsumenter. Undersökningar visar att en påtagligt större andel av dem som arbetar inom privata alternativ upplever att de krav som ställs på dem är möjliga att uppnå. En större mångfald av arbetsgivare inom de nämnda sektorerna skulle därför med all sannolikhet minska både missnöje och frustration vilket i sin tur skulle minska sjukskrivningarna (yrk. 21).

Kristdemokraterna framhåller i kommittémotion A318 att det är viktigt att betona att stress inte bara är en arbetslivsfråga. Stress uppkommer när konflikt uppstår mellan arbetsliv och privatliv, när individ och arbetsuppgifter inte passar ihop och när människor inte har kontroll över sitt eget arbete eller sina liv. Det handlar om helheten i livet och om balansen i tillvaron mellan arbete och hem- och familjeliv. Arbetslivet bör göras mer barnvänligt och måste utformas på ett sådant sätt att det blir kompetenshöjande att vårda och fostra sina barn. Ett sådant arbetsliv skulle kunna åstadkommas genom en familjepolitik som bl.a. ger föräldrar möjlighet att välja barnomsorgsform, mer flexibel arbetstid och möjligheter till distansarbete. Genom något som *Kristdemokraterna* kallar "job-sharing" skulle två personer kunna dela på ett arbete för att klara barnomsorgen på ett familjenära sätt (yrk. 3).

Den offentliga sektorn toppar i dag statistiken över såväl långtidssjukskrivning som korttidsfrånvaro från arbetet. *Kristdemokraterna* vill därför ha en belysning av de särskilda problem med ohälsan som finns inom denna sektor. Enligt partiet bör erbjudande om trygga arbeten, möjlighet till flexibel arbetstidsförläggning och rik möjlighet till kompetensutveckling vara några viktiga faktorer för en framtida personalpolitik inom den offentliga sektorn. Frågor om de anställdas delaktighet och inflytande bör också ses över (yrk. 6). Partiet pekar också på att hälsan och arbetsförhållandena kan förbättras inom vården genom att fler aktörer och karriärvägar tillkommer inom vårdsektorn. Med fler aktörer skulle möjligheterna till bättre arbetsförhållanden och bättre löner öka vilket i sin tur underlättar för personalen att hålla ohälsan borta samtidigt som kvaliteten på vården skulle öka (yrk. 7).

Slutligen anføres att Arbetsmiljöverket (AV) måste arbeta på ett mer aktivt sätt med såväl fysisk som psykisk ohälsa. AV bör fungera som en närvarande och uppsökande samarbetspartner för de företag, organisationer och offentliga förvaltningar som vill ha råd och stöd i arbetet mot ohälsa (yrk. 9).

Även i kommittémotion Sf335 (yrk. 2) pekar *Kristdemokraterna* på att det förebyggande arbetsmiljöarbetet ute på arbetsplatserna är viktigt. Detta är arbetsgivarnas ansvar tillsammans med företagshälsovården. Här skall arbetsgivarna arbeta med det systematiska arbetsmiljöarbete som lagen föreskriver. Den nuvarande arbetsmiljölagstiftningen är bra och ger redan i dag arbetsgivarna ett stort ansvar för arbetsmiljön. Något ytterligare ansvar för arbetsgivarna för arbetsmiljön, som regeringen förespråkar, är därför inte nödvändigt. Regeringen borde i stället följa upp att den nuvarande lagstiftningen efterlevs.

Centerpartiet anför i motion A239 att regeringen tillsammans med arbetsmarknadens parter bör göra en kartläggning av arbetsmiljökompetensen hos företagen och, om det visar sig nödvändigt, föra en dialog om hur denna kompetens kan förstärkas (yrk. 16). Partiet anser vidare att en översyn bör göras av de strukturer som styr den enskildes arbetssituation så att verktyg för bättre arbetsmiljöer kan utvecklas (yrk. 17).

I motion A217 anser *Chartrine Pålsson och Sven Brus* (båda kd) att det bör inrättas en delegation mot stress och utbrändhet. Forskare och praktiker med kunskaper om stress och utbrändhet bör föras samman i en sådan delegation. En återgång till 40 timmars arbetsvecka som ett första steg mot arbetstidsförkortning, en analys av varför sjukskrivningarna har ökat, större möjlighet till reflektion och reflekterande samtal kring den egna arbetssituationen och balans mellan familj och arbete är några frågor som bör tas upp av delegationen.

I motion A267 begär *Lennart Axelsson och Helena Zakariasén* (båda s) i mer allmänna ordalag åtgärder för att anpassa arbetslivet efter människors livssituation. Bland annat efterfrågas åtgärder avseende stress och ökat inflytande för arbetstagarna över det egna arbetet och arbetstiden.

I motion A274 pekar *Birgitta Ahlqvist och Carina Hägg* (båda s) på att samhället i dag inte har redskap för att hantera de sjukdomar som orsakas av stress. De begär därför att det skall göras en översyn av sådana problem på arbetsmarknaden samt att lagar och arbetsmarknadsförsäkringar anpassas efter den nya arbetsmiljön och de moderna sjukdomarna.

Ann-Kristine Johansson och Helena Zakariasén (båda s) pekar i motion A313 (yrk. 3) på att forskning ger ett viktigt underlag till arbetet för en ökad hälsa i arbetslivet och att det därför är angeläget att finna en samsyn mellan parterna kring dessa frågor. Bland de frågor som bör tas upp anger motionärerna bl.a. hur arbetsorganisationen, de anställdas inflytande över arbetssituationen, anställningsformer samt förläggning och inflytande över arbetstiden påverkar arbetsmiljön.

I motion A326 framhåller *Inger Lundberg m.fl.* (s) att rätten till styrelserepresentation för arbetstagarna har visat sig vara ett viktigt inslag för en positiv utveckling av svenskt näringsliv och svensk arbetsmarknad. För att kunna verka på ett effektivt sätt har arbetstagarrepresentanterna behov av utbildning. Efterfrågan på utbildning överstiger i dag det utbud som det finns ekonomiska resurser till. Motionärerna anser därför att regeringen bör undersöka förutsättningarna för att ekonomiskt stärka möjligheterna till sådan fortbildning.

I motion A338 framför *Barbro Feltzing (mp)* tre förslag för att åtgärda den ökade stressen och ohälsan. För det första bör regeringen inrätta speciella arbetslivsfonder som kan medverka till ett utvecklingsarbete för att förebygga och åtgärda stress och utbrändhet (yrk. 1). Vidare bör det initieras en nationell kampanj mot ohälsa i arbetslivet (yrk. 2). Slutligen förordar hon att det tillsätts en ”vardagsmaktsutredning” för att analysera balansen mellan kraven som ställs på individen och behovet av inflytande (yrk. 3).

I motion A343 behandlar *Lena Sandlin-Hedman och Gunilla Carlsson i Hising Backa* (båda s) regeringens strategi för ökad hälsa i arbetslivet och det s.k. elvapunksprogrammet. De välkomnar programmet men anser att det behövs ytterligare åtgärder. Bland annat anser motionärerna att det bör tas fram ett program för att utveckla ledarskapet hos arbetsgivarna för att dessa skall kunna arbeta utifrån ett synsätt där bl.a. arbetsmiljö, lokal samverkan och medbestämmande är delar av en helhet.

Carin Lundberg och Karl Gustav Abramsson (båda s) efterlyser i motion A344 en försöksverksamhet för att stärka arbetsmiljöarbetet. Utgångspunkten i försöksverksamheten skulle, enligt motionärerna, vara att extra personalresurser skulle tillföras så att en verksamhet kan drivas på ett professionellt sätt och med god kvalitet.

I motion A367 anför *Siv Wittgren-Ahl och Ronny Olander* (båda s) att det behövs en översyn av tillämpningen av arbetsmiljölagen och av åtgärder som kan främja möjligheterna att anpassa arbetslivets krav till människors skilda förutsättningar (yrk. 5 och 6).

Bakgrund

Utskottet inleder detta avsnitt med att redovisa några statistiska uppgifter som rör hälsoläget på arbetsmarknaden såsom sjukfrånvaro och sjukskrivningar samt arbetsskador och arbetssjukdomar (se även bilaga 3 där statistik avseende hälsoläget redovisas i form av diagram m.m.).

Den stora ökningen av långtidssjukskrivningarna under senare delen av 1990-talet har fortsatt. Ökningen utgörs till större delen av kvinnor som svarar för merparten av de långvariga sjukskrivningarna. Det är också främst bland kvinnorna som det sker fortsatta förändringar. De sjukskrivna kvinnorna som i stor utsträckning är anställda inom vård, skola och omsorg är allt yngre.

Könsfördelningen bland de långtidssjukskrivna

I Riksförsäkringsverkets (RFV) rapport Långtidssjukskrivna – diagnos, yrke, arbetsgivare och återgång i arbete, 2002:3, som publicerades i juni i år görs en jämförelse mellan åren 2000 och 2001. (Rapporten avser sjukfall 60 dagar eller längre.) Av rapporten framgår att ökningstakten är lägre än tidigare men att sjukskrivningarna blir allt längre. Antalet personer som varit sjukskrivna i mer än ett år ökade från februari 2001 till februari 2002 med 21 %. Antalet nybeviljade förtidspensioner uppgick till 22 000 under de första fyra månaderna år 2002, vilket är en ökning med 23 % jämfört med motsvarande period år 2001. Av de långvarigt sjukskrivna är 63 % kvinnor. Medelåldern bland de sjukskrivna kvinnorna är 44 år medan den är 47 år för män. Hos kvinnorna har det också skett förändringar mellan de olika åldersgrupperna. Andelen sjukskrivna har ökat från 3 till 4 % i den yngsta åldersgruppen, 16 till 24 år, medan den minskat i relativ storlek i gruppen 45 till 54 år.

Långtidssjukskrivningar inom olika sektorer och yrken

De långvarigt sjukskrivna är relativt jämnt fördelade mellan privat och offentlig sektor. Andelarna är oförändrade jämfört med år 2000. Sett till andelen på arbetsmarknaden som har anställning inom offentlig sektor, ca 35 %, så är de offentliganställda dock kraftigt överrepresenterade bland de långvarigt sjukskrivna. Den största enskilda gruppen var år 2001, liksom tidigare, anställda inom vård och omsorg som motsvarar 17 % av de långvarigt sjukskrivna. Bland kvinnorna är andelen med vård- och omsorgsyrke hela 24 %. Inom denna yrkeskategori återfinns barnskötare, undersköterskor, sjukvårdsbiträden, vårdbiträden, skötare, vårdare, personliga assistenter, tandsköterskor m.fl.

Kortare sjukskrivningar inom vård och omsorg

En analys av kortare sjukskrivningar som pågått 15 dagar eller längre (dvs. högst 60 dagar) visar att andelen sjukskrivna som är sysselsatta inom vård och omsorg ökade markant mellan åren 2000 och 2001, från 23 till 27 %. Förändringen ligger helt på kvinnorna och främst bland de yngre.

Diagnoser

Andelen långtidssjukskrivna kvinnor med sjukdomar i rörelseorganen har fortsatt att minska. År 1999 var andelen 40 %, år 2000 37 % och år 2001 har den minskat ytterligare till 34 %. Bland männen var diagnosmönstret stabilt mellan åren 2000 och 2001.

Den största enskilda förändringen mellan åren 1999 och 2000 gällde de psykiska sjukdomarna som ökat från 18 till 23 %. De vanligaste besvären utgjordes av depression, ångestillstånd och stressreaktioner. Ökningen var kraftigast bland kvinnor. En relativt liten del av diagnoserna, 3 %, avsåg utbrändhet. Mellan åren 2000 och 2001 har andelen långvarigt sjukskrivna med psykiska sjukdomar fortsatt att öka och uppgick till 25 % av de sjuk-

skrivningar som påbörjades i februari 2001. Ökningen är kraftigast bland kvinnorna där andelen ökade från 24 till 28 %. Bland männen är andelen med samma diagnos oförändrad under samma period. Enligt en annan rapport publicerad tidigare i år av Riksförsäkringsverket (RFV) – Långtidssjukskrivningar för psykisk sjukdom och utbrändhet – Vilka egenskaper och förhållanden är utmärkande för de drabbade? (2002:4) står sjukdomar som berör den psykiska hälsan för minst 26 % av de långvariga sjukskrivningarna (sjukfall mer än 60 dagar). Det är framför allt fråga om mindre svårartade sjukdomar som neuroser och stressrelaterade syndrom.

Diagnoser och yrken

Av den nyss nämnda rapporten framgår att sjukskrivningar för psykiska besvär är vanligare inom yrken med högre utbildningskrav med mer teoretiskt inriktad utbildning (tjänstemannayrken). Särskilt utmärker sig s.k. kontaktyrken inom vård, skola och omsorg. Även inom mer uttalade karriäryrken är de psykiska problemen dominerande. Inom yrken med lägre utbildningskrav och yrken som kräver mer praktiskt inriktad utbildning (arbetaryrken) är sjukskrivning för psykiska besvär mindre vanligt. Inom arbetaryrken är det i stället olika fysiska sjukdomar som dominerar, framför allt rörelseorganens sjukdomar med besvär i rygg, nacke och axlar. I åldersgruppen 35–44 år är risken för psykiska problem som störst, särskilt bland kvinnorna, vilket enligt RFV möjligen beror på att stressen i skärningspunkten mellan privat- och yrkesliv då är som mest intensiv. En annan markant utsatt grupp när det gäller långvarig sjukskrivning för psykiska problem och utbrändhet är anställda inom primärkommunal verksamhet.

Samband mellan sjukskrivning och arbetsmiljö

Enligt vad RFV anför i den ovan nämnda rapporten Långtidssjukskrivningar för psykisk sjukdom och utbrändhet – Vilka egenskaper och förhållanden är utmärkande för de drabbade? (2002:4) är det sannolikt att det finns ett samband mellan den kraftiga ökningen av sjukskrivningar för psykiska sjukdomar och utbrändhet och de försämringar som skett i den psykosociala arbetsmiljön under 1990-talet. Allt större grupper arbetar under arbetsförhållanden med negativ stress, låg egenkontroll och bristande socialt stöd.

Anmälda arbetsskador

Enligt en preliminär sammanställning av anmälda arbetsskador år 2001 som Arbetsmiljöverket och Statistiska centralbyrån (SCB) har gjort hade t.o.m. den 9 augusti 2001 drygt 62 000 arbetsolyckor och arbetssjukdomar anmäls. Totalt sett är det små förändringar mellan åren 2000 och 2001. Sedan 1997 har emellertid antalet anmälda fall av arbetsolyckor per 1 000 förvärvsarbetande ökat med 13 %. Avseende arbetssjukdomar har det skett en fördubbling av antalet jämfört med 1997. I båda fallen är ökningen kraftigare för kvinnor. Bland arbetssjukdomarna dominerar de belastningsrelaterade, som utgör ca 60 % av de anmälda fallen. Sjukdomar med sociala eller organisatoriska

orsaker, som är den näst vanligaste orsaken, har ökat med över 300 % sedan mitten av 1990-talet, och avser ca 20 % av de anmälda arbetssjukdomarna. Var fjärde anmälan bland kvinnorna avser den orsaken. Huvuddelen av dessa är relaterade till stress och hög arbetsbelastning. I praktiskt taget alla de verksamheter som drabbas mest av arbetssjukdom till följd av organisatoriska eller sociala faktorer arbetar man med människor, och alla bedrivs huvudsakligen eller enbart i offentlig regi. Vad gäller arbetsolyckor bland män är processoperatörer inom trä och pappersindustri samt poliser de mest utsatta. Bland kvinnor är det maskinoperatörsarbete och arbete som vårdbiträde, personlig assistent m.fl. som har högst frekvens. När det gäller arbetssjukdomar har män inom näringsgrenarna utvinning av mineralmalm och tillverkning av mineraliska produkter flest anmälningar per 1 000 sysselsatta. För kvinnor har stål- och metallframställning, tillverkning av mineraliska produkter och transportmedelstillverkning högst frekvens anmälda sjukdomar.

Utskottets ställningstagande

Allmänna utgångspunkter

Den dystra utvecklingen av ohälsan i arbetslivet fortsätter och för närvarande finns det inte några tecken på att utvecklingen kommer att vända på kort sikt. Särskilt oroväckande är ökningen vad avser kvinnors ohälsa. Utskottet välkomnar därför att regeringen i propositionen framhåller att den under den kommande mandatperioden avser att sätta kampen mot ohälsan högt på dagordningen. Enligt regeringen måste en rad åtgärder sättas in för att minska antalet sjukskrivna. Bland annat vill regeringen, på samma sätt som tidigare skett för bl.a. arbetslösheten och sysselsättningen, införa ett mål för att bryta ohälsoutvecklingen och för ökad hälsa i arbetslivet. Målet är att halvera antalet sjukdagar till 2008. I detta arbete måste särskilt fokuseras på kvinnors arbetsplatser, arbetsmiljöer och arbetsvillkor. Regeringen presenterar även ett antal ytterligare åtgärder för att pressa tillbaka ohälsan. Regeringen anför bl.a. att arbetsplatsen och dialogen mellan parterna skall stå i fokus för arbetet med ett hållbart arbetsliv. Det förebyggande arbetsmiljöarbetet skall stärkas. Arbetsgivarna har ett stort ansvar för hälsan i arbetslivet. Dålig arbetsmiljö skall kosta, varför det föreslås starkare drivkrafter för arbetsgivare att ta ett större ansvar för arbetsvillkoren och för att integrera det förebyggande och rehabiliterande arbetet i verksamheten. Stödet för att människor skall komma tillbaka i arbetslivet måste stärkas och den enskildes rätt till rehabilitering förbättras. Överhuvudtaget är det en viktig del i arbetet med att bekämpa ohälsan att ge den enskilde snabb och effektiv hjälp.

Någon klar bild av vilka orsaker som ligger bakom den pågående utvecklingen finns inte i dag och utskottet kan instämma i vad som anförts i några motioner om att orsakerna till ohälsan måste sökas även utanför arbetslivet. Ett stort antal sjukdomar liksom många olyckor har ett litet eller inget samband alls med arbetslivet. Sociala faktorer som familjeförhållanden och ekonomi, motion och kost påverkar även de i mer eller mindre grad hälsan hos

den enskilde individen. Andra faktorer är svårare att identifiera. Av de utredningar som på senare år gjorts rörande hälsan har bl.a. såväl HpH-utredningen¹ (SOU 2002:5) som Sjukförsäkringsutredningen (SOU 2000:121) funnit att det råder stora skillnader avseende hälsa inom regioner, sektorer och branscher. Skillnaderna är så stora att de inte går att förklara med olika individers sjukbenägenhet eller ålder eller med näringsstruktur. Enligt HpH-utredningen är det sannolikt att tradition och inställning till sjukskrivning som ett försörjningsmedel bland medborgare, läkare och försäkringskassor varierar över landet. Regeltolkning och tillämpning sker inte med den entydighet och rättssäkerhet som ett nationellt system kräver.

Utskottet vill för sin del framhålla att flera forskningsresultat dock visar tydliga indikationer på ett samband mellan arbete och ohälsa. En sådan indikator är att ökningstakten under senare delen av 1990-talet är likartad för sjuktal, anmälda arbetssjukdomar och arbetsorsakade besvär². De faktorer som ligger utanför arbetslivet kan inte förklara skillnaderna i sjukfrånvaron mellan olika arbetsplatser. Inte heller har de externa faktorerna (kosthållning, motion, etc.) förändrats i sådan utsträckning att de till någon väsentlig del kan ha påverkat den mycket starka ökningen av ohälsan som skett de senaste åren.³

Utredningen om Analys av Hälsa och Arbete (AHA-utredningen) konstaterar också i sin delrapport, Kunskapsläge sjukförsäkringen (SOU 2002:62) som lades fram den 5 augusti 2002, att den bild som framträder av utvecklingen av ohälsan i hög grad är en bekräftelse av tidigare redovisningar. Utredningen pekar på att folkhälsan inte har försämrats, men att det psykiska välbefinnandet däremot minskat. Den negativa utvecklingen av arbetsmiljön under 1990-talet har medfört att andelen arbeten som innebär hög anspänning ökat, vilket i sin tur kan ha bidragit till ökningen av ohälsan. Enligt utredningen förklarar dock den ökade anspänningen inte mer än en del av ökningen. Även det förhållandet att arbetskraften blir allt äldre har, enligt utredningen, lett till en betydande ökning av antalet ohälsodagar. Administrativa tillkortakommanden och mer restriktiva bedömningar i förtidspensionssystemet har dessutom lett till att denna ökning helt har hamnat i sjukförsäkringssystemet.

Bilden av orsakerna bakom den ökade ohälsan är alltså mycket komplex med en rad olika faktorer som samverkar. Det är därför viktigt att försöka ha ett helhetsperspektiv i arbetet och att försöka se till att det sker en samverkan mellan olika politikområden. Åtgärder får därför vidtas inom en rad olika områden och sedan löpande följas upp noga och vid behov omprövas och förbättras. Förhållandena i arbetslivet är dock av avgörande betydelse.

Strategin för ökad hälsa i arbetslivet

Mot bakgrund av den alarmerande utvecklingen av ohälsan i arbetslivet lanserade regeringen i samband med förra årets budgetproposition (prop.

¹ Utredningen om en handlingsplan för ökad hälsa i arbetslivet (HpH-utredningen)

² Arbetsorsakade besvär enligt intervjuundersökningar som inte lett till sjukskrivning

³ HpH-utredningen

2001/02:1) en strategi för ökad hälsa i arbetslivet. I strategin spelar det s.k. elvapunktsprogrammet en central roll. Programmet omfattar åtgärder för bättre arbetsmiljö och tydligare arbetsgivaransvar, åtgärder för snabb återgång till arbete efter ohälsa, åtagande för ökad tillgänglighet i hälso- och sjukvården samt insatser inom statistik, forskning m.m. Arbetet inom ramen för programmet sker i nära samarbete med flera politikområden framför allt när det gäller det förebyggande arbetsmiljöarbetet, folkhälsoarbetet och hälso- och sjukvården. Utskottet återkommer nedan till elvapunktsprogrammet och de trepartssamtal som hålls mellan regeringen och arbetsmarknadens parter inom ramen för detta.

Arbetslivets betydelse för att motverka ohälsa

Insatser vidtas alltså inom en rad olika områden för att vända den negativa hälsoutvecklingen, men enligt utskottet finns det anledning att särskilt understryka betydelsen av arbetslivets villkor i detta arbete. Arbetslivet måste bli mänskligare. Det centrala i arbetet för ökad hälsa i arbetslivet är att stärka och utveckla de åtgärder som förhindrar att människor får sin arbetsförmåga ned-satt och blir sjuka.

De fortsatta ansträngningarna med att utveckla arbetslivet måste, som regeringen också anför, sätta individen i centrum. Bara genom att utforma arbetsmiljöarbetet utifrån de behov som finns i det enskilda fallet kan de bästa och mest kostnadseffektiva åtgärderna vidtas. Detta innebär att det lokala arbetsmiljöarbetet är nyckeln i det framtida arbetet, vilket i sin tur innebär att ökade krav kommer att ställas på såväl enskilda arbetsgivare som arbetstagare och deras organisationer att aktivt delta i arbetet med att utveckla en god och utvecklande arbetsmiljö. Det är utskottets förhoppning att omsorgen om arbetskraftens hälsa, ork och uthållighet skall vara vägledande i detta arbete. Utskottet vill här även påminna särskilt om vikten av att kvinnornas situation uppmärksammas.

Det finns här också skäl att beröra den svåra uppgift som arbetslivspolitik-ken kan komma att ställas inför när den skall möta de krav som en alltmer åldrande befolkning innebär. Det finns en risk att allt färre måste försörja allt fler. Arbetslivet måste även av den anledningen utformas så att människor inte slås ut eller drabbas av skador eller ohälsa till följd av arbete. Målet måste vara att alla skall erbjudas ett utvecklande arbetsliv där människor inte bara orkar arbeta fram till ålderspensioneringen utan också kan leva ett aktivt liv därefter. En sådan omställning måste inledas redan nu och utskottet välkomnar därför de ökade insatser som regeringen vidtar för att stödja och stärka det lokala arbetsmiljöarbetet. Utskottet återkommer närmare till dessa insatser nedan. Det är också positivt att alla frågor kring arbetslivet – arbetsmarknadspolitik, arbetsmiljöfrågor, arbetsrätt, arbetslöshetskassa – efter rege-ringsombildningen samlats under ett statsråds ansvar.

Synpunkter med anledning av motioner

Med anledning av vad Kristdemokraterna anför om alternativa former av barnomsorg som ett sätt att minska stressen i arbetslivet vill utskottet fästa uppmärksamheten på att olika reformer på förskoleområdet som genomförts av regeringen har ökat föräldrarnas möjligheter att efterfråga den barnomsorg de önskar.

Utskottet kan instämma i vad Kristdemokraterna anför om värdet för den enskilde av individuella och flexibla arbetstider för att minska stressen och konflikten mellan arbetslivet och de krav som bl.a. föräldrarollen innebär. Ökat inflytande över arbetstiden för den enskilde är en viktig fråga. Frågan är också föremål för översyn, dels inom ramen för de s.k. trepartssamtalen, dels av Kommittén för nya arbetstids- och semesterregler (Knas, dir. 2000:97). Kommittén presenterade i juni i år bl.a. delbetänkandet TID – för arbete och ledighet (SOU 2002:58) som innehåller förslag om en ny lag om flexibel ledighet. Slutbetänkande från kommittén skall avlämnas senast den 1 mars 2003. I avvaktan på kommitténs slutliga förslag och resultaten av trepartssamtalen avstår utskottet från att kommentera frågan om arbetstid vidare.

Utskottet kan däremot inte se hur ett avskaffande av turordningsreglerna, som Moderaterna förespråkar, skulle kunna medföra ökad trygghet eller hälsa för arbetstagarna. Vad gäller frågan om ökad rörlighet på arbetsmarknaden vill utskottet särskilt hänvisa till vad som anføres nedan om trepartssamtalen, där frågan om att underlätta arbetsplatsbyten/provanställningar på såväl interna som externa arbetsmarknader diskuteras. Det skall också nämnas att regeringen i augusti i år beslutade att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av generella åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken som stimulerar arbetsmarknadsrelaterad rörlighet (dir. 2002:80). Utredningen (N 2002:19) som leds av generaldirektören Jörgen Andersson har tagit namnet Utredningen om rörelsestimulanser och skall lämna sin slutredovisning senast den 31 mars 2003. Här kan också nämnas det uppdrag som Arbetslivsinstitutet haft att se över den arbetsrättsliga lagstiftningen så att den uppfyller kraven på trygghet och inflytande för de anställda inom ramen för en flexibel och effektiv arbetsmarknad. Uppdraget redovisades den 31 oktober 2002 i promemorian Hållfast arbetsrätt – för ett föränderligt arbetsliv (Ds 2002:56). Utredningen lägger bl. a. fram förslag rörande tidsbegränsade anställningar, återanställningsrätt, förbud mot konkurrensklausuler och förbud mot uppsägning och diskriminering av föräldralediga.

Här finns också anledning att nämna det arbete som pågår inom EU på detta område. Sverige har bl.a. arbetat aktivt för att t.ex. sysselsättningspolitiken inte bara skall handla om skapande av fler arbeten utan att den även skall innebära högre kvalitet i arbetet. Det svenska synsättet har också fått gehör då den sociala dimensionen inom EU har fått en ökad betydelse. Vid rådets möte i Barcelona 2002 slogs t.ex. fast att målet för den s.k. Lissabonstrategin (se närmare om denna i utskottets betänkande AU1 Arbetsmarknad, som handläggs parallellt med detta betänkande) endast kan nås genom en balans mellan ansträngningarna på den ekonomiska och den sociala fronten. Bland annat

anges att arbetstagarna i högre grad måste bli delaktiga i de förändringar som berör dem.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sf291 yrkandena 18 och 20 (m) samt A318 yrkande 3 (kd).

Ohälsan i offentlig sektor

I motioner av bl.a. Moderaterna och Kristdemokraterna tas frågor upp som har anknytning till ohälsoläget i offentlig sektor. Som framgått inledningsvis i detta avsnitt uppvisar offentlig sektor, i synnerhet vård och omsorg, märkbart högre ohälsotal än den privata sektorn. En förklaring till att vård och omsorg som finns i kommunal regi generellt är mer drabbad av arbetsrelaterad ohälsa kan, enligt utskottet, vara att det i kommunal sektor finns många tunga arbetsuppgifter. Också de psykiska påfrestningarna beskrivs ofta som stora med en kombination av ett högt upptrivet arbetstempo och höga krav från dem som efterfrågar tjänsterna. Eftersom verksamheterna inom kommunerna och även inom landstingen till sin karaktär är mycket personalintensiva med en dominans av människovårdande yrken får verksamhetsförändringar effekter på stora personalgrupper och därmed också på arbetsmiljön. Detta är tydligt inom vård, omsorg och skola. Enligt HpH-utredningen finns dock variationer mellan kommunerna som tyder på att deras sätt att organisera verksamheter har betydelse för personalens långtidssjukskrivningar. Möjligheterna till delaktighet och inflytande tycks ha särskilt stor betydelse, liksom om arbetstagarna upplever att de har stöd hos chefer och arbetskamrater.

Det faktum att sjukskrivningarna är höga i offentlig sektor har framhållits i propositionen. Utskottet instämmer med regeringen att offentliga verksamheter måste gå före och vara föredömen när det handlar om att förbättra arbetsmiljön och minska ohälsan. Därför skall personaltätheten öka och arbetsvillkoren förbättras. Kraven på redovisning av hälsa och arbetsmiljö inom den offentliga sektorn måste öka. Regeringen pekar också på att särskilda försök genomförs redan i dag hos några av de stora offentliga arbetsgivarna i syfte att förebygga och minska frånvaron. I samband med beredningen av budgetpropositionen har Kenth Pettersson, generaldirektör vid Arbetsmiljöverket, lämnat information till utskottet. Han uppgav i det sammanhanget bl.a. att de studier som har gjorts avseende ohälsan i offentlig sektor inte har innefattat någon köns-, ålders- eller demografisk analys av sjuktalet. Om även sådana faktorer beaktas kan, enligt honom, slutsatsen bli att ohälsan i offentlig sektor inte behöver vara större än i den privata sektorn.

Utskottet kan här nämna att Arbetsmiljöverket i sin årsredovisning för år 2001 anför bl.a. att det råder enighet om att det inte i första hand är ändrad lagstiftning eller forskning som behövs utan att det viktigaste är att se till att det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM) fungerar. AV:s inspektionsverksamhet har också till väsentlig del haft till syfte att få arbetsgivarna att införa systematiskt arbetsmiljöarbete. Särskild uppmärksamhet har därvid ägnats åt offentlig förvaltning, bl.a. hälso- och sjukvården. Den 1 januari 2001 ökades AV:s förvaltningsanslag med 70 miljoner kronor, vilket i huvudsak använts

till att rekrytera och utbilda arbetsmiljöinspektörer. Regeringen satsade också 50 miljoner kronor i december 2001 för försöksverksamhet med nio olika projekt för ökad hälsa inom den offentliga sektorn, bl.a. avseende s.k. hälsobokslut som innebär ett systematiskt arbete med att identifiera dåliga arbetsmiljöer och att följa hälsans utveckling. Tanken är att resultaten och erfarenheterna från projekten så småningom skall spridas för att utveckla metoder och arbetssätt i det förebyggande och rehabiliterande arbetet. I maj och juni 2002 följde regeringen upp satsningen genom att anslå ytterligare 20 miljoner kronor till elva projekt i denna försöksverksamhet. Detta innebär att sammanlagt har 70 miljoner kronor fördelats på 19 projekt avseende ohälsa i offentlig sektor.

Det kan här även nämnas att regeringen nyligen lagt fram ett förslag om obligatorisk redovisning av sjukfrånvaron (prop. 2002/03:6). Förslaget innebär en skyldighet för statliga, kommunala och privata arbetsgivare att redovisa sjukfrånvaron i sin årsredovisning. Att arbetsgivare tvingas redovisa sjukfrånvaron bland de anställda innebär enligt utskottets mening förbättrade möjligheter att identifiera de arbetsplatser där ohälsa är som störst så att man lättare kan fastställa vilka orsaker som ligger bakom.

Utskottet vill även i detta sammanhang ännu en gång understryka att kvinnor, ofta äldre, inom vård och omsorg är en grupp som drabbas extra hårt av ohälsa, varför särskild uppmärksamhet bör ägnas denna grupp i det fortsatta arbetet.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sf291 yrkande 21 (m), A318 yrkandena 6 och 7 (kd) samt A344 (s).

Lokalt arbetsmiljöarbete och tillsyn

I några motioner av bl.a. Kristdemokraterna tas det lokala arbetsmiljöarbetet upp. Det motionärerna efterlyser är bl.a. kartläggning och översyn av det lokala arbetsmiljöarbetet samt att AV skall vara mer aktivt i fråga om tillsyn och information till de lokala arbetsplatserna.

Utskottet vill inledningsvis understryka att det är arbetsplatsen och parterna som måste stå i fokus för arbetet för ett hållbart arbetsliv. De enskilda arbetsgivarna måste ta ett större ansvar för att integrera det förebyggande och rehabiliterande arbetet i verksamheten.

Det finns samtidigt anledning att påminna om att det redan enligt dagens arbetsmiljölagen åligger arbetsgivaren och arbetstugaren att samverka för att arbetsmiljön anpassas efter enskilda människors förutsättningar. Till exempel anges i lagens 2 kap. 1 § att arbetsförhållandena skall anpassas efter människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende. I arbetsmiljölagen betonas också vikten av förebyggande insatser, för vilka det är arbetsgivarna som har huvudansvaret. En bärande tanke i arbetsmiljölagen är dock att arbetsgivare och arbetstugare skall samverka för att åstadkomma en god arbetsmiljö (3 kap. 1 a §). En god utgångspunkt för en sådan samverkan finns också i Arbetsmiljöverkets föreskrift Systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1) som ger arbetsgivare och arbetstugare en metod att identifiera risker i

arbetsmiljön, åtgärda och följa upp dem. Det är viktigt att parterna tillämpar denna metod och att de håller sig välinformerade om vilka faktorer eller arbetsvillkor som kan påverka människor negativt i fysiskt och psykiskt hänseende.

Under beredningen av budgetpropositionen har, som redan nämnts, information lämnats till utskottet av generaldirektören vid AV, som ansåg det förvånande att bara en tredjedel av arbetsplatserna tillämpar det systematiska arbetsmiljöarbetet eftersom det enligt honom är en både bra och enkel metod.

Regeringen har också som ett led i strategin för bättre hälsa i arbetslivet vidtagit särskilda åtgärder för att stärka det lokala arbetsmiljöarbetet. AV har bland annat haft i uppdrag att i samverkan med Arbetslivsinstitutet stärka metodutvecklingen inom företagshälsovården, vilket i första hand skett genom utbildningsinsatser. Under åren 2001 och 2002 har en förstärkt utbildning för regionala skyddsombud genomförts och i mars 2002 gavs AV i uppdrag att utreda hur arbetsmiljöcertifiering kan utnyttjas för att stärka arbetsmiljöarbetet. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast i december 2002.

För år 2003 föreslår regeringen ytterligare satsningar med 30 miljoner kronor på AV:s tillsynsarbete och med lika mycket på den förstärkta skyddsombudsverksamheten på regional nivå. Vidare föreslås att det avsätts 15 miljoner kronor för att förstärka utbildningen av personal inom företagshälsovården och totalt 20 miljoner kronor till en informationskampanj inom ramen för trepartssamtalen, det senare under förutsättning att parterna medverkar både i genomförande och finansiering.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att det inte finns skäl att föreslå några ytterligare åtgärder med anledning av motionerna Sf335 yrkande 2 (kd), A318 yrkande 9 (kd) och A367 yrkandena 5 och 6 (s).

I likhet med motionärerna i motion A326 (s) anser utskottet att väl utbildade och kunniga arbetstagarrepresentanter i bolagsstyrelserna är av stort värde. Utskottet, som förutsätter att regeringen överväger behovet av och möjligheterna till stöd för utbildning av sådana representanter, finner inte anledning till något uttalande från riksdagens sida.

Forskning m.m. om orsakerna bakom ohälsan

I ett par motioner efterlyses kunskapsinhämtning av olika slag för att belysa problem förknippade med ohälsa i arbetslivet. De frågor motionärerna vill ha svar på är bl.a. om arbetets förhållande till hälsa, den enskildes inflytande och makt över det egna arbetet samt andra arbetsorganisationsfrågor.

Utskottet behandlade liknande yrkanden i våras (bet. 2001/02:AU4) och vill inledningsvis hänvisa till den genomgång av pågående och avslutade utredningar som gjordes där.

Därutöver finns det anledning att framhålla att flera olika myndigheter och andra organ forskar om hälsa och ohälsa i arbetslivet. Arbetslivsinstitutet, som bedriver forsknings- och utvecklingsverksamhet inom arbetsmiljö, arbetsliv och arbetsmarknad, är ett exempel. Institutet för psykosocial medicin,

Statens folkhälsoinstitut, universitet och högskolor är andra exempel. Finansieringen av forskningen sker från olika instanser. I det redan nämnda elvapunktsprogrammet framhåller regeringen att utvecklingen av den arbetsrelaterade ohälsan bör följas upp och utvärderas av en fristående utvärderingsgrupp. Målet är att utvärderingarna skall kunna utgöra en viktig del av ett beslutsunderlag för konkreta förslag till åtgärder på området. Den ovan nämnda AHA-utredningen har också, sedan januari 2002, i uppdrag att lämna förslag till utformningen av och den närmare inriktningen för en analysgrupp inom området hälsa och ohälsa i arbetslivet (dir. 2002:4). Förslag skall lämnas bl.a. om hur analysgruppen skall kunna medverka till att skapa en samlad bild av hälsoläget på arbetsmarknaden. Utredningen skall också belysa hur analysgruppen skall kunna bidra till att kunskaperna om hälsoläget kontinuerligt uppdateras när förhållandena på arbetsmarknaden och andra faktorer som kan ha betydelse för hälsa och ohälsa i arbetslivet ändras och hur relevanta forskningsresultat skall kunna tas till vara på ett konstruktivt sätt och spridas till berörda aktörer. Utredningen skall slutredovisa sina resultat senast den 31 mars 2003.

Som framgår har det vidtagits en rad olika åtgärder för att kartlägga orsakerna bakom ohälsan. Resultaten som de olika utredningarna m.m. har kommit fram till visar på frågornas komplexitet och behovet av insatser inom flera politikområden. Ett stort antal av de frågor som har aktualiserats i utredningarna omfattas dessutom av det arbete som pågår inom ramen för trepartssamtalen och regeringens elvapunktsprogram för ökad hälsa i arbetslivet, som utskottet återkommer till i nästa avsnitt. Utskottet kan av den anledningen inte se att det finns skäl att tillsätta ytterligare utredningar.

Motionerna A313 yrkande 3 (s) och A239 yrkandena 16 och 17 (c) avstyrks.

Trepartssamtalen och elvapunktsprogrammet

Mot bakgrund av den stora ökningen av sjukfrånvaron presenterade regeringen i samband med förra årets budgetproposition en strategi för bättre hälsa i arbetslivet i form av ett elvapunktsprogram. Utskottet har redogjort för innehållet i programmet i betänkandena 2001/02:AU1 och 2001/02:AU4. Programmet innehåller följande punkter:

1. Nationella mål för ökad hälsa i arbetslivet skall utarbetas
2. Trepartssamtal mellan regeringen och arbetsmarknadens parter bör genomföras
3. Ekonomiska drivkrafter för arbetsgivare att förebygga ohälsa
4. Utveckling av arbetsmiljöarbetet
5. Hälsobokslut
6. Försök att minska ohälsan inom den offentliga sektorn
7. Förnyelse av rehabiliteringen – individen i centrum
8. Justeringar i gällande lagstiftning för att höja kvaliteten i rehabiliteringsarbetet
9. Formerna för sjukskrivningsprocessen

10. Förbättrad statistik och forskning på ohälsområdet
 11. Förbättrad tillgänglighet till behandling i hälso- och sjukvården.

Arbetet inom ramen för programmet sker i samarbete mellan Justitie-, Social-, Finans- och Näringsdepartementen, och det har vidtagits en rad olika satsningar inom såväl utskottets beredningsområde som t.ex. inom hälso- och sjukvårdsområdet och inom socialförsäkringsområdet. I årets budgetproposition (prop. 2002/03:1) lämnar regeringen en närmare redogörelse för de insatser som hittills har vidtagits.

Den kanske viktigast punkten i programmet är de trepartssamtal som förs mellan regeringen och arbetsmarknadens parter. Syftet med dessa samtal är att skapa samsyn och samordna insatserna i strategin för att motverka ohälsa i arbetslivet. Samtalen inleddes under hösten 2001 och vid halvårsskiftet 2002 skedde en avstämning. Samtalen återupptogs i november och en slutredovisning beräknas komma till årsskiftet. Samtalen leds av AV:s generaldirektör, som alltså informerat utskottet i samband med beredningen av budgetpropositionen. Den 5 november översände han till parterna ett första skriftligt förslag till programmet Ett arbetsliv för alla. Där föreslås att de fortsatta samtalen bl.a. skall omfatta följande.

- En *informationssatsning* i syfte att stärka arbetsmiljö- och folkhälsoarbetet där goda exempel på "hälsofrämjande" arbetsplatser skall redovisas och främjas. Som viktiga områden för ökad kunskap, debatt och information anges t.ex. individens ansvar för sin egen hälsa, arbetsgivarens ansvar för hälsan på arbetsplatsen, sambanden mellan sjukdom och arbetsförmåga samt arbetsplatsens betydelse för individens välbefinnande. Som nämnts ovan har regeringen föreslagit att det anslås 20 miljoner kronor till detta ändamål under år 2003. En förutsättning för satsningen är dock att parterna medverkar i både genomförande och finansiering.
- Frågor om *ledarskap, arbetsorganisation, inflytande för anställda och arbetstider*. Bland annat föreslås en kraftfull stärkning av det systematiska arbetsmiljöarbetet samt att ökade satsningar görs på *utbildning i arbetsmiljöfrågor*. För detta ändamål har regeringen, som berörts ovan, föreslagit ytterligare 30 miljoner kronor för år 2003 för stöd till utbildning av regionala skyddsombud.
- Hur de *ekonomiska drivkrafterna* för arbetsgivarna att genomföra åtgärder på arbetsplatserna för att förbättra hälsoläget skall synliggöras.
- Frågor om *livsstil*, t.ex. att stimulera arbetstagarna till friskvårdsaktiviteter, och *rehabilitering*.
- Åtgärder för att *öka rörligheten på arbetsmarknaden*. Bland annat kommer man att diskutera utvecklandet av system som gör arbetsplatsbyten/provanställningar på såväl interna som externa arbetsmarknader mindre riskabla för den enskilde individen.

I några motioner efterfrågas olika former av insatser och handlingsplaner etc. som ett led i arbetet för att vända hälsoutvecklingen inom arbetslivet. Bland de frågor som tas upp finns arbetsorganisation, ledarskap samt arbetstagarin-

flytande och arbetstider. En stor del av dessa frågor finns, som framgår ovan, med bland dem som diskuteras inom ramen för de nyss redovisade treparts-samtalen. Utskottet, som inte ser någon anledning att föregripa resultaten av dessa samtal, avstyrker motionerna A217 (kd), A267 (s), A274 (s), A338 yrkandena 1–3 (mp) och A343 (s).

Slutsats

Med hänvisning till vad som anförts ovan finner utskottet inte anledning till något uttalande från riksdagens sida med anledning av motionerna A217 (kd), A239 yrkandena 16 och 17 (c), A267 (s), A274 (s), A313 yrkande 3 (s), A318 yrkandena 3, 6, 7 och 9 (kd), A326 (s), A338 yrkandena 1–3 (mp), A343 (s), A344 (s), A367 yrkandena 5 och 6 (s), Sf291 yrkandena 18, 20 och 21 (m) samt Sf335 yrkande 2 (kd).

2. Mål för politikområdet Arbetslivspolitik

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt behandlas en motion som gäller målen för politikområdet Arbetslivspolitik. Motionen avstyrks. Jämför reservation 4 (m).

Propositionen

För politikområdet *Arbetslivspolitik* gäller samma mål år 2003 som under innevarande budgetår. Målet är därmed ett bra arbetsliv med väl fungerande arbetsvillkor.

Enligt regeringen skall arbetslivspolitikerna inom ramen för målet bidra till tillväxt, sysselsättning och ett konkurrenskraftigt näringsliv.

Liksom för innevarande budgetår är politikområdet arbetsliv indelat i verksamhetsområden. Målen för de olika verksamhetsområdena är följande.

- En bra och utvecklande arbetsmiljö (verksamhetsområde arbetsmiljö).
- En ökad kunskap om och i arbetslivet (verksamhetsområde kunskap och kompetens).
- En arbetsrätt som skapar trygghet, flexibilitet och delaktighet (verksamhetsområde arbetsrätt).
- Diskriminering i arbetslivet och i samhället i övrigt skall ej förekomma (verksamhetsområde icke-diskriminering).
- Arbetsfred och en lönebildning i samhällsekonomisk balans (verksamhetsområde medling och lönebildning).

Regeringen konstaterar att den negativa utvecklingen av hälsan i arbetslivet fortsätter. Även om denna utveckling inte enbart kan förklaras av förhållandena i arbetslivet anser regeringen att mycket återstår att göra för att villkoren i arbetslivet skall anses vara tillfredsställande. Åtgärderna inom ramen för elvapunksprogrammet för hälsa i arbetslivet kräver för sitt genomförande

ytterligare beslut och uppföljning. Grunden för det fortsatta arbetet på ohälsområden är enligt regeringen en utveckling på de lokala arbetsplatserna. Arbetsmiljöarbetet och organisationen av arbetet måste utvecklas och anpassas till de äldres förutsättningar. För att uppnå detta krävs såväl utvecklings- och forskningsinsatser som förbättrad uppföljning och utvärdering av vidtagna åtgärder och insatser. Regeringen pekar vidare bl.a. på betydelsen av Arbetsmiljöverkets tillsynsarbete och den viktiga roll som de lokala skyddsombuden spelar.

I propositionen lämnas en redovisning för de insatser som genomförts på politikområdet Arbetsliv och inom andra politikområden.

Motionen

Moderaterna anser i kommittémotionen A364 (yrk. 24) att regeringens mål för politikområdet Arbetsliv bör avvisas med hänvisning till partiets politik som presenteras i motionerna A314 Arbetsmarknaden och A315 Jämställdhet.

Utskottets ställningstagande

Som framgår av vad utskottet anfört ovan i avsnitt 1. Allmänt om arbetslivspolitik och av den redovisning som lämnas i propositionen har det vidtagits och kommer att vidtas en rad åtgärder inom de olika verksamhetsområdena under politikområdet. Utskottet ställer sig positivt till dessa insatser och välkomnar särskilt det stora antalet åtgärder inom en rad olika områden för att öka hälsan i arbetslivet.

Utskottet har ovan varit inne på den komplexa bakgrunden till ohälsan. Utskottet kan därför inte se att den kritik som *Moderaterna* framför mot regeringens mål är berättigad. *Moderaternas* politik har i och för sig andra utgångspunkter än den politik som regeringen förespråkar och som utskottet biträder. Enligt utskottet anlägger *Moderaterna* ett alltför snävt synsätt på vilka åtgärder som krävs för att komma till rätta med ohälsan i arbetslivet. Med hänsyn till det anförda anser utskottet att det inte finns skäl att föreslå någon förändring av målet för politikområdet. Utskottet avstyrker därför motion A364 yrkande 24 (m).

Avslutningsvis noterar utskottet att regeringen, med anledning av vad utskottet påpekade i förra årets budgetbetänkande (2001/02:AU1) om att verksamhetsmålet icke-diskriminering har större räckvidd än målet för politikområdet och att regeringen så långt som möjligt bör eftersträva mät- och uppföljningsbara mål, avser att genomföra en samlad översyn av verksamhetsområden, mål och resultatindikatorer för utgiftsområdet för att sedan återkomma till riksdagen i budgetpropositionen för 2004.

3. Allmänt om jämställdhetspolitiken

Utskottets förslag i korthet

Utskottet ställer sig bakom den allmänna inriktning av politiken som regeringen redovisar i budgetpropositionen. Riksdagen avstyrker de förslag som förs fram i motionerna. Jämför reservation 5 (m).

Propositionen

Jämställdhetspolitikens inriktning på utvecklings- och förändringsarbete ligger fast. Arbetet med att vidareutveckla metoder och strategier för att stärka jämställdhetsintegreringen fortsätter under år 2003. Arbetsmarknaden och arbetslivet är centrala områden för jämställdhetspolitiken. Arbetsmarknadens parter har ett stort ansvar för att bekämpa löneskillnader mellan kvinnor och män, motverka den könsuppdelade arbetsmarknaden och skapa förutsättningar för människor att kombinera arbete och familjeliv.

Förutom att arbeta för förändring inom det statliga området, har regeringen en viktig roll i att stimulera aktörer även inom andra samhällssektorer. Den privata sektorns medverkan i jämställdhetsarbetet är av stor betydelse. Regeringen fortsätter dialogen med näringslivet om jämställdhetsfrågor. Regeringen fortsätter det långsiktiga arbetet för att representationen i beslutsfattande organ skall vara jämnt fördelad mellan kvinnor och män.

Motionerna

Moderaterna betonar i motion A315 (yrk. 1) att politikernas roll måste vara att inspirera och skapa möjligheter till fritt val för den enskilde och för familjer, inte att dirigera. Det måste bli möjligt att räkna till i vardagen.

Familjepolitiken skall läggas om så att den skapar förutsättningar för individer och familjer att välja sina egna lösningar. Den främsta formen av oberoende är att kunna leva på sin lön; därför behövs en skattereform. Den som betalar skatt borde inte behöva vara beroende av bidrag.

En förutsättning för jämställdhet är att det finns alternativa former av barnomsorg. Om kvinnor skall kunna bli fullt ut konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden krävs också individuella, flexibla arbetstider och individuella, flexibla barnomsorgstider. Mot den bakgrunden motsätter sig Moderaterna maxtaxa i barnomsorgen.

Vänsterpartiet tar upp allmänna frågor om jämställdhetspolitiken i tre motioner, A299, A323 och A365. I motion A299 anser Vänsterpartiet att målsättningarna för jämställdhetspolitiken måste förändras i feministisk riktning och att könsmaktsordningen, alltså den ordning som innebär att kvinnor underordnas män, utmanas. Den svenska jämställdhetspolitiken har inte på något avgörande sätt förmått motverka rådande maktstrukturer.

Trots jämställdhetspolitikens ambitiösa målsättningar visar utvärderingar på fortsatt ojämlikhet och en djup klyfta mellan mål och verklighet. Jämställdhet måste handla om mer än att lyfta fram kvinnor eller ge dem samma rättigheter som män. Det är dags att utmana mäns makt och privilegier. Därför krävs att mäns intresse som grupp ställs mot kvinnors gemensamma intressen. Hållningen måste förändras så att medvetenheten om könsmotsättningarna ökar möjligheterna för kvinnors kollektiva erfarenheter att få utrymme på den politiska arenan (yrk. 1).

För att skapa en reell förändring krävs därför att det skapas en konkret handlingsplan för att förändra jämställdhetspolitiken. Handlingsplanen bör ta sin utgångspunkt i vad som nyss anförts om inriktningen av jämställdhetsarbetet (yrk. 2).

I motion A365 anför Vänsterpartiet att skillnaderna mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden har sin grund i lönediskriminering, könsarbetsdelning och olika grader av betalt arbete. Dessa orsaker förstärker och upprätthåller varandra. För att arbetet med att motverka skillnaderna mellan könen skall vara framgångsrikt måste analys och åtgärder utgå från denna komplexitet (yrk. 2).

I motion A323 (yrk. 7) pekar Vänsterpartiet på att jämställdhetspolitikens mål är alla kvinnor och mäns lika rättigheter. I sin nuvarande form har den emellertid orsakat utökade klyftor mellan invandrade kvinnor och män i förhållande till majoritetssamhällets kvinnor och män och förstärkt underordningen generellt av kvinnor i Sverige.

Utskottets ställningstagande

När utskottet i slutet av februari i år behandlade ett yrkande liknande det Moderaterna framför i motion A315 anfördes bl.a. att utskottet till skillnad från Moderaterna inte ser skattesänkningar som någon självklar väg till ökad jämställdhet. Utskottet ville i stället varna för de negativa fördelningseffekter som skulle kunna uppstå till följd av kraftigt sänkta skatter. Det fanns enligt utskottet lite som talar för att jämställdheten skulle öka genom sänkta skatter och transfereringar.

Vad gällde uppfattningen att individuella och flexibla arbetstider kan stärka jämställdheten, kunde utskottet instämma i Moderaternas syn. Förutsättningen var dock enligt utskottet att den enskilda individens rätt att styra över sin arbetstid stärks. Det pågående arbetet inom Kommittén för nya arbetstids- och semesterregler (Knas, dir. 2000:97) borde dock avvaktas.

Avslutningsvis påpekade utskottet, med anledning av Moderaternas uppfattning att alternativa barnomsorgsformer är en förutsättning för jämställdhet, att olika reformer på förskoleområdet som genomförts av regeringen har ökat föräldrarnas möjligheter att efterfråga den barnomsorg de önskar (bet. 2001/02:AU3).

Utskottet är i dag inte berett att inta någon annan ståndpunkt och vill särskilt vad avser frågan om arbetstid påminna om att den nyss nämnda kommit-

tén kommer med sitt slutbetänkande i mars 2003. Motion A315 yrkande 1 (m) avstyrks.

Vänsterpartiet tar i sina motioner upp strukturella frågor och pläderar där för en förändring av målsättningarna för jämställdhetspolitiken i feministisk riktning och för en samordnad strategi, innefattande flera politikområden, och en handlingsplan för att bryta könssegregeringen.

Från att tidigare ha varit koncentrerad på särskilda åtgärder för att undanröja könsdiskriminering har jämställdhetspolitiken sedan mitten av 1990-talet genomgått en förändring. Numera har alla ministrar ett ansvar för jämställdheten inom sina respektive politikområden. Ansvar för samordningen av jämställdhetsfrågorna ligger på Jämställdhetsministern. Denna strategi kallas i Sverige för jämställdhetsintegrering (*mainstreaming*). Utskottet har vid flera tidigare tillfällen uttalat sin övertygelse att jämställdhetsintegrering är en förutsättning för att man skall kunna komma till rätta med de strukturella problem som i dag hindrar måluppfyllelsen på jämställdhetsområdet (se t.ex. bet. 2001/02:AU3).

Här bör också nämnas att Regeringskansliet i slutet av 1997 tillsatte en arbetsgrupp med uppdrag att se över frågor för metodutveckling i jämställdhetsarbetet. Arbetsgruppen presenterade i december 2001 slutrapporten Ändrad ordning – strategisk utveckling för jämställdhet (Ds 2001:64). I rapporten lämnas slutsatser och förslag till hur arbetsformerna kan stärkas i Regeringskansliet och den statliga sektorn, där bl.a. en ny förordning för jämställdhet i den statliga sektorn föreslås. Vidare har, under våren 2002, ett projekt startats inom Regeringskansliet som syftar till att stärka förutsättningarna för jämställdhetsintegrering. Målet är att ta fram en strategi med förslag till förbättringar av styrningen, utbildningsinsatser, metoder och stödfunktioner. För närvarande övervägs hur ett köns- och jämställdhetsperspektiv mera strukturerat skall integreras i regeringens samlade politik och hur den bör redovisas inom ramen för budgetprocessen.

Det finns även anledning att framhålla att jämställdhetsarbetet under senare år varit föremål för en kontinuerlig utveckling. I det arbetet har en fortsatt utveckling av den feministiska analysen och metoder för ökad samverkan mellan olika politikområden sin givna plats. Såväl framsteg som kvarstående problem på jämställdhetsområdet har redovisats i ett antal propositioner och regeringsskrivelser, senast i skrivelse 1999/2000:24 Jämställdhetspolitiken inför 2000-talet respektive i proposition 1999/2000:143 Ändringar i jämställdhetslagen m.m. (bet. 1999/2000:AU6 och bet. 2000/01:AU3).

Utskottet noterar också att regeringen i årets budgetproposition aviserar att den under år 2003 återkommer till riksdagen med en skrivelse där det kommer att lämnas en redovisning av de insatser som gjorts under senare år för ökad jämställdhet och en handlingsplan för det fortsatta arbetet med jämställdhetspolitiken.

Utskottet, som inte ser någon anledning för riksdagen att föregripa detta arbete, avstyrker motionerna A299 yrkandena 1 och 2 (v), A323 yrkande 7 (v) och A365 yrkande 2 (v).

4. Mål för politikområdet Jämställdhetspolitik

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt behandlas en motion som gäller mål för politikområdet Jämställdhetspolitik. Motionen avstyrks. Jämför reservation 6 (m).

Propositionen

För politikområdet *Jämställdhetspolitik* är det övergripande målet att kvinnor och män skall ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden. Jämställdhet är ett sektorsövergripande politikområde, vilket innebär att jämställdhet även är ett mål i andra politikområden. Målet för politikområdet är oförändrat i förhållande till innevarande år.

Jämställdhetspolitikens mål innebär en jämn fördelning mellan kvinnor och män av makt och inflytande, samma möjligheter till ekonomiskt oberoende, lika villkor och förutsättningar i fråga om företagande, arbete, arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet. Det innebär också lika tillgång till utbildning och möjligheter till utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger, delat ansvar för hem och barn samt frihet från könsrelaterat våld.

Resultatet av jämställdhetspolitiken mäts bl.a. genom att följa de ekonomiska resursernas fördelning mellan kvinnor och män samt kvinnors och mäns representation i kommittéer och statliga lekmannastyrelser. Jämställdhetspolitikens resultat framkommer även i övriga politikområdets resultatredovisning.

I propositionen lämnas en redovisning för de insatser som genomförts på politikområdet Jämställdhet och inom andra politikområden.

Under rubriken *Analys och slutsatser* konstaterar regeringen att målet om att kvinnor och män skall ha samma möjligheter till ekonomiskt oberoende inte är uppnått. Kvinnor har generellt sämre villkor än män. Regeringens insatser bör fortsättningsvis vara inriktade på att skapa möjligheter för kvinnor att arbeta heltid, att få män att delta i det obetalda arbetet, att föräldraförsäkringen delas lika och att bekämpa den könsuppdelade arbetsmarknaden och osakliga löneskillnader mellan kvinnor och män.

För att ta de sista stegen mot en jämn könsfördelning i statliga styrelser krävs, enligt regeringen, fortsatt uppmärksamhet vid tillsättning av nya ledamöter.

Motionen

Moderaterna anser i kommittémotionen A364 (yrk. 25) att regeringens mål för politikområdet Jämställdhetspolitik bör avvisas med hänvisning till partiets politik som presenteras i motionerna A314 Arbetsmarknaden och A315 Jämställdhet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att den kritik Moderaterna framför mot regeringens mål utgår från en politik med andra utgångspunkter än den politik som regeringen förespråkar och som utskottet biträder. Med hänsyn till det anförda anser utskottet att det inte finns skäl att föreslå någon förändring av målet för politikområdet. Utskottet avstyrker därför motion A364 yrkande 25 (m).

5. Kompetenssparande och kompetensutveckling

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt behandlas motioner som gäller kompetenssparande och kompetensutveckling. Samtliga motioner avstyrks. Jämför reservation 7 (m, fp, kd, c).

Bakgrund

Efter en överenskommelse mellan regeringen, Vänsterpartiet och Miljöpartiet föreslogs i budgetpropositionen för år 2000 (prop. 1999/2000:1) att det skulle avsättas medel för att stimulera individuell kompetensutveckling. Enligt förslaget skulle det avsättas 1,35 miljarder kronor för år 2000 och därefter 1,15 miljarder kronor årligen. Efter utredningsarbete och efter en lagrådsremiss som mötte kritik valde regeringen att lägga fram ett förslag (prop. 2001/02:175) som innebar att riksdagen i ett första steg endast skall ta ställning till grunderna i systemet. Riksdagen godkände detta förslag (bet. 2001/02:AU10, rskr. 2001/02:322). Regeringen avser att återkomma med en kompletterande proposition där systemet närmare utvecklas och ett fullständigt lagförslag presenteras.

En utgångspunkt för det av riksdagen godkända systemet skall vara att individen deltar med eget sparande på kompetenssparkonto. Den kompetensutveckling som systemet skall stimulera ges en vid definition. Den enskilde individen ges möjlighet att med vissa begränsningar göra skattemässigt avdragsgilla insättningar på kompetenssparkonton (maximalt 25 % av ett prisbasbelopp per år). En stimulans för arbetsgivare att göra inbetalningar på en anställds kompetenssparkonto införs. Räntan på kompetenssparkonton beskattas som vanlig kapitalinkomst. Inledningsvis förvaltas kompetenssparkonton av en statlig myndighet. Uttag från kompetenssparkonto beskattas som inkomst av tjänst. Vid uttag i anslutning till kompetensutveckling skall det ges en stimulans i form av en kompetenspremie vars storlek bl.a. beror på längden på kompetensutvecklingen. Premien skall ges i form av en skattereduktion.

Motionerna

I den gemensamma motionen A297 presenterar Moderaterna, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Centerpartiet ett förslag om hur ett system för individuell kompetensutveckling bör utformas.

Enligt partierna är det viktigt att Sverige återfår sin forna ställning i toppen av den s.k. välståndsligan. Dagens situation är bekymmersam. I många kommuner är en tredjedel av den arbetsföra befolkningen antingen arbetslös, föremål för någon arbetsmarknadspolitisk insats eller förtidspensionerad.

Arbetslivet genomgår en snabb förändring. Globalisering och teknikintensifiering leder till ökad rörlighet på arbetsmarknaden. Det blir allt vanligare att en person har varit anställd hos flera olika arbetsgivare och att man växlar mellan utbildning och arbete. Utbildningen är en färskvara, och många gamla yrken är på tillbakagång samtidigt som nya tillkommer.

Det är viktigt att man understöder det livslånga lärandet och ökar människors möjligheter att förkovra sig och utvecklas. Utbildning och kompetens är nyckelord för framtidens arbetsmarknad. Därför skall ett system införas för sparande till kompetensutveckling. Systemet skall vara individuellt och frivilligt. Kompetenssparande främjar möjligheterna för individen att utbilda sig vidare. När kompetensen stärks ökar den enskildes trygghet på arbetsmarknaden liksom benägenheten att pröva utmaningar i arbetslivet. Ökade möjligheter till kompetenssparande är därför en viktig komponent i en strategi för långsiktig tillväxt.

Kompetenssparande är inte bara positivt ur ett individperspektiv. Sådant sparande bidrar till kompetenshöjning och därmed till att begränsa arbetslösheten. Landets förmåga att stå emot ekonomiska kriser förstärks (yrk. 1).

Systemet skall bygga på en möjlighet för fysiska personer att med skattemässig verkan göra insättningar på individuella kompetenssparkonton. Det skall inte bara gälla för anställda, utan det är också viktigt att egenföretagare ges möjlighet att kompetensspara.

Medlen på kompetenssparkontot är individens egna och skall kunna användas till sådan kompetensutveckling som den enskilde själv bestämmer. Kompetensutveckling bör ges en vid definition. Om sparmedlen inte kommer till användning för kompetensutveckling bör de kunna användas för att förstärka pensionen (yrk. 2).

Den föreslagna avdragsrätten är otillräcklig för att nå reformens syfte. Avdragsrätten bör gälla för insättningar upp till ett prisbasbelopp per år.

För låginkomsttagare bör det införas någon form av extra skattecredit eller bidrag.

Arbetsgivarnas medverkan är viktig för att stödja och utveckla individernas kontinuerliga vidareutbildning. Det är angeläget att få deras medverkan bl.a. därför att kapitalet i systemet då kan byggas upp i en snabbare takt. I syfte att stimulera arbetsgivare att bidra till den anställdes eget utbildnings-sparande bör det införas en rätt till avdrag för sociala avgifter vid avsättningar till den anställdes kompetenssparkonto (yrk. 3).

Partierna avvisar förslaget att medlen skall förvaltas av en myndighet. I stället anser de att medlen bör förvaltas av banker och andra finansiella institut. Kostnaderna minskar eftersom det redan finns en ”infrastruktur”. Det är viktigt att kompetenssparandet blir attraktivt genom att det råder stor valfrihet för spararna vad gäller både olika typer av sparande och sparinstitut.

Avkastningen skall inte beskattas som kapitalinkomst. I stället skall avkastningen beskattas på samma sätt som gäller för det individuella pensionssparandet. Det innebär att avkastningen bör beskattas med 15 % (yrk. 4).

De fyra partierna lägger dessutom i egna parti- och kommittémotioner fram förslag av motsvarande eller liknande innehåll, *Moderaterna* i A314 (yrk. 13), *Folkpartiet* i Ub338 (yrk. 10), A241 (yrk. 7) och A332 (yrk. 10), *Kristdemokraterna* i A224 (yrk. 6), A318 (yrk. 5) och A320 (yrk. 16) samt *Centerpartiet* i A239 (yrk. 3).

I motion A233 anför *Ann-Marie Fagerström* (s) att den offentliga sektorn, i stället för att säga upp personal, bör satsa på kompetensutveckling av personalen.

Anders Ygeman och Maria Hassan (båda s) anför i motion A357 att det bör ges ett större ansvar till arbetsmarknadens parter för kompetensutveckling inom arbetslivet. Genom att parterna får ansvaret för utbildningen av arbetstagarna skulle fler ta del av olika utbildningsinsatser.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att de synpunkter som framförs i bl.a. motion A297 av *Moderaterna*, *Folkpartiet*, *Kristdemokraterna* och *Centerpartiet* i allt väsentligt motsvarar dem som utskottet behandlade i det ovan nämnda ärendet 2001/02:AU10. Utskottet avstyrkte de synpunkter som framfördes i motionerna. Utskottet finner inte anledning att nu inta någon annan ståndpunkt och påminner om att ett förslag till slutlig utformning av ett system för individuellt kompetenssparande för närvarande är under beredning i Regeringskansliet. Utskottet vill emellertid understryka betydelsen av att det skapas ekonomiska möjligheter för enskilda att kompetensutveckla sig. Motionerna A224 yrkande 6 (kd), A239 yrkande 3 (c), A241 yrkande 7 (fp), A297 yrkandena 1–4 (m, fp, kd, c), A314 yrkande 13 (m), A318 yrkande 5 (kd), A320 yrkande 16 (kd), A332 yrkande 10 (fp) och Ub338 yrkande 10 (fp) avstyrks.

Med anledning av de synpunkter som framförs i motionerna A233 och A357 vill utskottet inledningsvis helt och fullt instämma i vad motionärerna anför om värdet av ökad kompetens bland arbetskraften, en ståndpunkt som utskottet intagit vid flera tidigare tillfällen, se t.ex. det ovan berörda betänkandet 2001/02:AU10.

Vad gäller de synpunkter som framförs i motion A233 kan utskottet instämma i att kompetensutveckling för personalen självfallet är att föredra framför uppsägning. Vad enskilda kommuner bör eller måste göra för att tillgodose sitt personalbehov eller för att anpassa sig till de ekonomiska förutsättningarna ankommer det dock inte på riksdagen att uttala sig om. Utskottet

kan nämna att frågor om kompetensutveckling m.m. i samband med uppsä-
ningar har varit föremål för översyn nyligen. Utredningen om omställningsav-
tal lade fram sitt betänkande Omställningsavtal – Ett aktivare stöd till upp-
sagda (SOU 2002:59) i juni i år. Där för utredningen bl.a. ett resonemang om
möjligheterna att införa s.k. omställningsavtal på hela arbetsmarknaden. Ef-
tersom hänsyn måste tas till förutsättningarna inom respektive sektor förordar
utredningen emellertid inte en enda modell av omställningsavtal. När det
gäller den kommunala sektorn konstaterar utredningen särskilt att intresset för
omställningsavtal av nuvarande modell är mindre, särskilt hos arbetsgivarpar-
ten. Problemen, framför allt inom den primärkommunala sektorn, är stora
rekryteringsbehov och svårigheter att behålla arbetskraften i sysselsättning
fram till den ordinarie pensionsåldern. Utredningen har därför visat på en
modell där ett traditionellt omställningsavtal för rörlighet ut ur organisationen
kan kombineras med stimulans för intern rörlighet inom en kommun eller ett
landsting. Utredningens förslag är för närvarande under beredning i Rege-
ringskansliet.

Med anledning av de synpunkter som framförs i motion A357 om det låga
antalet män som deltar i den kommunala vuxenutbildningen kan nämnas att
det i rapporten Kompetensförsörjningen på arbetsmarknaden – Strategiska
utvecklingstendenser (Ds 2002:47) som utarbetats inom Näringsdepartemen-
tet, framgår att drygt 800 000 personer under perioden 1997–2002 getts möj-
lighet att delta i kommunal vuxenutbildning inom ramen för kunskapslyfts-
projektet. Andelen män är dock låg. Bland de nyregistrerade under hösttermi-
nen 2002 utgjorde männen bara 35 %. I rapporten pekas på att riksdagen
under våren 2001 beslutade om mål och en nationell strategi för hur vuxnas
lärande skall förverkligas i ett samhälle som präglas av livslångt lärande.
Basen i denna strategi skall bl.a. bestå av uppsökande verksamhet och väg-
ledning. Fokus skall skiftas från undervisning i skollika former till ett mer
flexibelt stöd för individens lärande där innehåll, tidpunkt och form anpassas.
Vuxenutbildningen skall stödja ett flexibelt och livslångt lärande utifrån den
enskilda personens önskemål och förutsättningar.

Utskottet är inte berett att föreslå några förändringar av finansiering eller
huvudmannaskap avseende de utbildningsinsatser som motionärerna tar upp.
Utskottet vill emellertid framhålla att de fackliga organisationerna kan bidra
med värdefulla insatser bl.a. i form av information till sina medlemmar kring
frågor om och betydelsen av det livslånga lärandet.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna A233 (s) och A357 (s).

6. Anslagsfrågor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om fördelning av anslag på utgiftsområde 14 och det ytterligare medel på anslaget till Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) som väckts i en motion av s, v och mp. Övriga motionsyrkanden som rör anslagen avstyrks.

Anslaget 23:1 Arbetsmiljöverket

Propositionen

Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	490 799	Anslags- sparande	76 222
2002	Anslag	561 461 ¹	Utgifts- prognos	572 460
2003	Förslag	650 578		
2004	Beräknat	586 462 ²		

¹ Inklusivt beslut om en minskning om 5 150 tkr till följd av förslag till tilläggsbudget i samband med 2002 års ekonomiska vårproposition.

² Motsvarar 573 668 tkr i 2003 års prisnivå.

Från anslaget finansieras kostnader för personal, lokaler samt övriga förvaltningskostnader vid Arbetsmiljöverket. Anslaget omfattar även kostnader för bl.a. den regionala skyddsombudsverksamheten och tidningen Du & Jobbet.

Regeringen föreslår att Arbetsmiljöverkets anslag för 2003 tillförs ytterligare 30 miljoner kronor för den regionala skyddsombudsverksamheten och ytterligare 30 miljoner kronor för att förstärka tillsynsverksamheten. För finansiering av en informationsatsning föreslås att anslaget tillförs ytterligare 20 miljoner kronor. En förutsättning för satsningen är att parterna medverkar i både genomförande och finansiering. Arbetsmiljöverket har tidigare disponerat medel på utgiftsområde 24 Näringsliv under anslaget 38:12 *Bidrag till standardisering och FoU inom experimentell teknik m.m.* för bidrag till standardisering, forskning och utveckling inom experimentell teknik m.m. Regeringen föreslår att 2,5 miljoner kronor tillförs Arbetsmiljöverkets anslag för sådan verksamhet. Vidare föreslår regeringen att anslaget minskas med 8 miljoner kronor för att finansiera överflyttningen av Belastningsskadecentrum (BSC) under 2003 (jfr. anslag 23:2 nedan).

Anslagsnivån har justerats i syfte att begränsa statlig konsumtion.

I fråga om bemyndiganden har regeringen på tilläggsbudget föreslagit att Arbetsmiljöverket för 2002 får en bemyndiganderam för anslaget 23:1 *Arbetsmiljöverket*. Den medger att myndigheten får besluta om utbildningsinsatser för regionala skyddsombud som medför utgifter för budgetåret 2003.

Regeringen föreslår att bemyndiganderamen för 2003 för att ingå ekonomiska förpliktelser för 2004 uppgår till 18,55 miljoner kronor (prop. punkt 1).

Motionerna

Tusental kronor

Regeringens förslag	Oppositionens förslag i förhållande till regeringens förslag			
	m	fp	kd	c
650 578	- 28 330	- 100 000	- 130 000	- 70 000

Av motion A364 (yrk. 16) framgår att *Moderaterna* anser att Arbetsmiljöverkets uppdrag är omfattande och att verksamheten är betydelsefull. *Moderaterna* föreslår att det till anslaget anvisas drygt 622 miljoner kronor, dvs. ca 28 miljoner kronor mindre än enligt regeringens förslag.

Folkpartiet föreslår i motion Fi232 (yrk. 16 i denna del) och A332 (yrk. 20 i denna del) ett sparbetning på anslaget med 100 miljoner kronor.

I motion A320 påpekar *Kristdemokraterna* att myndigheten under senare år fått ökade anslag, vilka inte har kunnat förbrukas. Med hänvisning till de ökade anslagen och till de rationaliseringsvinster som bör kunna uppnås efter sammanslagningen av Arbetarskyddsstyrelsen och Yrkesinspektionen anser partiet att det är möjligt att göra en besparing på 50 miljoner kronor utöver de 80 miljoner kronor i engångssatsningar som regeringen föreslår och som partiet avvisar. *Kristdemokraterna* vill i stället införa en ny och samordnad rehabiliteringsförsäkring.

Partiet menar att Arbetsmiljöverket bör prioritera utbildning och stöd till regionala arbetsmiljöskyddsombud som arbetar uppsökande på de mindre företagen. Sammantaget vill *Kristdemokraterna* minska anslaget till Arbetsmiljöverket med 130 miljoner kronor (yrk. 30 och 32 i denna del).

Centerpartiet förordar i motion A329 i denna del, en lägre medelsanvisning än vad regeringen gör. Anslaget minskas med 70 miljoner kronor. Enligt partiet finns ett anslagssparande under anslaget och regeringens föreslagna ökning är därför inte nödvändig.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser, vilket framgår av det inledande avsnittet, att utvecklingen när det gäller den arbetsrelaterade ohälsan är oroväckande. De växande problemen medför ett stort mänskligt lidande för den enskilde och betydande kostnader för individen och samhället.

I Arbetsmiljöverkets uppgifter ingår bl.a. att utöva tillsyn över att arbetsmiljö- och arbetstidslagstiftningen efterlevs, att utarbeta och sprida information för att förbättra arbetsmiljön och att meddela föreskrifter och allmänna råd på arbetsmiljöområdet. Arbetsmiljöverkets verksamhet är följaktligen av stor betydelse för att förebygga och motverka ohälsa i arbetslivet. Utskottet

anser att de satsningar som regeringen föreslår är viktiga resurstillskott för det förebyggande arbetsmiljöarbetet och för att åstadkomma en bra tillsynsverksamhet.

Frågan om en ny rehabiliteringsförsäkring kommer att behandlas i socialförsäkringsutskottets betänkande 2002/03:SfU1.

Utskottet finner regeringens förslag till medelsanvisning under anslaget väl avvägt och tillstyrker detta. Därmed avstyrks motionerna A320 yrkandena 30 och 32 i denna del (kd), A329 i denna del (c), A332 yrkande 20 i denna del (fp), A364 yrkande 16 (m) och Fi232 yrkande 16 (fp) i denna del.

Utskottet biträder även förslaget i fråga om bemyndigande (prop. punkt 1). I slutet av detta avsnitt finns en sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen under utgiftsområdet.

Anslaget 23:2 Arbetslivsinstitutet

Propositionen

Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	340 090	Anslags- sparande	-658
2002	Anslag	319 235 ¹	Utgifts- prognos	313 972
2003	Förslag	317 952		
2004	Beräknat	302 899 ²		

¹ Inklusive beslut om 9 150 tkr till följd av förslag till tilläggsbudget i samband med 2002 års ekonomiska vårproposition.

² Motsvarar 296 253 tkr i 2003 års prisnivå.

Från anslaget finansieras Arbetslivsinstitutets kostnader för forsknings- och utvecklingsverksamhet, inklusive samarbetsavtal med externa parter samt utbildningsverksamhet och annan kunskapsförmedling (bibliotek och information). Anslaget omfattar även kostnader för personal och lokaler samt övriga förvaltningskostnader vid Arbetslivsinstitutet.

I förra årets budgetproposition (prop. 2001/02:1) redovisades att vissa forskningsuppgifter skulle flyttas över till olika lärosäten. Regeringen anser nu att ytterligare överflyttningar bör ske, dels av Belastningsskadecentrum (BSC) som flyttas till Högskolan i Gävle, dels av klimatforskningen, som förs över till Lunds universitet. Med anledning av överflyttningen av BSC minskas anslaget 23:2 *Arbetslivsinstitutet* med 23 283 000 kr, som tillförs anslaget 25:73 *Forskning och konstnärligt utvecklingsarbete vid vissa högskolor m.m.* (felbenämnt i propositionen) under utgiftsområde 16. Under en övergångsperiod bör BSC tillföras medel. För 2003 förs 8 miljoner kronor från anslaget 23:1 *Arbetsmiljöverket* till BSC (jfr. anslag 23:1). Med anledning av överflyttningen av klimatforskningen minskas anslaget 23:2 *Arbetslivsinstitutet* med 3 miljoner kronor som tillförs anslaget 25:22 *Lunds universitet, Forskning och forskarutbildning* under utgiftsområde 16. I övrigt föreslås att ansla-

get 23:2 *Arbetslivsinstitutet* minskas med 500 000 kr för 2003 i samband med att regeringen skärper finansieringskravet för myndighetens avgiftsbelagda verksamhet.

Regeringen föreslår att anslaget 23:2 *Arbetslivsinstitutet* tillförs medel enligt följande

- 15 miljoner kronor för satsning på företagshälsovårdsutbildning
- 6,7 miljoner kronor för en förstärkning av isocyanatforskningen
- 936 000 kr som ersättning för premier för de statliga avtalsförsäkringarna. Medlen, som tidigare finansierats över anslaget 25:76 *Universitets och högskolors premier för de statliga avtalsförsäkringarna* på utgiftsområde 16, avser forskning och utveckling som sker vid lärosäten och som finansieras av Arbetslivsinstitutet.

Anslagsnivån har justerats i syfte att begränsa statlig konsumtion.

Regeringen anser att institutet bör fortsätta att utveckla metoder där forskningen kan utvecklas i nära samarbete med privata och offentliga aktörer och att arbetslivsforskningen även i fortsättningen bör bedrivas i aktiv samverkan med regionala och lokala aktörer.

Den ökade tydligheten i Arbetslivsinstitutets prioriteringar för verksamheten bör fortsätta. Samverkan med andra forskande organisationer och praktiker bör fortsättningsvis ske inom ramen för tidsbegränsade projekt.

Arbetslivsinstitutet har under 2002 genomfört en utvärdering av de samarbetsavtal för regional verksamhet som löper ut under året. Regeringen slår fast att institutet fortlöpande bör utvärdera och pröva sin verksamhet med syfte att åstadkomma en effektiv resursanvändning och ökat nyttiggörande av forskningsresultaten. Regeringen avser att följa det arbetet.

För 2002 har Arbetslivsinstitutet en bemyndiganderam för anslaget som medger att myndigheten får besluta om bidrag och uppdrag som medför utgifter för budgetåren 2003–2005 inom en ram som, tillsammans med tidigare fattade beslut, får uppgå till högst 100 miljoner kronor för åren 2002–2005, inklusive tidigare åtaganden. Regeringen föreslår att bemyndiganderamen uppgår till 100 miljoner kronor även för 2003 (prop. punkt 2).

Motionerna

Tusental kronor

Regeringens förslag	Oppositionens förslag i förhållande till regeringens förslag			
	m	fp	kd	c
317 952	- 15 504	- 75 000	- 50 000	- 317 000

Enligt motion A364 (yrk. 17) anser *Moderaterna* att Arbetslivsinstitutets uppdrag är omfattande och verksamheten betydelsefull. *Moderaterna* föreslår att drygt 302 miljoner kronor anvisas under anslaget, dvs. ca 15,5 miljoner kronor mindre än enligt regeringens förslag.

Folkpartiet föreslår i motionerna Fi232 (yrk. 16 i denna del) och A332 (yrk. 20 i denna del) ett sparbeting på anslaget med 75 miljoner kronor.

Kristdemokraterna konstaterar i motion A320 (yrk. 31 och 32 i denna del) att det finns allvarliga brister i styrningen av Arbetslivsinstitutet. Partiet anser att regeringens översyn av institutet och dess relationer till andra myndigheter bör vara grundlig och förutsättningslös. Mycket talar för att institutets forskningsresurser kommer till effektivare användning om de finansierar forskning inom andra institutioner, exempelvis universitet. *Kristdemokraterna* anser att stora delar av institutets informations- och utbildningsverksamhet bör kunna föras över till Arbetsmiljöverket. Institutet bör dessutom kunna genomföra rationaliseringar av sin verksamhet. Den arbetslivsinriktade forskningen som avser arbetsorganisationsområdet bör prioriteras. *Kristdemokraterna* gör bedömningen att anslaget bör kunna minska med 50 miljoner kronor för år 2003 och att verksamheten bör kunna avvecklas på tre års sikt. Institutets forskningsresurser bör kunna överflyttas till Arbetsmiljöverket och andra aktörer inom området.

I motion A329 i denna del framhåller *Centerpartiet* att det är viktigt att det byggs upp livskraftiga forskningsmiljöer runtom i landet. Därför bör det forskningsarbete som i dag utförs på Arbetslivsinstitutet i stället ges som ett uppdrag till ett lärosäte. Partiet föreslår en minskning av institutets anslag med 317 miljoner kronor. Under utgiftsområde 14 föreslås ett nytt anslag med benämningen Forskningsuppdrag arbetsmarknad; detta anslag tillförs 150 miljoner kronor.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill understryka betydelsen av att det finns en fungerande organisation för forskning och utveckling som rör de snabba och djupgående förändringarna som pågår inom arbetslivet. Arbetslivsinstitutet, vars uppgift är att forska, utveckla, utbilda och förmedla kunskap om och i arbetslivet, har en roll i detta arbete.

I arbetsmarknadsutskottets betänkande 2001/02:AU4 framhöll utskottet företagshälsovården som en betydelsefull tillgång i det förebyggande arbetsmiljöarbetet och i samband med rehabilitering. Det förslag om en ytterligare förstärkning av utbildningen av personal inom företagshälsovården välkomnas därför av utskottet. Vidare stöder utskottet den föreslagna förstärkningen av isocyanatforskningen.

Utskottet noterar att det i propositionen redovisas ett flertal åtgärder som har vidtagits för att utveckla institutets verksamhet och för att uppnå en balanserad budget. Arbetslivsinstitutets organisation har setts över med syfte att åstadkomma en ökad fokusering av resurserna, ett förtydligande av institutets sektorsforskningsroll samt en ökad satsning på utbildning och kunskapsspridning. Den nya organisationen, som var genomförd den 1 juli 2002, innebär en ökad inriktning mot ett programinriktat, tematiskt arbetssätt. Som framgår ovan kommer regeringen att följa institutets arbete med att fortlöpande utvärdera och pröva verksamheten med syfte att åstadkomma en effektiv resursanvändning. Utskottet ser vidare positivt på det som regeringen framför i propo-

sitionen om att Arbetslivsinstitutet bör fortsätta den påbörjade kraftsamlingen med inriktning mot arbetsorganisationsområdet och att bl.a. frågan om arbetsorganisationens betydelse för såväl hälsan i arbetslivet som för förmågan till tillväxt behöver belysas ytterligare. Utskottet har under hand erfarit att det inom Regeringskansliet pågår ett arbete för att utveckla samarbetet mellan Arbetslivsinstitutet och en rad andra myndigheter, däribland Arbetsmiljöverket.

Utskottet finner mot denna bakgrund ingen anledning att i dagsläget föreslå ytterligare förändringar.

Utskottet kan inte heller ställa sig bakom det förslag om ett nytt anslag för forskning som framförs i en motion av Centerpartiet. Av propositionen framgår att ett flertal forskningsprogram redan flyttats över till lärosäten och att regeringen avser att göra ytterligare sådana förflyttningar.

Utskottet, som biträder regeringens förslag till bemyndigande (prop. punkt 2) och medelsanvisning, avstyrker motionerna A320 yrkande 31 och 32 i denna del (kd), A329 i denna del (c), A332 yrkande 20 i denna del (fp), A364 yrkande 17 (m) och Fi232 yrkande 16 i denna del (fp). I slutet av detta avsnitt finns en sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen under utgiftsområdet.

Anslaget 23:3 Särskilda utbildningsinsatser m.m.

Propositionen

Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	82 508	Anslags- sparande	34 677
2002	Anslag	46 000	Utgifts- prognos	46 000
2003	Förslag	46 000		
2004	Beräknat	46 000		

Anslaget administreras av Arbetslivsinstitutet och avser bidrag till arbetsmarknadens parter. Främst går anslaget till arbetsmiljöutbildningar för fackliga förtroendemän och viss EU-bevakning.

I fråga om bemyndiganden har regeringen på tilläggsbudget föreslagit att Arbetslivsinstitutet för 2002 får en bemyndiganderam för anslaget. Den medger att myndigheten får besluta om bidrag och uppdrag som medför utgifter för budgetåret 2003.

Regeringen föreslår att bemyndiganderamen för att ingå ekonomiska förpliktelser för 2004 uppgår till 34,2 miljoner kronor under år 2003 (prop. punkt 3).

*Motionerna**Tusental kronor*

Regeringens förslag	Oppositionens förslag i förhållande till regeringens förslag			
	m	fp	kd	c
46 000	- 23 000	- 36 000	- 23 000	

Moderaterna anser i motion A364 (yrk. 18) att anslaget bör reduceras successivt och föreslår att 23 miljoner kronor anvisas till anslaget.

Folkpartiet föreslår i motionerna Fi232 (yrk. 16 i denna del) och i A332 (yrk. 20 i denna del) ett sparbetning på anslaget med 36 miljoner kronor.

I motion A320 anser *Kristdemokraterna* att det är tveksamt att statliga bidrag skall utgå i all evighet till utbildning av övriga fackliga förtroendevalda eftersom stödet till de regionala skyddsombuden har överförts till Arbetsmiljöverkets anslag. Enligt partiet bör de fackliga organisationerna själva eller i samarbete med arbetsgivarna kunna finansiera sådan utbildning. *Kristdemokraterna* föreslår att anslaget halveras för 2003 och att det därefter helt tas bort (yrk. 32 i denna del).

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottet finns det inte skäl att nu göra någon förändring av de bidrag som lämnas inom ramen för detta anslag. Utskottet, som ställer sig bakom regeringens förslag till bemyndigande (prop. punkt 3) och medelsanvisning, avstyrker motionerna A320 yrkande 32 i denna del (kd), A332 yrkande 20 i denna del (fp), A364 yrkande 18 (m) och Fi232 yrkande 16 i denna del (fp). I slutet av detta avsnitt finns en sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen på utgiftsområdet.

Anslaget 23:4 Arbetsdomstolen*Propositionen*

Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	19 655	Anslags- sparande	924
2002	Anslag	19 032	Utgifts- prognos	19 917
2003	Förslag	19 971		
2004	Beräknat	20 409 ¹		

¹ Motsvarar 19 971 tkr i 2003 års prisnivå.

Från anslaget finansieras kostnader för personal, lokaler samt övriga förvaltningskostnader vid Arbetsdomstolen.

Regeringen föreslår att 8 000 kr överförs från anslaget 23:4 *Arbetsdomstolen* till anslaget 28:21 *Riksarkivet och landsarkiven* under utgiftsområde 17 för arkivkostnader avseende material som levererats från Arbetsdomstolen till Riksarkivet från 2003.

Motionen

Tusental kronor

Regeringens förslag	Oppositionens förslag i förhållande till regeringens förslag			
	m	fp	kd	c
19 971	- 19 971			

Moderaterna förklarar i motion A364 (yrk. 19) att de är principiella motståndare till specialdomstolar och partssammansatta domstolar. Som en följd av detta ställningstagande föreslås att Arbetsdomstolen läggs ned och att dess uppgifter överförs till det allmänna domstolväsendet. *Moderaterna* anser att anslaget skall utgå.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat liknande förslag från *Moderaterna*. Utskottet anser liksom tidigare att det inte är aktuellt att lägga ned Arbetsdomstolen. *Moderaternas* förslag i motion A364 yrkande 19 (m) att anslaget bör utgå avstyrks därför. Utskottet biträder regeringens förslag till medelsanvisning under anslaget. I slutet av detta avsnitt finns en sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen på utgiftsområdet.

Anslaget 23:5 Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar

Propositionen och utskottets ställningstagande

Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	41	Anslags-sparande	19
2002	Anslag	59	Utgifts-prognos	40
2003	Förslag	61		
2004	Beräknat	62 ¹		

¹ Motsvarar 61 tkr i 2003 års prisnivå.

Anslaget avser kostnader för nämndens verksamhet, som huvudsakligen består av arvodes- och ersättningskostnader.

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till medelsanvisning under anslaget. I slutet av detta avsnitt finns en sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen på utgiftsområdet.

Anslaget 23:6 Internationella arbetsorganisationen (ILO)*Propositionen och utskottets ställningstagande*

Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	23 817	Anslags- sparande	-170
2002	Anslag	22 195	Utgifts- prognos	21 874
2003	Förslag	26 681		
2004	Beräknat	26 543 ¹		

¹ Motsvarar 26 681 tkr i 2003 års valutainivåer.

Från anslaget finansieras huvudsakligen kostnader för Sveriges medlemsavgift till Internationella arbetsorganisationen (ILO). En del av anslaget avser kostnader för deltagande i ILO:s verksamhet och för ILO-kommittén.

Utskottet biträder regeringens förslag till medelsanvisning under anslaget. I slutet av detta avsnitt finns en sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen på utgiftsområdet.

Anslaget 23:7 Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)*Propositionen*

Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	4 096	Anslags- sparande	145
2002	Anslag	4 894 ¹	Utgifts- prognos	4 950
2003	Förslag	4 493		
2004	Beräknat	4 593 ²		

¹ Inklusivt beslut om 500 tkr till följd av förslag till tilläggsbudget i samband med den ekonomiska vårpropositionen 2002.² Motsvarar 4 493 tkr i 2003 års prismet.

Från anslaget finansieras kostnader för personal, lokaler och andra förvaltningskostnader för HomO.

*Motionerna**Tusental kronor*

Regeringens förslag	Oppositionens förslag i förhållande till regeringens förslag			
	m	fp	kd	c
4 493	- 4 493			
Flerpartimotion s, v, mp				
+ 2 000				

I flerpartimotionen Fi230 (yrk. 4) framhåller *Socialdemokraterna*, *Vänsterpartiet* och *Miljöpartiet* att HomO fått ökade uppgifter och permanent högre kostnader för sin verksamhet. Dessutom vill motionärerna möjliggöra att HomO får myndighetsansvaret för homofobi. Anslaget föreslås öka med 2 miljoner kronor 2003 i förhållande till propositionen. Till följd av förslaget om ökat anslag föreslås också en utökad ram för utgiftsområde 14 med motsvarande belopp. Detta yrkande bereds i finansutskottet.

I motion A364 föreslår *Moderaterna* att de fyra ombudsmännen Handikappombudsmannen (HO), Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) och Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) slås samman och att anslaget för HomO därmed bör utgå (yrk. 20). I motionen föreslås att det under utgiftsområde 14 i stället inrättas en ny myndighet och att det skapas ett anslag 23: (Ny) Ombudsmannen mot diskriminering, som tillförs drygt 53 miljoner kronor, ett yrkande som hänvisats till konstitutionsutskottet.

Utskottets ställningstagande

Förslaget i Moderaternas motion om ett nytt anslag till en sammanslagen ombudsmannaverksamhet kommer att behandlas i konstitutionsutskottets betänkande 2002/03:KU1. Konstitutionsutskottet har tidigare behandlat liknande synpunkter och då hänvisat till den utredning (dir. 2002:11) som regeringen tillsatt för att bl.a. överväga en samordning eller sammanslagning av HO, JämO, HomO och DO. Kommittén skall redovisa uppdraget senast den 1 december 2004. Med hänvisning till att frågan om en sammanslagning av ombudsmännen är under utredning anser utskottet att motion A364 yrkande 20 (m) bör avslås.

Utskottet har i sitt yttrande till finansutskottet (2002/03:AU1y) tillstyrkt det förslag om en ökning av ramen för utgiftsområde 14 som läggs fram i motion Fi230. Utskottet tillstyrker följaktligen även förslaget om ökat anslag för HomO, vilket innebär att motion Fi230 yrkande 4 (s, v, mp) bör bifallas av riksdagen. I slutet av detta avsnitt finns en sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen på utgiftsområdet.

Anslaget 23:8 Medlingsinstitutet*Propositionen*

Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	46 753	Anslags- sparande	4 799
2002	Anslag	46 074	Utgifts- prognos	47 407
2003	Förslag	46 891		
2004	Beräknat	47 974 ¹		

¹Motsvarar 46 891 tkr i 2003 års prisnivå.

Från anslaget finansieras Medlingsinstitutets kostnader för personal, lokaler, lönestatistik och andra förvaltningskostnader.

*Motionerna**Tusental kronor*

Regeringens förslag	Oppositionens förslag i förhållande till regeringens förslag			
	m	fp	kd	c
46 891	- 23 446		- 3 000	

Moderaterna förordar i motion A364 (yrk. 21) att Medlingsinstitutets uppdrag begränsas, varför anslaget kan minskas med ca 23,5 miljoner kronor.

I motion A320 (yrk. 32 i denna del) anser *Kristdemokraterna* att det bör övervägas om inte Medlingsinstitutet kan samverka/samlökalisera med någon annan myndighet, exempelvis Kammarkollegiet, för att åstadkomma en minskning av bl.a. de administrativa kostnaderna. Partiet föreslår att Medlingsinstitutets anslag minskas med 3 miljoner kronor.

Utskottets ställningstagande

Utskottet, som biträder regeringens förslag till medelsanvisning, avvisar besparingsförslagen som framförs i ovanstående motioner. Utskottet avstyrker därför motionerna A320 yrkande 32 i denna del (kd) och A364 yrkande 21 (m). I slutet av detta avsnitt finns en sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen på utgiftsområdet.

Anslaget 24:1 Jämställdhetsombudsmannen*Propositionen*

Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	18 621	Anslags- sparande	1 075
2002	Anslag	20 886	Utgifts- prognos	20 757
2003	Förslag	21 294		
2004	Beräknat	21 766 ¹		

¹ Motsvarar 21 294 tkr i 2003 års prisnivå.

Från anslaget betalas kostnader för JämO med kansli och för Jämställdhetsnämnden. De huvudsakliga faktorer som styr utgifterna på området är antalet anmälningar om könsdiskriminering respektive arbetsgivares bristande förmåga att leva upp till jämställdhetslagens krav på aktiva åtgärder. Vidare styrs utgifterna av JämO:s insatser för att följa upp lagens krav på aktiva åtgärder och för att fullgöra det informationsansvar som åläggs myndigheten.

*Motionen**Tusental kronor*

Regeringens förslag	Oppositionens förslag i förhållande till regeringens förslag			
	m	fp	kd	c
21 294	- 21 294			

I motionen A364 föreslår *Moderaterna* att de fyra ombudsmännen Handikapombudsmannen (HO), Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) och Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) slås samman till en myndighet och att anslaget för JämO därmed bör utgå (yrk. 22). I motionen föreslås att det under utgiftsområde 14 i stället inrättas en ny myndighet och att det skapas ett nytt anslag 23: (Ny) Ombudsmannen mot diskriminering, som tillförs drygt 53 miljoner kronor, ett yrkande som hänvisats till konstitutionsutskottet.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet har konstaterat ovan vid behandlingen av anslag 23:7 kommer förslaget i Moderaternas motion om ett nytt anslag till en sammanslagen ombudsmannaverksamhet att behandlas i konstitutionsutskottets betänkande 2002/03:KU1. Konstitutionsutskottet har tidigare behandlat liknande synpunkter och då hänvisat till den utredning (dir. 2002:11) som regeringen tillsatt för att bl.a. överväga en samordning eller sammanslagning av HO, JämO, HomO och DO. Kommittén skall redovisa uppdraget senast den 1 december 2004. Med hänvisning till att frågan om en sammanslagning av

ombudsmännen är under utredning anser utskottet att motion A364 yrkande 22 (m) bör avslås.

Utskottet har ingen erinran mot regeringens förslag till medelstillsdelning.

I slutet av detta avsnitt finns en sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen på utgiftsområdet.

Anslaget 24:2 Särskilda jämställdhetsåtgärder

Propositionen och utskottets ställningstagande

Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	20 179	Anslags- sparande	13 055
2002	Anslag	12 206	Utgifts- prognos	19 247
2003	Förslag	13 706		
2004	Beräknat	13 706		

Från anslaget betalas kostnader för jämställdhetsåtgärder som syftar till att främja jämställdhet mellan kvinnor och män. Anslaget skall användas för att stödja verksamheter och organisationer med detta syfte. Anslaget kan även användas för att pröva nya metoder inom jämställdhetsarbetet.

Utskottet biträder regeringens förslag till medelsanvisning under anslaget. I slutet av detta avsnitt finns en sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen på utgiftsområdet.

Sammanställning av utskottets ställningstagande i fråga om anslagen m.m. på utgiftsområde 14 Arbetsliv

Av nedanstående tabell framgår regeringens och oppositionspartiernas förslag och fördelning av anslag på utgiftsområde 14, liksom det förslag som lagts fram i trepartimotionen (s, v, mp).

Tusental kronor

Anslag	Regeringen	s, v, mp	m	fp	kd	c
23:1 Arbetsmiljöverket	650 578		-28 330	-100 000	-130 000	-70 000
23:2 Arbetslivsinstitutet	317 952		-15 504	-75 000	-50 000	-317 000
23:3 Särskilda utbildningsinsatser m.m.	46 000		-23 000	-36 000	-23 000	
23:4 Arbetsdomstolen	19 971		-19 971			
23:5 Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar	61					
23:6 Internationella arbetsorganisationen (ILO)	26 681					
23:7 Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)	4 493	+2 000	-4 493			
23:8 Medlingsinstitutet	46 891		-23 446		-3 000	
23:9 ¹ Ombudsmannen mot diskriminering			+53 388			
23:10 ² Forskningsuppdrag arbetsmarknad						+150 000
24:1 Jämställdhetsombudsmannen	21 294		-21 294			
24:2 Särskilda jämställdhetsåtgärder	13 706					
Summa	1 147 627	+2 000	-82 650	-211 000	-206 000	-237 000

¹ Av Moderaterna föreslaget nytt anslag. Frågan om ett nytt anslag för en sammanslagen ombudsmannaverksamhet behandlas i konstitutionsutskottets betänkande 2002/03:KU1.

² Av Centerpartiet föreslaget nytt anslag.

Av avsnitt 6 framgår att utskottet har anslutit sig till förslaget om ökat anslag för HomO i motion Fi230 yrkande 4 (s, v, mp). I övrigt ansluter sig utskottet till regeringens förslag om fördelning på anslag av utgifterna på utgiftsområde 14. Detta innebär att propositionen (punkt 4) tillstyrks med den ändring som föranleddes av motion Fi230 yrkande 4 samtidigt som motionerna A320 yrkandena 30, 31 och 32 i denna del (kd), A329 (c), A332 yrkande 20 (fp), A364 yrkandena 15–22 (m) och Fi232 yrkande 16 i denna del (fp) avstyrks.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Allmänt om arbetslivspolitiken (punkt 1) (m)

av Anders G Högmark (m), Patrik Norinder (m) och Henrik Westman (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 1. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:Sf291 yrkandena 18, 20 och 21 samt avslår motionerna 2002/03:A217, 2002/03:A239 yrkandena 16 och 17, 2002/03:A267, 2002/03:A274, 2002/03:A313 yrkande 3, 2002/03:A318 yrkandena 3, 6, 7 och 9, 2002/03:A326, 2002/03:A338 yrkandena 1–3, 2002/03:A343, 2002/03:A344, 2002/03:A367 yrkandena 5 och 6 samt 2002/03:Sf335 yrkande 2.

Ställningstagande

Till skillnad från regeringen tror vi inte att det går att peka ut en orsak till sjukfrånvaron, utan troligtvis finns det flera faktorer som ofta sammanfaller. Regeringens förslag för att lösa ohälsoproblematiken riktar tydligt in sig mot arbetsgivarna och arbetsplatsernas miljö. Men hur kommer det sig att så många svenskar mår dåligt när vi satsar miljoner och åter miljoner kronor på att skydda oss från dåliga arbetsmiljöer? Undersökningar visar att majoriteten sjukskriver sig av andra orsaker än sådana som rör arbetsplatsen. ”För två tredjedelar är det inte jobbet som är den främsta stressfaktorn utan det som kan beskrivas som ’skarven’ mellan arbetslivet och det privata livet. Det märks särskilt väl när det gäller den dagliga stressen, där morgnarna och kvällarna är en kritisk faktor. Även brist på pengar, liksom semestrar och helger är stressfaktorer för så många som var fjärde.”⁴

Lika konstruktiv och nödvändig som sjukskrivning kan vara i samband med behandling och nedsatt arbetsförmåga, lika fel och kontraproduktiv kan sjukskrivning vara om den ses som en generell lösning på livets övriga problem. Sjukskrivning skall vara en del av en behandling och grundas på att arbetsförmågan är nedsatt. Vi vill hävda att dagens nivå på sjukfrånvaro måste ses som en mycket bred samhällsfråga. Sjukskrivningarna är både ett

⁴ Henreksson, Magnus, Hur skatterna minskar kvinnors ekonomiska makt, Skatter & Välfärd, nr 4 2000.

uttryck för människors faktiska sjukdom och ett symptom på problem i samhället i övrigt, problem som gör att vardagslivet blir svårt att orka med, som ger uppgivenhet och resignation.

Enbart arbetsmiljö eller dåliga arbetsgivare förklarar alltså inte varför så många människor känner att de inte kan arbeta. I stället måste en bredare samhällsanalys göras som inbegriper människors arbetsförhållanden och ekonomiska situation.

Offentliga sektorn som arbetsgivare

Den svenska arbetsmarknaden är i betydligt högre grad än i många andra länder könssegregerad. Det är i offentlig verksamhet som många kvinnor arbetar. Som framgått ovan i avsnitt 1 under rubriken Bakgrund är särskilt kvinnor drabbade av sämre arbetsmiljö och arbetsvillkor. Detta gäller speciellt vård- och omsorgssektorerna. Vi tror att en förklaring till detta är att många kvinnor är hänvisade till en enda arbetsgivare. Det innebär inte sällan sämre löneutveckling, mindre inflytande och högre krav på anpassning. Vi är övertygade om att de offentliga monopolen måste brytas. Om fler arbetsgivare konkurrerar om personalen kan bättre löner åstadkommas för de många kvinnor i yrken med lång utbildning som i dag är underbetalda i framför allt vård- och omsorgssektorn. Det skulle också öppna fler karriärvägar och ge möjligheter att arbeta i arbetsorganisationer som bättre tar till vara sina anställdas intressen. Det har visat sig att verksamheter som utåt sett är ”demokratiskt styrda” i själva verket är hierarkiskt uppbyggda och utan möjligheter för den enskilde arbetstagaren till inflytande. Undersökningar visar att många av Kommunalarbetareförbundets medlemmar är positiva till privata alternativ inom vård och omsorg.

Regeringen borde därför vidta åtgärder för att bryta de offentliga monopolen. Det skulle åstadkomma en mer differentierad och mindre könssegregerad arbetsmarknad och medföra ett större inflytande över de egna arbetsvillkoren för den enskilde individen.

Ökad rörlighet på arbetsmarknaden

Arbetsmarknaden måste bli mer rörlig och öppen, en arbetsmarknad som alltid är tillgänglig för alla. Den geografiska rörligheten behöver öka, men framförallt den sociala. Den stora arbetskraftsreserv av sjukskrivna och arbetslösa människor som finns i Sverige måste mobiliseras och tas till vara, både för den enskildes och för samhällets skull.

Detta handlar först och främst om att skapa ett samhällsklimat som uppmuntrar arbete och kunskap. Det skall alltid löna sig att arbeta och driva företag. Skatten på arbete och kunskap behöver sänkas för alla. Utbildning måste prioriteras i alla led från grundskolan till kontinuerlig vidareutbildning.

Alla som kan och vill arbeta behövs på arbetsmarknaden. Alla skall ges rimliga möjligheter att kunna försörja sig själva, i stället för att fastna i bidragsberoende. Alla människor kan ta ansvar och vill känna delaktighet.

Nuvarande system hindrar dem att ta detta ansvar. Det är bra för alla om rörligheten på arbetsmarknaden ökar.

Dagens lagstiftning motverkar att man byter arbetsgivare. I stället premieras de som stannar på sitt gamla jobb år efter år. Ett sätt att motverka inlåsningsarbeten som enskilda inte trivs med och som därför kan leda till ohälsa, är att genomföra ändringar i arbetsrätten. Om t.ex. dagens stelbenta turordningsregler avskaffades skulle företagen våga anställa fler och fler personer skulle våga byta arbete oftare. Nuvarande system medför i stället att många sjukskrivna människor som återgår till sitt gamla jobb snabbt riskerar att bli sjukskrivna igen. Det är ingen slump att fler är sjukskrivna där arbetsmarknaden fungerar som allra sämst. Så får det inte fortsätta att vara. Regering och riksdag måste därför skicka tydliga signaler om att arbetsmarknaden måste öppnas.

Vad vi nu har anfört bör ges regeringen till känna. Vi tillstyrker därmed motion Sf291 yrkandena 18, 20 och 21 (m) samt avstyrker motionerna A217 (kd), A239 yrkandena 16 och 17 (c), A267 (s), A274 (s), A313 yrkande 3 (s), A318 yrkandena 3, 6, 7 och 9 (kd), A326 (s), A338 yrkandena 1–3 (mp), A343 (s), A344 (s) och A367 yrkandena 5 och 6 (s) samt Sf335 yrkande 2 (kd).

2. Allmänt om arbetslivspolitik (punkt 1) (kd)

av Stefan Attefall (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 2. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2002/03:A217, 2002/03:A318 yrkandena 3, 6, 7 och 9 samt 2002/03:Sf335 yrkande 2 och avslår motionerna 2002/03:A239 yrkandena 16 och 17, 2002/03:A267, 2002/03:A274, 2002/03:A313 yrkande 3, 2002/03:A326, 2002/03:A338 yrkandena 1–3, 2002/03:A343, 2002/03:A344, 2002/03:A367 yrkandena 5 och 6 samt 2002/03:Sf291 yrkandena 18, 20 och 21.

Ställningstagande

Det är viktigt att diskussionen om den ökade ohälsan utgår från människan i ett helhetsperspektiv. För att människor skall må bra måste samhället formas utifrån begrepp som gemenskap och solidaritet. Den ökande ohälsan kan inte enbart anses bero på hur arbetslivet eller arbetsmarknaden fungerar. Snarare är det fråga om att människor måste få balans i tillvaron mellan arbete och hem- och familjeliv.

Den snabba teknikutvecklingen och förändringar av marknader har medfört ett högre livstempo för många. En ökad internationalisering och en hårdnande konkurrens ställer högre krav på företag, organisationer, egenanställda och arbetstagare att vara flexibla. De börsnoterade bolagen har aktieägare

som kräver avkastning på sina satsade pengar. Gränserna mellan arbetstid och fritid luckras upp alltmer. Många tar med sig arbetet hem och upplever att krav ställs på ständig tillgänglighet för arbetet. Utvecklingen har lett till stress och olika sjukdomar.

Samhället måste ta en del av ansvaret för att hejda utvecklingen, liksom arbetsgivarna och de enskilda individer som riskerar att drabbas.

Samhällets ansvar och politikernas uppgift är att ge goda förutsättningar för ett sunt företagande och ett friskt arbetsliv såväl i offentlig som privat sektor. Goda möjligheter för ökad rörlighet i arbetslivet, kombinerat med trygghet, bör eftersträvas.

Också den enskilde individen har att ta ansvar för sin hälsa och för att han eller hon har en bra balans mellan arbete och fritid. Den enskilde måste våga framföra klagomål på arbetsplatsen, komma med förslag till förbättringar och se till att han eller hon har en bra arbetsbeskrivning. Den enskilde måste också själv ta ansvar för att ta tid för sammanhängande återhämtning och vila.

Arbetsgivaren, å sin sida, måste sträva efter att arbetet organiseras så att människor inte slits ut och se till att det ställs rimliga krav på de anställda. Varje arbetstagare måste ges en tydlig arbetsbeskrivning. Arbetsgivarna bör också sträva efter att införa flexibel förläggning av arbetstid utifrån verksamhetens behov och de anställdas önskemål, att informera om rutiner när det gäller framförandet av klagomål, att uppmuntra och bevilja tjänstledighet för vård av barn, både för mammor och pappor, att göra anställda delaktiga och att ta vara på deras idéer för att utveckla verksamheten. Utvecklingssamtal och kompetensutveckling är andra viktiga faktorer för att öka trivseln i arbetslivet.

Ett sätt att få överblick över ohälsoproblematiken och för att kunna föreslå nödvändiga åtgärder är att inrätta en delegation för stress och utbrändhet. I delegationen bör forskare och praktiker ingå. Genom att sammanföra deras olika erfarenheter bör bl.a. goda exempel på hur ohälsan skall motverkas kunna tas fram.

Ohälsan i offentlig sektor

Kristdemokraterna ser allvarligt på det stora antalet sjukskrivna inom den offentliga sektorn, liksom att diagnosen utbrändhet är vanligast där, och på svårigheten att rekrytera personal inom denna sektor.

Den offentliga sektorns särskilda problem måste uppmärksammas. Om personalen har goda arbetsvillkor och känner delaktighet i verksamheten blir personalrekrytering ett mindre problem. Tillväxt och lönsamhet kan baseras på personalens välbefinnande och medinflytande. Frågor om de anställdas delaktighet och inflytande samt deras kompetensutveckling måste ventileras. Det är viktigt att Sveriges största arbetsgivare tar sitt ansvar på allvar. Erbjudande om trygga arbeten, med möjlighet till flexibel arbetstidsförläggning och rik möjlighet till kompetensutveckling, är några viktiga faktorer för framtidens personalpolitik inom den offentliga sektorn. Detta är angeläget inte

minst från jämställdhetssynpunkt, eftersom många yrkesgrupper inom offentlig sektor domineras av kvinnor.

Partiet är också övertygat om att hälsan och arbetsförhållandena kan förbättras inom vården genom att fler aktörer och karriärvägar tillkommer inom vårdsektorn. Med fler aktörer skulle möjligheterna för både bättre arbetsförhållanden och löner öka, vilket i sin tur underlättar för personalen att hålla ohälsan borta samtidigt som kvaliteten på vården skulle öka.

Barnvänligt arbetsliv

En förutsättning för att både kvinnor och män skall kunna utvecklas i sina yrkesroller och samtidigt kunna fungera i den viktiga föräldrarollen är att arbetslivet blir mer barnvänligt. Att vårda och fostra barn bör ses som en kompetenshöjande uppgift.

Om föräldrar ges möjlighet till flexibel förläggning av arbetstiden skulle de kunna minska barnens dagliga vistelsetid i barnomsorg eller skolbarnsomsorg. Att öka förutsättningarna för distansarbete kan vara ett sätt att underlätta för föräldrar att kombinera familjeliv med arbetsliv. Kristdemokraterna ser också positivt på s.k. job-sharing, där två parter med likartad kompetens delar på ett jobb för att klara t.ex. barnomsorg på ett familjenära sätt. Att förlägga arbetstiden så att det går att förena arbete med familjeliv är en angelägenhet för framtidsinriktade arbetsgivare.

Systematiskt arbetsmiljöarbete

Arbetsmiljöverket måste arbeta på ett aktivt sätt med såväl fysisk som psykisk ohälsa. Arbetet med arbetsrelaterad stress bör ske med ett sådant brett perspektiv som vi anförde ovan. Det förebyggande arbetets betydelse kan inte överskattas. Det är varje arbetsgivares skyldighet att genomföra ”systematiskt arbetsmiljöarbete” på varje arbetsplats. Hela personalen skall involveras i arbetet. Det ger en ökad medvetenhet om hur ett hälsofrämjande arbetsliv kan skapas så att människor trivs och mår bra.

På arbetsmiljöområdet finns det en rad bestämmelser som i sig kan vara positiva men som på olika sätt skapar problem för många småföretag. Reglerna är i vissa fall svåra att förstå och tillämpa. Arbetsmiljöverket bör därför fungera som rådgivare i arbetsmiljöfrågor. Kristdemokraterna menar att verket även i övrigt bör fungera som en uppsökande samarbetspartner för de företag, organisationer och offentliga förvaltningar som vill ha råd och stöd i arbetet med fysisk och psykisk ohälsa. En annan viktig uppgift för verket är att se till att det systematiska arbetsmiljöarbetet blir ett verksamt instrument på arbetsplatserna.

Vad jag nu har anförde bör ges regeringen till känna. Jag tillstyrker därmed motionerna A217, A318 yrkandena 3, 6, 7 och 9 samt Sf335 yrkande 2 och avstyrker motionerna A239 yrkandena 16 och 17 (c), A267 (s), A274 (s), A313 yrkande 3 (s), A326 (s), A338 yrkandena 1–3 (mp), A343 (s), A344 (s), A367 yrkandena 5 och 6 (s) samt Sf291 yrkandena 18, 20 och 21 (m).

3. Allmänt om arbetslivspolitik (punkt 1) (c)

av Margareta Andersson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 3. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:A239 yrkandena 16 och 17 samt avslår motionerna 2002/03:A217, 2002/03:A267, 2002/03:A274, 2002/03:A313 yrkande 3, 2002/03:A318 yrkandena 3, 6, 7 och 9, 2002/03:A326, 2002/03:A338 yrkandena 1–3, 2002/03:A343, 2002/03:A344, 2002/03:A367 yrkandena 5 och 6, 2002/03:Sf291 yrkandena 18, 20 och 21 samt 2002/03:Sf335 yrkande 2.

Ställningstagande

Att ha ett arbete är viktigt inte bara för att ha en inkomst. Det är minst lika viktigt för människors självkänsla och självförtroende. Oavsett om man arbetar i privat, offentlig eller kooperativ regi är arbetet en stor del av människors liv. Arbetet skall kännas meningsfullt för den enskilde och det skall utföras i en bra arbetsmiljö. Den kraftiga ökningen av antalet sjukskrivna och förtidspensionerade under de senaste åren visar dock att arbetslivet inte lyckas att svara upp mot dessa anspråk. Förutom det lidande som ohälsan innebär för den enskilde utgör den också ett av de stora hoten mot den framtida välbefinningsutvecklingen. Att få bukt med den kraftiga ökningen av ohälsan är centralt för den ekonomiska tillväxten.

För dem som redan är sjukskrivna är det viktigt att snabbt få rehabilitering – man blir inte friskare av att behöva vänta på att få vård. Lika viktigt är emellertid att förebygga att ohälsa uppstår i arbetslivet. Många av de skador som kan härledas till arbetsmiljön kan också förebyggas effektivt, ofta med relativt små insatser till låga kostnader. Det kan handla om att investera i hjälpmedel för tunga lyft eller att arbetsplatserna utformas ergonomiskt riktigt. Andra åtgärder som kan genomföras är av mer organisatorisk art. I båda fallen handlar det i grunden om att arbetsgivaren måste ha egen, alternativt tillgång till annans, kunskap och kompetens i dessa frågor.

Viktigt är också att arbetsgivarna får ökad kunskap om skillnaderna i förutsättningar och behov inom arbetsmiljöområdet mellan kvinnor och män. Många arbetsverktyg, t.ex. skiftnycklar och slagborrmaskiner, är utformade efter den genomsnittliga handstorleken hos en man. Storleken på tangenter och tangentbord eller på datormusen är andra exempel på vanliga arbetsredskap som vanligtvis är utformade efter mäns förutsättningar.

Jag anser därför att det bör genomföras en kartläggning av arbetsmiljökompetensen hos företagen och i de fall där det behövs måste en förstärkning ske av denna. Ett lämpligt sätt att åstadkomma detta vore att regeringen inom ramen för de pågående trepartssamtalen med arbetsmarknadens parter låter göra en närmare studie av hur utbildningen inom arbetsmiljöområdet har

utvecklats samt för en dialog om hur kunskapen och kompetensen inom arbetsmiljöområdet kan stärkas ytterligare.

Återkommande organisationsförändringar och få fasta strukturer leder till dålig kontinuitet i arbetet och riskerar att leda till ökad stress för de anställda. Gällande lagstiftning ger inget stöd för att skapa strukturer och ökad kontinuitet och trygghet. Arbetets förläggning i tid och rum, anställningsvillkor och anställningsformer är områden som tydligt kan avgränsas och där insatser behövs. Jag anser därför att en total översyn bör göras av de strukturer som styr den enskildes arbetssituation så att verktyg för bättre arbetsmiljöer kan utvecklas.

Vad jag nu har anfört bör ges regeringen till känna. Jag tillstyrker därmed motion A239 yrkandena 16 och 17 (c) samt avstyrker motionerna A217 (kd), A267 (s), A274 (s), A313 yrkande 3 (s), A318 yrkandena 3, 6, 7 och 9 (kd), A326 (s), A338 yrkandena 1–3 (mp), A343 (s), A344 (s) och A367 yrkandena 5 och 6 (s), Sf291 yrkandena 18, 20 och 21 (m) samt Sf335 yrkande 2 (kd).

4. Mål för politikområdet Arbetslivspolitik (punkt 2) (m)

av Anders G Högmark (m), Patrik Norinder (m) och Henrik Westman (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 4 om mål för politikområdet Arbetslivspolitik. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:A364 yrkande 24.

Ställningstagande

Vi kan inte ställa oss bakom regeringens mål för politikområdet Arbetslivspolitik. I stället anser vi att arbetslivspolitikerna bör utformas i enlighet med de förslag vi presenterar i motionerna A314 Arbetsmarknaden och A315 Jämställdhet och som innebär en lång rad politiska förändringar. Vi förordar bl.a. genomförande av en nationell handlingsplan mot ohälsan. Arbetsmarknaden måste bli mer öppen och rörligheten öka, både yrkesmässigt och geografiskt. Därtill krävs en mängd reformer, bl.a. sänkta skatter samt minskat regelkrångel för företagande. I de reformer vi förespråkar ingår också en rad förändringar av arbetsrätten liksom möjligheter till betydligt flexiblare arbetstider än i dag. Med hänsyn till det anförda bör motion A362 yrkande 24 (m) bifallas.

5. Allmänt om jämställdhetspolitiken (punkt 3) (m)

av Anders G Högmark (m), Patrik Norinder (m) och Henrik Westman (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 5. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:A315 yrkande 1 och avslår motionerna 2002/03:A299 yrkandena 1 och 2, 2002/03:A323 yrkande 7 samt 2002/03:A365 yrkande 2.

Ställningstagande

Den självklara utgångspunkten för jämställdhetspolitiken måste vara att varje människa har lika värde och därför skall ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Utgångspunkten i individens frihet har betydelse för synen på jämställdhet. Det måste finnas utrymme för kvinnor och män att bryta könsstereotypa mönster för att leva som de själva tycker att det passar dem bäst.

När det gäller familjen och yrkeslivet måste politikernas roll vara att inspirera och skapa möjligheter till fritt val, inte att dirigera. Politiken skall inte tvinga en kvinna varken att vara yrkesarbetande förälder eller att vara hemma med sina barn. Det är den enskilda individen och familjen som skall avgöra vad som passar dem bäst.

För att uppnå detta krävs en politisk förändring som bl.a. innefattar ekonomisk frihet, personlig frihet, yrkesmässig frihet samt frihet för familjen. Skattereformer måste till så att man kan leva på sin lön, arbetstiderna måste vara individuella och flexibla, möjligheterna att starta och driva företag inom vård och omsorg måste förbättras och arbetsmarknaden måste öppnas för dem som arbetar inom den offentliga sektorn. Det måste införas frihet i barnomsorgen genom ett barnomsorgskonto, omfattande alla barn, som ger föräldrarna möjlighet att välja sin barnomsorg.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med bifall till motion A315 yrkande 1 (m) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anfört om inriktningen av jämställdhetspolitiken. Motionerna A299 yrkandena 1 och 2 (v), A323 yrkande 7 (v) och A365 yrkande 2 (v) bör avslås.

6. Mål för politikområdet Jämställdhetspolitik (punkt 4) (m)

av Anders G Högmark (m), Patrik Norinder (m) och Henrik Westman (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 6 om mål för politikområdet Jämställdhetspolitik. Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:A364 yrkande 25.

Ställningstagande

Vi motsätter oss regeringens mål för politikområdet och förordar i stället en inriktning av jämställdhetspolitiken som innebär att den bidrar till att självständiga kvinnor och män kan forma sin tillvaro enligt egna önskemål och behov. I sammanhanget har familjepolitik och skattepolitik stor betydelse liksom ett avskaffande av den offentliga sektorns monopol inom många kvinnodominerade yrken. Motion A364 yrkande 25 (m) bör därför bifallas.

7. Kompetenssparande (punkt 5) (m, fp, kd, c)

av Margareta Andersson (c), Anders G Högmark (m), Erik Ullenhag (fp), Stefan Attefall (kd), Patrik Norinder (m), Henrik Westman (m) och Mauricio Rojas (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 7 om riktlinjer för ett system för individuell kompetensutveckling såvitt avser systemets utgångspunkter och syfte, val av sparmodell, avsättningsmöjligheter m.m. och om förvaltning av medel på kompetenssparkonto. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:A297 yrkandena 1–4 samt avslår motionerna 2002/03:A224 yrkande 6, 2002/03:A239 yrkande 3, 2002/03:A241 yrkande 7, 2002/03:A314 yrkande 13, 2002/03:A318 yrkande 5, 2002/03:A320 yrkande 16, 2002/03:A332 yrkande 10 och 2002/03:Ub338 yrkande 10.

Ställningstagande

Inledning

Kompetensutveckling är en fråga som har strategisk betydelse. Trots detta har regeringen misskött frågan under en längre tid. Nödvändiga reformer har gång på gång skjutits på framtiden. Redan år 2000 var en utredning om individuellt kompetenssparande klar (SOU 2000:119). Längre var det oklart om regeringen över huvud taget skulle orka med att åstadkomma den aviserade propositionen. Till sist kom en proposition. Den innehöll dock inga lagförslag utan endast knapphändiga riktlinjer. Därmed har den viktiga reform som införandet av kompetenssparande innebär ännu en gång skjutits på en osäker framtid. Om regeringen hade agerat så att ett system med individuellt kompetenssparande hade kunnat införas under 2002 hade förutsättningar funnits för att en väsentlig del av de 36 miljarder kronor som under året återbetalas från SPP till svenska företag hade kunnat avsättas till kompetenssparande via lokala överenskommelser. Vi anser därför att regeringen förtjänar stark kritik

för hela sin handläggning av frågan om individuell kompetensutveckling. I motion A297 lägger vi fram ett gemensamt förslag till riktlinjer för ett system för individuell kompetensutveckling.

Systemets utgångspunkter och syfte

Enligt vår uppfattning är det viktigt att Sverige återfår sin forna ställning i toppen av den s.k. välståndsligan. Det är nödvändigt om vi skall kunna skapa det goda samhället där alla har ett arbete och där sjuka, gamla och behövande får den vård och omsorg som de behöver.

I många kommuner är en tredjedel av den arbetsföra befolkningen arbetslös, deltagande i någon arbetsmarknadspolitisk insats eller förtidspensionerad. Särskilt prekär är situationen i de delar av landet som traditionellt styrts av Socialdemokraterna under lång tid. Där har enskilda initiativ, konkurrens med den offentliga sektorn och entreprenörsanda sällan eller aldrig uppmuntrats.

Arbetslivet genomgår en snabb förändring. Globalisering och teknikintensifiering leder till ökad rörlighet på arbetsmarknaden. Inom det privata näringslivet omsätts 25–30 % av alla arbetstillfällen varje år. Det blir allt vanligare att personer är anställda hos flera olika arbetsgivare och att personer växlar mellan utbildning och arbete.

Utbildning blir alltmer en färskvara, och många gamla yrken är på tillbakagång samtidigt som nya tillkommer. Länder som vill hävda sig i den internationella konkurrensen måste anpassa sina utbildningssystem till denna utveckling.

Enligt vår uppfattning är det viktigt att man understöder det livslånga lärandet och ökar människors möjligheter att förkovra sig och utvecklas. Utbildning och kompetens är nyckelord för framtidens arbetsmarknad. Därför anser vi att det skall införas ett system för sparande till kompetensutveckling. Systemet skall vara individuellt och frivilligt.

Individuellt kompetenssparande främjar möjligheterna för individen att utbilda sig vidare. När kompetensen stärks ökar den enskildes trygghet på arbetsmarknaden liksom benägenheten att pröva utmaningar i arbetslivet. Ökade möjligheter till kompetenssparande är därför en viktig komponent i en strategi för långsiktig tillväxt.

Kompetenssparande är inte bara positivt ur ett individperspektiv. Sådant sparande bidrar till kompetenshöjning och därmed till att begränsa arbetslösheten. Landets förmåga att stå emot ekonomiska kriser stärks.

Val av sparmodell

Vi anser att systemet skall bygga på en möjlighet för fysiska personer att med skattemässig verkan göra insättningar på individuella kompetenssparkonton. Det skall inte bara gälla för anställda, utan det är också viktigt att egenföretagare ges möjlighet att kompetensspara.

Avkastningen på sparandet skall inte beskattas som kapitalinkomst. I stället bör den skattemässiga behandlingen likställas med vad som gäller för det individuella pensionssparandet (IPS). Det innebär för närvarande att avkast-

ningen beskattas med 15 % avkastningsskatt i stället för med 30 % kapitalinkomstskatt.

Medlen på kompetensparkontot är individens egna och skall kunna användas till sådan kompetensutveckling som den enskilde själv bestämmer. Kompetensutveckling bör ges en vid definition. Om sparmedlen inte kommer till användning för kompetensutveckling bör de kunna användas för att förstärka pensionen.

Avsättningsmöjligheter m.m.

Vi föreslår en ordning där varje individ ges möjlighet att göra avdrag vid inkomstbeskattningen för insättningar på ett individuellt kompetensparkonto. Avdragsrätten bör gälla för insättningar upp till ett prisbasbelopp per år.

Enligt det beslut som riksdagen fattade i våras (bet. 2001/02:AU10, rskr. 322) skall en maximal årlig avsättning på endast en fjärdedels prisbasbelopp tillåtas. Det är helt otillräckligt för att nå reformens syfte. I propositionen motiveras detta med att personer med höga inkomster har möjlighet att spara i större utsträckning. Enligt vår mening bör dock inte låginkomsttagarnas mer begränsade handlingsutrymme föranleda beloppsgränser som gör hela reformen meningslös. I stället förordar vi någon form av extra skattecredit eller bidrag till låginkomsttagare som börjar kompetensspara. Sänkta skatter för i första hand låg- och medelinkomsttagare skulle också öka deras självbestämmande. Det ökade ekonomiska utrymmet skulle exempelvis kunna användas till ett riktat sparande såsom kompetenssparande.

Enligt vår uppfattning är arbetsgivarnas medverkan viktig för att stödja och utveckla individernas kontinuerliga vidareutbildning. För det enskilda företaget är det av avgörande betydelse för dess överlevnad att ge anställda kontinuerlig utbildning. Denna typ av mer verksamhetsrelaterad kompetensutveckling är ett naturligt led i företagets vardag.

Det är angeläget att få deras medverkan bl.a. därför att kapitalet i systemet då kan byggas upp i en snabbare takt. Redan i dag tar företagen ett betydande ansvar för de anställdas kompetensutveckling. Här är det emellertid ofta fråga om en mer direkt verksamhetsrelaterad personalutbildning där företaget också har ett avgörande inflytande. Det är inte lika självklart med en aktiv arbetsgi-varmedverkan i ett kompetenssparande där medlen helt disponeras av den enskilde.

För att stimulera arbetsgivare att bidra till den anställdes egna utbildnings-sparande anser vi att det bör införas en rätt till avdrag för sociala avgifter vid avsättningar till den anställdes kompetensparkonto. Detta kan jämföras med de villkor som gäller för arbetsgivares avsättningar till pensionssparande för anställda.

Förvaltning av medel på kompetensparkonto m.m.

Enligt de riktlinjer för ett individuellt kompetenssparande som fastlogs av riksdagen i våras skall sparandet ske hos en statlig myndighet i stället för – såsom föreslogs i IKS-utredningens betänkande – hos banker och andra finansiella institut. Vi motsatte oss detta i samband med beslutet och vidhåller

denna inställning. Enligt vår mening bör medlen förvaltas av banker och andra finansiella institut.

I samband med beslutet anfördes som skäl för den valda lösningen dels att det finns problem i förhållande till EG-rätten, dels att det går fortare om man väljer en myndighetslösning i stället för en marknadslösning.

Den begränsade EG-rättsliga analys som regeringen presenterade i propositionen visar att det finns osäkerhet om förenligheten med EG-rätten både vad beträffar en marknadslösning och vad beträffar en myndighetslösning. Frågan måste analyseras vidare men det finns naturligtvis inget skäl att välja den modell som långsiktigt blir sämst för spararna genom att ingen konkurrens över huvud taget tillåts förekomma.

Det är vidare helt orimligt att tro att utnyttjandet av en myndighet skulle innebära en snabbare introduktion av det individuella kompetenssparandet än om man utnyttjar den befintliga infrastrukturen hos banker och andra finansiella institut. Erfarenheterna från den nya Premiepensionsmyndigheten talar sitt tydliga språk och illustrerar hur lång tid det kan ta och hur kostsamt det kan bli att etablera en myndighetslösning.

Kostnaderna för att bygga upp en sparandeförvaltning inom ramen för en statlig myndighet är mycket stora i jämförelse med kostnaderna för att använda dagens infrastruktur, som försäkringsbolag, banker, värdepappersbolag etc. Genom att nyttja redan befintliga strukturer stimuleras också marknadsföringen av kompetenssparandet i och med att de olika aktörerna har ett företagsekonomiskt intresse av att göra systemet känt bland löntagare och arbetsgivare. Statens kostnader kan därmed hållas nere. Även den effekten går förlorad när sparandet sker inom ramen för en statlig myndighet.

Det är viktigt att det individuella kompetenssparandet blir attraktivt i förhållande till andra sparformer. Därför är det viktigt att det råder stor valfrihet för spararna både vad avser olika typer av sparande och vad avser olika sparinstitut. Konkurrens och valfrihet måste vara vägledande även för denna sparform.

Sammanfattande bedömning

Med hänsyn till det ovan anförda anser vi att utskottet bör föreslå att riksdagen med bifall till motion A297 yrkandena 1–4 (m, fp, kd, c) godkänner motionens förslag till riktlinjer för ett system för individuell kompetensutveckling såvitt avser systemets utgångspunkter och syfte, val av sparmodell, avsättningsmöjligheter m.m. och förvaltning av medel på kompetenssparkonto m.m. Motionerna A224 yrkande 6 (kd), A239 yrkande 3 (c), A241 yrkande 7 (fp), A314 yrkande 13 (m), A318 yrkande 5 (kd), A320 yrkande 16 (kd), A332 yrkande 10 (fp) och Ub338 yrkande 10 (fp) avstyrks i den mån de inte kan anses tillgodosedda genom vad som anförts.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Allmänt om arbetslivspolitik (punkt 1) (m, fp, kd, c)

av Margareta Andersson (c), Anders G Högmark (m), Erik Ullenhag (fp), Stefan Attefall (kd), Patrik Norinder (m), Henrik Westman (m) och Mauricio Rojas (fp).

Vi har nyligen i avvikande mening nr 1 i yttrande till finansutskottet över ramar för utgiftsområde 13 Arbetsmarknad och utgiftsområde 14 Arbetsliv (ytr. 2002/03:AU1y) gett vår syn på utvecklingen på arbetsmarknaden m.m. Vi konstaterar där att vi till skillnad från majoriteten i utskottet anser att de senaste prognoserna (Konjunkturinstitutets rapport "Lönebildningen, Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2002", som utkom i oktober 2002) inte bara tyder på en ökad osäkerhet kring det framtida tillväxt- och sysselsättningsläget, utan också på ett i förhållande till regeringens antaganden klart försämrat tillväxt- och sysselsättningsläge.

Den dystra bilden av arbetsmarknaden förstärks av det faktum att 70 % av den sysselsättningsuppgång som skett mellan 1997 och 2001 är ersättningsjobb för de sjukskrivna och förtidspensionerade. En vanlig vardag är det sammanlagt uppemot 1,4 miljoner svenskar i arbetsför ålder som inte arbetar eller arbetar mindre än de önskar. De är antingen arbetslösa, i arbetsmarknadsåtgärder, latent arbetssökande, långtidssjukskrivna, förtidspensionerade eller undersysselsatta. Det innebär att var fjärde vuxen människa i arbetsför ålder inte arbetar. Om nuvarande utveckling fortsätter kommer snart fler att vara sjukskrivna mer än ett år än vad det finns personer i öppen arbetslöshet. Läget bland de anställda är allra värst inom offentlig sektor.

Av den senaste statistiken från Riksförsäkringsverket framgår att ökningstakten för antalet sjukskrivna avtar. Samtidigt sker emellertid en kraftig ökning av antalet nya förtidspensionärer. Under oktober månad fick 338 000 personer ersättning från sjukförsäkringen i form av sjukpenning, rehabiliterings- eller arbetsskadeersättning. Av dessa var 212 000 eller ca 63 % kvinnor. Mellan oktober 2001 och oktober 2002 har antalet personer som uppbär ersättning ökat med omkring 10 000, vilket motsvarar en ökning på 3,1 %. Mellan oktober 2000 och oktober 2001 var ökningen 14,1 %.

Antalet som varit *sjukskrivna i mer än ett år* uppgick i slutet av augusti 2002 till 120 000, vilket var omkring 2 600 fler än månaden innan och 14 000 fler än i augusti 2001. Det senare är en ökning med 13 %. För tolv månadersperioden fr.o.m. september 2000 var ökningstakten 26 %.

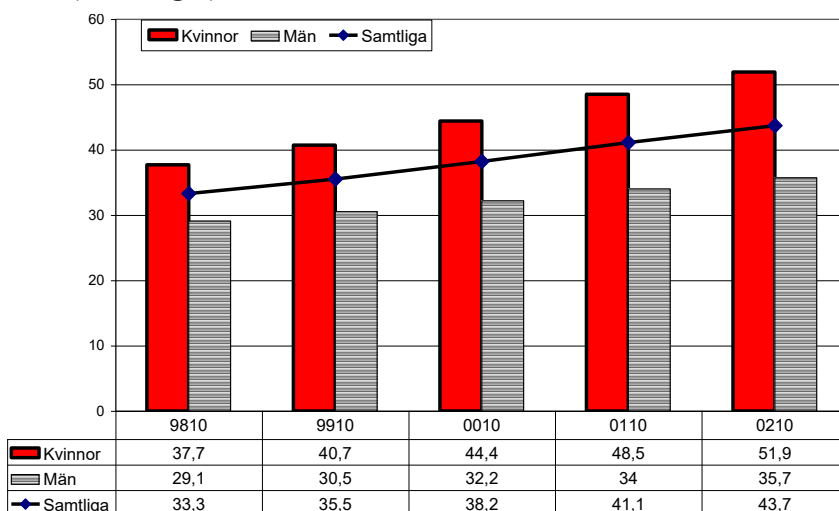
Antalet dagsersättningar som utbetalats under de senaste 12 månaderna uppgår till nära 99 miljoner (netto). Det är 8,4 miljoner eller 9,3 % fler ersatta dagar än under tolv månadersperioden fr.o.m. oktober 2000.

Antalet förtidspensionärer fortsätter, som nämnts, att öka. I november 2002 uppgår 483 000 personer förtidspension/sjukbidrag. Av dessa var 58 % kvinnor. Antalet förtidspensionärer/sjukbidragsmottagare var i november 2002 drygt 30 000 fler än för ett år sedan. Till och med oktober har 55 000 personer beviljats förtidspension, en ökning med 23 % jämfört med motsvarande period förra året. Här kan också nämnas att LO i en rapport har visat att en hel del förtidspensioneringar utgör en arbetsmarknadspolitiskt motiverad åtgärd. I vissa regioner står en tredjedel av den arbetsföra befolkningen utanför arbetsmarknaden. Och tendensen är, enligt LO, tydlig: Ju fler som är arbetslösa i en region eller ort, desto fler är samtidigt förtidspensionerade respektive satta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Det sammantagna ohälsotalet var, enligt RFV, i oktober 2002 43,7 dagar varav 17,6 dagar avsåg sjukpenning och 26,1 dagar förtidspension. Ohälsotalet var för kvinnorna omkring 52 dagar och för männen omkring 36 dagar. Under den senaste tolv månadersperioden har det sammantagna ohälsotalet ökat med 2,6 dagar. (Se tabell nedan)

Utgifterna för sjukpenning under perioden januari–oktober 2002 var 34,1 miljarder kronor och för förtidspension/sjukbidrag 37 miljarder kronor. Jämfört med motsvarande period förra året ökade utgifterna för sjukpenning med 14 % och för förtidspension/sjukbidrag med 8,7 %.

Ohälsotal för kvinnor och män för 12 mån. perioder oktober 1998–2002 (antal dagar)

Inriktningen av politiken

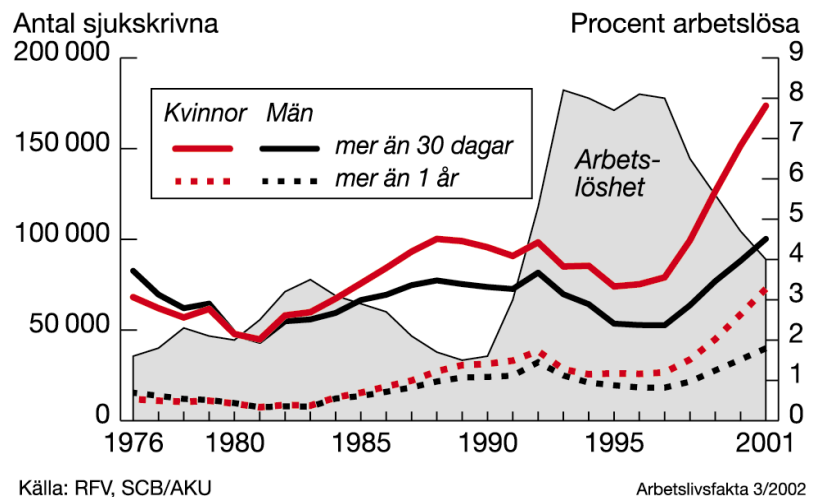
Sjukfrånvaron och förtidspensioneringarna är alltså ett av de stora hoten mot den svenska välfärdsutvecklingen. Att få bukt med den kraftiga ökningen av

ohälsan är centralt för den ekonomiska tillväxten. Bara kostnaderna för sjukpenning, förtidspensioner och arbetsgivarnas sjukersättningsansvar uppgår till mer än 14 000 kr per innevånare, men i den siffran ingår naturligtvis inte de effektivitetsförluster i näringsliv och offentlig sektor som det medför att ersätta in skolad eller utbildad arbetskraft med vikarier m.m. Konjunkturinstitutet har beräknat att en halverad ohälsa till 2008 utan ökade förtidspensioneringar skulle medföra ett finansiellt sparande på 45 miljarder kronor och en extra BNP-tillväxt om 2,6 %. Genom att arbetskraftsutbudet ökas minskas också riskerna för överhettning. Härtill kommer naturligtvis också de påfrestningar som den ökade ohälsan innebär för den enskilde individen.

Vi ställer oss tvivlande till de beräkningar som regeringen gör i årets budgetproposition om att de åtgärder som föreslås bli vidtagna mot ohälsan kommer att leda till ett minskat antal sjukdagar (nettodagar) med 10 % under 2003. Därmed kan regeringen med vad som nu görs inte minska statens utgifter för ohälsan med 5 miljarder kronor.

Av en studie från ESO (Ds 2002:49) framgår att Nederländerna och Norge haft en utveckling av sjukskrivningarna liknande den svenska. Den svenska frånvaron ligger dock högst. Ett gemensamt drag är ett omvänt samband mellan arbetslöshet och sjukskrivningar. I tider av hög arbetslöshet har sjukskrivningarna gått ned kraftigt medan de ökar när tillgången på arbete förbättras. Detta samband är tydligast markerat i Sverige. Det kan också tilläggas att utvecklingen i Norge och Nederländerna vänts under de senaste åren medan den, som framgått ovan, fortsatt i Sverige.

Sjukskrivningar och arbetslöshet

ESO-rapporten visar också att arbetskraftens ålderssammansättning inte kan förklara ökningen av antalet sjukskrivna mer än mycket marginellt eftersom ökningen är likartad i alla åldersgrupper. Regeringens påstående att en sti-

gande genomsnittsalder i arbetskraften skulle vara en viktig förklaring till ökningen av frånvaron håller således inte. Det förefaller mindre troligt att arbetsmiljöerna och hälsoläget för svenska löntagare generellt sett skulle vara sämre än i andra västeuropeiska länder. ESO-rapporten pekar dock på att den psykosociala arbetsmiljön kan ha försämrats på senare år, inte minst i offentlig sektor.

Regelverket för sjukförsäkringssystemen har betydelse för nivån på sjukskrivningarna. Det påverkar dels vem som kan ta del av sjukersättning, dels benägenheten att använda ersättningsmöjligheten. Regelverken är enligt ESO:s studie klart förmånligast i Sverige, Norge och Nederländerna. Det finns också alltför tecken på att sjukskrivningar och förtidspensioneringar används som avlastning på arbetsmarknadspolitiken. Samtidigt tycks det ha skett en glidning i beteendemönster och uppfattning om vad som är giltig anledning att stanna hemma från jobbet på grund av att man mår dåligt utan att vara sjuk. Denna attitydförändring är inte samma sak som att människor medvetet fuskar även om fusk naturligtvis också förekommer. Snarare speglar det hur människors beteende anpassas efter välfärdssystemens regelverk. Sammantaget leder dessa trender till ett överutnyttjande.

Även utanför arbetslivet finns det naturligtvis källor till vantrivsel som kan ta sig uttryck i att människor känner sig sjuka eller deprimerade. En sådan vantrivsel är förvisso ett samhällsproblem, som kan kräva politiska åtgärder. Långvarig sjukskrivning och förlorad kontakt med arbetsplatsen är i allmänhet inte en bra lösning på dessa problem.

Det har under senare år utvecklats betydande skillnader mellan kvinnor och män när det gäller sjukskrivningar och förtidspensioneringar. I dagens läge står kvinnorna för nästan dubbelt så stor del av sjukskrivningarna som männen. En förklaring till detta är den höga ohälsan i offentlig sektor där flertalet kvinnor arbetar. Men också på många andra kvinnodominerade arbetsplatser – t.ex. i handeln – ligger sjukskrivningarna långt över genomsnittet. Ohälsan speglar av allt att döma kvinnors – genomsnittligt sett – underordnade ställning på arbetsmarknaden där en stor del av kvinnorna har fysiskt och psykiskt tunga arbeten och mycket ansvar, men liten makt över sin arbetssituation.

En del av förklaringen till den nästan dubbelt så stora sjukfrånvaron för kvinnor är att dessa alltjämt tar huvudansvaret för hem och barn. Den totala arbetsbördan blir större än för männen, och den psykiska stressen över brist på tid och ekonomiska resurser för framför allt föräldrar med hemmavarande barn vilar sannolikt tyngst på kvinnorna.

Den höga ohälsan i offentlig sektor är ett underbetyg åt kommuner och landsting som arbetsgivare. Men det är för enkelt att reducera frågan till ett ledarskaps- eller resursproblem. Ett av problemen är att det i stor utsträckning saknas alternativa driftsformer inom dessa verksamheter. Det saknas även tydliga ekonomiska incitament för att effektivt åtgärda de höga sjukskrivningarna. Bristen på alternativa arbetsgivare gör det samtidigt svårt för personalen att ”rösta med fötterna” för att förbättra sina arbetsvillkor.

Vid långvarig sjukfrånvaro är ett av de stora problemen att den sjukskrivne förlorar kontakten med sin arbetsplats och mentalt orienterar sig från arbetslivet. Flera exempel från näringslivet visar att ett rehabiliteringsarbete i nära kontakt med arbetsplatsen ger ett bättre resultat. För stora arbetsgivare – särskilt kommunerna – kan erbjudande om nya arbetsuppgifter vara en lösning för en person som blivit sjuk i sitt tidigare arbete.

Arbetsgivarnas ansvar för de första fjorton dagarnas sjukskrivning medför en stor riskexponering för företag med ett litet antal anställda. Samtidigt är det mycket angeläget att arbetsgivarna har tydliga ekonomiska incitament att arbeta förebyggande mot ohälsa.

Som framgått ovan finns det ett stort antal faktorer som sammantagna eller var för sig kan vara orsak till den ökade ohälsan. Av den anledningen går det inte att som regeringen gör stirra sig blind på en enda faktor, arbetsmiljön, och tro att lite ökade kostnader på företagen löser allting. Det centrala enligt vårt synsätt är i stället att hänsyn måste tas till människors hela livssituation, och därför krävs det ett brett band av åtgärder som omspannar allt från arbetsplatsfrågor, förändringar i sjukförsäkringens villkor, samverkan mellan olika system och myndigheter till ökade resurser för rehabilitering och förbättringar för barnfamiljerna m.m.

Inom arbetslivsområdet vill vi särskilt verka för:

- att det förebyggande arbetet på arbetsplatserna ges en högre prioritet och blir mer inriktat på den enskilde individen. Detta gäller särskilt den offentliga sektorn
- fler alternativa arbetsgivare inom den offentligt finansierade verksamheten för att öka drivkrafterna för att arbeta förebyggande och ge de anställda rimliga arbetsvillkor, bl.a. vad gäller arbetstidens förläggning
- utökade möjligheter för den enskilde att påverka arbetstidens förläggning och bestämma dess omfattning, vilket också i många fall kan göra att arbetsmiljön upplevs som bättre och därmed i förlängningen kan leda till ett bättre hälsoläge
- förbättrad kunskap om och ökade insatser mot kvinnors ohälsa.

Avslutningsvis vill vi här också hänvisa till vad vi anför i reservation 1 i betänkande AU1 avseende den allmänna inriktningen av politiken på utgiftsområde 13 Arbetsmarknad.

2. Moderaternas anslagsförslag för utgiftsområde 14 (punkt 7)

(m)

av Anders G Högmark (m), Patrik Norinder (m) och Henrik Westman (m).

Arbetsmarknadsutskottet har under beredningen av detta betänkande arbetat under förutsättningen att en riksdagsmajoritet bestående av socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister den 4 december 2002 kommer att fastställa ekonomiska ramar för de olika utgiftsområdena i den statliga budgeten och en

beräkning av statens inkomster avseende 2003 samt besluta om preliminära utgiftstak för år 2004.

Moderata samlingspartiet har i parti- och kommittémotioner förordat en annan inriktning av den ekonomiska politiken och budgetpolitiken. Ett övergripande mål för den ekonomiska politiken bör vara att möjliggöra ökad tillväxt. Då måste utgiftskvoten sänkas. För detta krävs bland annat en moderniserad arbetsmarknad, avregleringar, sänkta skatter och lägre offentliga utgifter. Antalet sjukskrivna och förtidspensionerade måste minskas genom att sjukvård och rehabilitering förbättras.

Våra förslag syftar också till att skapa förutsättningar för ett ekonomiskt, kulturellt och socialt växande Sverige. Vi vill satsa på en utbildning som ger alla större möjligheter till ett rikare liv. Genom en större enskild sektor och ett starkare civilt samhälle kan både företag och människor växa. Ännu fler kan komma in på den ordinarie arbetsmarknaden. Den sociala tryggheten ökar också i andra bemärkelser genom att hushållen får en större ekonomisk självständighet. Friheten att välja bidrar både till mångfald, en bättre kvalitet och en större trygghet. De enskilda människorna får ett större inflytande över sina liv.

Vi har föreslagit en långtgående växling från subventioner och bidrag till omfattande skattesänkningar för alla, främst låg- och medelinkomsttagare. Samtidigt värnar vi de människor som är i störst behov av gemensamma insatser och som har små eller inga möjligheter att påverka sin egen situation. Vi slår också fast att det allmänna skall tillföras resurser för att på ett tillfredsställande sätt kunna genomföra de uppgifter som måste vara gemensamma. Avsevärda resurser tillförs till exempel för att bryta den ökade sjukfrånvaron och de ökande förtidspensioneringarna.

Vårt budgetalternativ – med våra förslag till utgiftstak, anslagsfördelning och skatteförändringar – bör ses som en helhet där inte någon eller några delar kan brytas ut och behandlas isolerat från de andra. Om riksdagens majoritet den 4 december beslutar om ramar för de olika utgiftsområdena i enlighet med finansutskottets förslag och därmed väljer en annan inriktning av politiken, deltar vi inte i det nu aktuella beslutet om anslagsfördelning inom utgiftsområde 14.

Beträffande de olika anslagen har vi följande uppfattning.

Anslaget 23:1 Arbetsmiljöverket

Enligt vår mening är Arbetsmiljöverkets uppdrag omfattande och verksamheten betydelsefull. Vi föreslår att det till anslaget anvisas drygt 622 miljoner kronor.

Anslaget 23:2 Arbetslivsinstitutet

I likhet med vad som gäller för Arbetsmiljöverket är Arbetslivsinstitutets uppdrag omfattande och verksamheten betydelsefull. Vi föreslår att det till anslaget anvisas drygt 302 miljoner kronor.

Anslaget 23:3 Särskilda utbildningsinsatser m.m.

Vi anser att anslaget bör reduceras successivt och föreslår att det nu anvisas 23 miljoner kronor.

Anslaget 23:4 Arbetsdomstolen

Vi moderater är principiella motståndare till specialdomstolar och partssammansatta domstolar. Enligt vår uppfattning bör därför Arbetsdomstolen läggas ned och dess uppgifter överförs till det allmänna domstolsväsendet. Anslaget 23:4 bör därmed utgå.

Anslaget 23:7 Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)

De fyra ombudsmän som har till uppgift att utöva tillsyn över diskrimineringslagstiftningen i arbetslivet bör slås ihop till en enda myndighet, Ombudsmannen mot diskriminering, och ett nytt anslag under utgiftsområde 14 bör skapas för ändamålet. Anslaget bör tillföras drygt 53 miljoner kronor för budgetåret 2003. Samtidigt slopas under utgiftsområde 14 anslagen 23:7 Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) och 24:1 Jämställdhetsombudsmannen (JämO). Under andra utgiftsområden slopas anslagen för Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) respektive Handikappombudsmannen (HO). Vidare innebär förslaget att Jämställdhetsnämnden och Nämnden mot diskriminering sammanläggs.

Anslaget 23:8 Medlingsinstitutet

Vi anser att Medlingsinstitutets uppdrag bör begränsas. Anslaget 23:8 bör därför reduceras med ca 23,5 miljoner kronor i förhållande till regeringens förslag.

Anslaget 24:1 Jämställdhetsombudsmannen

Som framgår av vad vi anført ovan under anslaget 23:7 är vi av den uppfattningen att de fyra ombudsmännen DO, HO, HomO och JämO bör slås ihop till en enda myndighet, Ombudsmannen mot diskriminering, och att ett nytt anslag bör skapas för ändamålet. Detta får till följd att övriga anslag som avser diskrimineringsombudsmännen bör utgå.

*Sammanställning över anslagen 23:1–23:4, 23:7, 23:8, 23: (Ny) och 24:1**Tusental kronor*

	Anslag	Anslagstyp	Utskottet	Moderaterna
23:1	Arbetsmiljöverket	ramanslag	650 578	– 28 330
23:2	Arbetslivsinstitutet	ramanslag	317 952	– 15 504
23:3	Särskilda utbildningsinsatser m.m.	ramanslag	46 000	– 23 000
23:4	Arbetsdomstolen	ramanslag	19 971	– 19 971
23:7	Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)	ramanslag	4 493 (+ 2 000) ¹	– 4 493
23:8	Medlingsinstitutet	ramanslag	46 891	– 23 446
23:(Ny)	Ombudsmannen mot diskriminering			+ 53 388
24:1	Jämställdhetsombudsmannen	ramanslag	21 294	– 21 294
Totalt för utgiftsområdet			1 149 627	– 82 650²

¹ Motion Fi230 yrkande 4² I förhållande till propositionen**3. Folkpartiets anslagsförslag för utgiftsområde 14 (punkt 7) (fp)**

av Erik Ullenhag (fp) och Mauricio Rojas (fp).

Folkpartiet liberalernas budgetförslag för år 2003 innebär i sina huvuddrag sänkta skatter på arbete och företagande som syftar till att uppnå en långsiktig och uthållig tillväxt. Det syftar också till en mera rättvis skattepolitik för bl.a. barnfamiljer. Våra utgiftsökningar avser främst bistånd, utbildning, vård och omsorg, förbättringar för handikappade, åtgärder mot ohälsan samt satsningar på miljö och rättssäkerhet.

Vårt förslag till utgiftsram för utgiftsområde 14 avslås emellertid i budgetprocessens första steg. Då Folkpartiets budgetförslag är en helhet är det inte meningsfullt att delta i fördelningen på anslag inom utgiftsområde 14. I det följande redovisas i sammanfattning innehållet i vårt budgetförslag för utgiftsområde 14.

Vi vill också här nämna att vi i flera motioner, som kommer att behandlas i andra sammanhang, utvecklar vår syn på ohälsoproblemet och på jämställdhetspolitiken.

För att vända den accelererande ohälsoutvecklingen anser vi att det behövs ett handlingsprogram mot ohälsan. Ett program som, för att det skall ge varaktiga resultat, måste omfatta en rad olika politikområden. Som exempel behövs förebyggande insatser för att ge fler möjlighet att ”räcka till” och snabbare vård för dem som ändå blir sjuka.

Enskilda måste över huvud taget ges mer makt över sin situation. Därför krävs en bred förebyggande politik som bl.a. innehåller ekonomiska förbättringar för barnfamiljerna, en arbetstidsreform som ökar flexibiliteten för

individen, regeländringar för billigare hushållsnära tjänster, en mer aktiv roll för företagshälsovården, större utrymme för alternativ och nya organisationsformer i vården och åtgärder för att förmå statliga verk och myndigheter, landsting samt kommuner att bli bättre arbetsgivare.

Inom jämställdhetspolitiken är ett av människors största problem i dag att få det s.k. livspusslet att gå ihop. Konkret handlar det framför allt om att kvinnor måste ges ökad makt över sin arbetssituation och sitt övriga liv. För att detta skall kunna åstadkommas behövs en liberal jämställdhetsreform. Vi liberaler har under flera decennier slagits för kvinnors och mäns lika rättigheter. Ytterst handlar jämställdhet om makt och inflytande. Vägen till ökad jämställdhet handlar därför om att kvinnor och män måste ha makt och inflytande på lika villkor. Kvinnor är precis som män unika individer med olika drömmar och önskemål. Vägen till ökad jämställdhet går via ökade möjligheter för varje enskild kvinna att bestämma över sitt eget liv, inte genom att samtliga kvinnor placeras i en enda mall.

När det gäller anslagen på utgiftsområde 14 föreslår vi sparbetning på anslaget 23:1 Arbetsmiljöverket med 100 miljoner kronor, på anslaget 23:2 Arbetslivsinstitutet med 75 miljoner kronor och på anslaget 23:3 Särskilda utbildningsinsatser m.m. med 36 miljoner kronor.

Sammanställning över anslagen 23:1–23:3

Tusental kronor

	Anslag	Anslagstyp	Utskottet	Folkpartiet
23:1	Arbetsmiljöverket	ramanslag	650 578	– 100 000
23:2	Arbetslivsinstitutet	ramanslag	317 952	– 75 000
23:3	Särskilda utbildningsinsatser m.m.	ramanslag	46 000	– 36 000
Totalt för utgiftsområdet			1 149 627	– 211 000

4. Kristdemokraternas anslagsförslag för utgiftsområde 14 (punkt 7) (kd)

av Stefan Attefall (kd).

Kristdemokraterna har i parti- och kommittémotioner förordat en annan inriktning av den ekonomiska politiken och budgetpolitiken än den regeringen och dess stödpartier föreslår.

Kristdemokraternas budgetalternativ tar sikte på att långsiktigt förbättra Sveriges tillväxtförutsättningar genom strukturella reformer för minskad ohälsa, förbättrad lönebildning och strategiska skattesänkningar på arbete och sparande. Därigenom skapas förutsättningar för att sysselsättningen skall kunna öka i en sådan utsträckning att välfärden tryggas för alla.

Det handlar bl.a. om arbetsmarknaden, som måste göras mer flexibel, och där den kraftigt ökande sjukfrånvaron måste mötas med en förbättrad arbetsmiljö och rehabilitering. Det handlar om skatterna på arbete och företagande

som måste sänkas och på sikt anpassas till omvärldens betydligt lägre skatte-tryck. Det handlar om det svenska konkurrenstrycket som måste förbättras. Vidare måste den offentliga sektorn förnyas för att bättre möta konsumenternas/brukarnas behov och bättre tillvarata personalens kompetens och idéer. Dessutom måste valfriheten inom familjepolitiken öka, rättsväsendet återupprättas, pensionärernas ekonomiska situation stärkas och infrastrukturen förbättras.

Målet med våra reformer på dessa områden är att skapa förutsättningar för en uthållig tillväxt på åtminstone tre procent över en konjunkturcykel, där sysselsättningen kan öka utan att inflationen tar fart, där den enskildes valfrihet, personliga ansvar och välfärd kan öka utan politisk detaljstyrning, där den offentliga sektorn kan vitaliseras och möta ökande behov utan att jagas av krympande skattebaser, och där statens finanser blir mindre konjunkturkänsliga.

Finansutskottets majoritet – bestående av socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister – har nu genom förslag till ramar för de olika utgiftsområdena samt beräkningen av statens inkomster ställt sig bakom en annan inriktning av politiken i det första rambeslutet om statsbudgeten. Därför redovisar jag i detta särskilda yttrande (i stället för i en reservation) den del av Kristdemokraternas politik som rör utgiftsområde 14 och som jag skulle ha yrkat bifall till om vårt förslag till ramar hade vunnit riksdagens bifall i den första beslutsomgången.

Beträffande de olika anslagen har jag följande uppfattning.

Anslaget 23:1 Arbetsmiljöverket

Kristdemokraterna anser att det genom sammanslagningen av Arbetarskyddsstyrelsen och Yrkesinspektionen till en myndighet har skapats bättre förutsättningar att uppnå effektiviseringar. Verket har också under senare år fått ökade anslag vilka inte fullt ut har kunnat förbrukas. Med hänvisning till dessa ökningar av anslaget och till de rationaliseringsvinster som bör kunna uppnås efter sammanslagningen anser partiet att det är möjligt att reducera anslagstilldelningen med 50 miljoner kronor, utöver de 80 miljoner kronor i engångssatsningar som vi kristdemokrater avvisar.

Kristdemokraterna vill i stället, som närmare utvecklas i ett antal motioner, införa en ny och samordnad rehabiliteringsförsäkring, i linje med förslagen i SOU 2000:78, fr.o.m. den 1 juli 2003.

Enligt vår uppfattning bör Arbetsmiljöverket prioritera utbildning och stöd till regionala arbetsmiljöskyddsombud som arbetar uppsökande på de mindre företagen.

Anslaget 23:2 Arbetslivsinstitutet

Det kan konstateras att det finns allvarliga brister i styrningen av Arbetslivsinstitutet. Kristdemokraterna anser att översynen av institutet och dess relationer till andra myndigheter bör vara grundlig och förutsättningslös. Mycket talar för att institutets forskningsresurser kommer till effektivare användning

om de finansierar forskning inom andra institutioner, exempelvis universiteten. Enligt vår uppfattning bör stora delar av institutets informations- och utbildningsverksamhet kunna överföras till Arbetsmiljöverket. Institutet bör dessutom kunna genomföra rationaliseringar av sin verksamhet. Den arbetslivsinriktade forskningen som avser arbetsorganisationsområdet bör prioriteras. Sammantaget gör vi kristdemokrater bedömningen att anslaget bör kunna minska med 50 miljoner kronor för år 2003 i förhållande till regeringens förslag och att verksamheten bör kunna avvecklas på tre års sikt. Institutets forskningsresurser bör kunna överflyttas till Arbetsmiljöverket och andra aktörer inom området.

Anslaget 23:3 Särskilda utbildningsinsatser m.m.

Eftersom stödet till utbildningen av de regionala skyddsombuden har överförts till Arbetsmiljöverkets anslag anser vi kristdemokrater att det är tveksamt att statliga bidrag i all evighet skall lämnas till utbildning av övriga fackliga förtroendevalda. Enligt vår uppfattning bör de fackliga organisationerna själva eller i samarbete med arbetsgivarna kunna finansiera sådan utbildning. Kristdemokraterna föreslår att anslaget halveras för 2003 och att det sedan helt tas bort.

Anslaget 23:8 Medlingsinstitutet

Kristdemokraterna anser att det bör övervägas om inte Medlingsinstitutet kan samverka/samlokalisera med någon annan myndighet, exempelvis Kammarkollegiet, för att åstadkomma en minskning av bl.a. de administrativa kostnaderna. Vi kristdemokrater föreslår att Medlingsinstitutets anslag minskas med 3 miljoner kronor.

Sammanställning över anslagen 23:1–23:3 och 23:8

Tusental kronor

	Anslag	Anslagstyp	Utskottet	Kristdemokraterna
23:1	Arbetsmiljöverket	ramanslag	650 578	– 130 000
23:2	Arbetslivsinstitutet	ramanslag	317 952	– 50 000
23:3	Särskilda utbildningsinsatser m.m.	ramanslag	46 000	– 23 000
23:8	Medlingsinstitutet	ramanslag	46 891	– 3 000
Totalt för utgiftsområdet			1 149 627	– 206 000

5. Centerpartiets anslagsförslag för utgiftsområde 14 (punkt 7) (c) av Margareta Andersson (c).

Centerpartiets politik syftar till att människor skall få växa. Det förutsätter ett samhälle präglat av livskraft, livskvalitet och självbestämmande.

I den ekonomiska politiken innebär detta att Centerpartiet vill åstadkomma en socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbar utveckling. Denna utveckling måste omfatta alla människor, i hela landet.

Genom att ge människor ett ökat inflytande över sin arbetssituation och genom att sänka skatterna så att alla kan leva på sin lön, ökar också människors självbestämmande. För samhällets del är ökad sysselsättning en grund för högre tillväxt. När fler människor går från bidrag till att försörja sig själva, minskar samhällets kostnader samtidigt som skatteintäkterna ökar. Många människors arbete lägger grunden för en väl utbyggd välfärd.

Som Centerpartiet framfört i det gemensamma särskilda yttrandet (m, fp, kd, c) när det gäller arbetslivspolitik finns det ett stort antal orsaker till den ökade ohälsan, arbetsmiljön är inte den enda faktorn. Hänsyn måste tas till hela livssituationen, vilket kräver åtgärder som omspannar allt från arbetsplatsfrågor, förändringar i sjukförsäkringens villkor, samverkan mellan olika system och myndigheter och till ökade resurser för rehabilitering och förbättringar för barnfamiljerna m.m.

Då jag inte deltar i beslutet om anslagsfördelning inom utgiftsområde 14 redovisar jag i detta särskilda yttrande min uppfattning beträffande anslagen.

Anslaget 23:1 Arbetsmiljöverket

Centerpartiet anser att regeringens förslag till ytterligare medel för att göra vissa engångssatsningar inte är nödvändigt då det finns ett anslagssparande på 76 miljoner under anslaget. Därför föreslår partiet en minskning med 70 miljoner kronor i förhållande till regeringens förslag.

Anslaget 23:2 Arbetslivsinstitutet

Centerpartiet vill satsa på en decentraliserad forskningsstruktur. Det är viktigt att bygga upp livskraftiga forskningsmiljöer runtom i landet. Därför anser partiet att det forskningsarbete som i dag bedrivs på Arbetslivsinstitutet i stället bör ges som ett uppdrag till ett lärosäte. Centerpartiet föreslår ett nytt anslag med benämningen Forskningsuppdrag arbetsmarknad som tillförs 150 miljoner kronor.

Sammanställning över anslagen 23:1, 23:2 och 23:Ny

Tusental kronor

	Anslag	Anslagstyp	Utskottet	Centerpartiet
23:1	Arbetsmiljöverket	ramanslag	650 578	– 70 000
23:2	Arbetslivsinstitutet	ramanslag	317 952	– 317 000
23:Ny	Forskningsuppdrag arbetsmarknad			+ 150 000
Totalt för utgiftsområdet			1 149 627	– 237 000

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Proposition 2002/03:1

I proposition 2002/03:1 föreslår regeringen för utgiftsområde 14 Arbetsliv att riksdagen

1. bemyndigar regeringen att under 2003, i fråga om ramanslaget 23:1 Arbetsmiljöverket, ingå ekonomiska förpliktelser som inklusive tidigare åtaganden medför utgifter på högst 18 550 000 kronor under året 2004 (avsnitt 9.1)

2. bemyndigar regeringen att under 2003, i fråga om ramanslaget 23:2 Arbetslivsinstitutet, ingå ekonomiska förpliktelser som inklusive tidigare åtaganden medför utgifter på högst 100 000 000 kronor under åren 2004–2005 (avsnitt 9.2)

3. bemyndigar regeringen att under 2003, i fråga om ramanslaget 23:3 Särskilda utbildningsinsatser m.m., ingå ekonomiska förpliktelser som inklusive tidigare åtaganden medför utgifter på högst 34 200 000 kronor för 2004 (avsnitt 9.3)

4. för budgetåret 2003 anvisar anslagen under utgiftsområde 14 Arbetsliv enligt uppställning i propositionen.

Motioner från allmänna motionstiden 2002

2002/03:Fi230 av Britt Bohlin m.fl. (s, v, mp):

4. Riksdagen anvisar med angivna ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 14 Arbetsliv enligt uppställning i motionen.

2002/03:Fi232 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

16. (del av, återstående del behandlas i bet. 2002/03:AU1) Riksdagen anvisar för budgetåret 2003 anslagen under (utgiftsområde 13 Arbetsmarknad samt) utgiftsområde 14 Arbetsliv enligt uppställningen i tabell 9 i motionen.

2002/03:Sf291 av Bo Lundgren m.fl. (m):

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om regler för arbetsmiljöarbetet.

20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om arbetsrättens inverkan på möjligheten att byta arbetsgivare.

21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om den offentliga sektorns brister som arbetsgivare.

2002/03:Sf335 av Sven Brus m.fl. (kd):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om stöd till arbetsgivarna i rehabiliteringsarbetet och om att efterlevnaden av den nuvarande arbetsmiljölagstiftningen bör följas upp.

2002/03:Ub338 av Ulf Nilsson m.fl. (fp):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den anställde själv skall få disponera behållningen på sitt kompetenskonto till de studier den anställde vill ägna sig åt.

2002/03:A217 av Chatrine Pålsson och Sven Brus (kd) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inrätta en delegation mot stress och utbrändhet.

2002/03:A224 av Annelie Enochson m.fl. (kd):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om individuellt kompetenssparande.

2002/03:A233 av Ann-Marie Fagerström (s) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kompetensutveckling.

2002/03:A239 av Margareta Andersson m.fl. (c):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om justeringar av systemet för individuellt kompetenssparande.

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kartläggning av arbetsmiljökompetensen hos företagen och en förstärkning av denna.

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en översyn bör göras av dagens strukturer som styr den enskildes arbetssituation så att verktyg för bättre arbetsmiljöer därigenom kan utvecklas.

2002/03:A241 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett system med individuella kompetenskonton.

2002/03:A267 av Lennart Axelsson och Helena Zakariasén (s) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av åtgärder för att anpassa arbetslivet efter människors livssituation.

2002/03:A274 av Birgitta Ahlqvist och Carina Hägg (s): Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av översyn av stressrelaterade sjukdomar.

2002/03:A297 av Anders G Högmark m.fl. (m, fp, kd, c):

1. Riksdagen beslutar godkänna motionens förslag till riktlinjer för ett system för individuell kompetensutveckling såvitt avser systemets utgångspunkter och syfte, i enlighet med vad som anförs i motionen.

2. Riksdagen beslutar godkänna motionens förslag till riktlinjer för ett system för individuell kompetensutveckling såvitt avser val av sparmodell i enlighet med vad som anförs i motionen.

3. Riksdagen beslutar godkänna motionens förslag till riktlinjer för ett system för individuell kompetensutveckling såvitt avser avsättningsmöjligheter m.m. i enlighet med vad som anförs i motionen.

4. Riksdagen beslutar godkänna motionens förslag till riktlinjer för ett system för individuell kompetensutveckling såvitt avser förvaltning av medel på kompetenssparkonto m.m. i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:A299 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att jämställdhetspolitiken förändras i feministisk riktning i enlighet med vad i motionen anförs om feministisk strategi för att utmana könsmaktsordningen.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om upprättande av en konkret handlingsplan för att förändra jämställdhetspolitiken i feministisk riktning.

2002/03:A313 av Ann-Kristine Johansson och Helena Zakariásén (s):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om forskning om hälsa i arbetslivet.

2002/03:A314 av Anders G Högmark m.fl. (m):

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett individuellt kompetenssparande.

2002/03:A315 av Anders G Högmark m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om den allmänna inriktningen av jämställdhetspolitiken.

2002/03:A318 av Annelie Enochson m.fl. (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett barnvänligt arbetsliv.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om individuellt kompetenssparande.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om belysning av de särskilda problemen med ohälsa i offentlig sektor.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om den betydelse för arbetsmiljön inom vård- och omsorgsyrken som en mångfald av vårdgivare har.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Arbetsmiljöverket som aktiv rådgivare kring stressrelaterad sjukdom.

2002/03:A320 av Stefan Attefall m.fl. (kd):

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om individuellt kompetenssparande.

30. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Arbetsmiljöverket.

31. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Arbetslivsinstitutet och dess utbildningsinsatser.

32. (del av, återstående del behandlas i bet. 2002/03:AU1) Riksdagen beslutar att för budgetåret 2003 anvisa anslagen under (utgiftsområde 13 Arbetsmarknad och) utgiftsområde 14 Arbetsliv med angivna ändringar i förhållande till regeringens förslag, enligt uppställning i motionen.

2002/03:A323 av Ulla Hoffmann m.fl. (v):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att jämställdhetens mål är alla kvinnors och mäns lika rättigheter.

2002/03:A326 av Inger Lundberg m.fl. (s) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om utbildning för arbetstagarrepresentanter i bolagsstyrelser.

2002/03:A329 av Margareta Andersson m.fl. (c) vari yrkas: Riksdagen anvisar med angivna ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 14 Arbetsliv enligt uppställning i motionen.

2002/03:A332 av Erik Ullenhag m.fl. (fp):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kompetensutveckling.

20. Riksdagen anvisar med angivna ändringar i förhållande till regeringens förslag anslagen under utgiftsområde 14 Arbetsliv enligt uppställning i motionen.

2002/03:A338 av Barbro Feltzing (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av fonder för att utveckla arbetsmiljö och arbetsorganisation.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en nationell kampanj mot ohälsa i arbetslivet.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en vardagsmaktsutredning.

2002/03:A343 av Lena Sandlin-Hedman och Gunilla Carlsson i Hisings Backa (s) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en strategi för ökad hälsa i arbetslivet.

2002/03:A344 av Carin Lundberg och Karl Gustav Abramsson (s) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en försöksverksamhet för att förstärka arbetsmiljöarbetet.

2002/03:A357 av Anders Ygeman och Maria Hassan (s) vari yrkas: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att pröva möjligheten att ge arbetsmarknadens parter ett större ansvar för kompetensutvecklingen.

2002/03:A364 av Anders G Högmark m.fl. (m):

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de totala utgiftsramarna gällande (avsnitt 6.6) utgiftsområde 14 Arbetsliv.

16. Riksdagen anvisar i enlighet med vad som anförs i motionen till utgiftsområde 14 politikområde 23:1 Arbetsmiljöverket för år 2003 622 248 000 kr.

17. Riksdagen anvisar i enlighet med vad som anförs i motionen till utgiftsområde 14 politikområde 23:2 Arbetslivsinstitutet för år 2003 302 448 000 kr.

18. Riksdagen anvisar i enlighet med vad som anförs i motionen till utgiftsområde 14 politikområde 23:3 Särskilda utbildningsinsatser m.m. för år 2003 23 000 000 kr.

19. Riksdagen beslutar att låta anslaget till utgiftsområde 14 politikområde 23:4 Arbetsdomstolen för år 2003 utgå i enlighet med vad som anförs i motionen.

20. Riksdagen beslutar att låta anslaget till utgiftsområde 14 politikområde 23:7 Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning för år 2003 utgå i enlighet med vad som anförs i motionen.

21. Riksdagen anvisar i enlighet med vad som anförs i motionen till utgiftsområde 14 politikområde 23:8 Medlingsinstitutet för år 2003 23 445 000 kr.

22. Riksdagen beslutar att låta anslaget till utgiftsområde 14 politikområde 24:1 Jämställdhetsombudsmannen för år 2003 utgå i enlighet med vad som anförs i motionen.

24. Riksdagen avslår regeringens förslag till mål för politikområdet Arbetsliv i enlighet med vad som anförs i motionen.

25. Riksdagen avslår regeringens förslag till mål för politikområdet Jämställdhetspolitik i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:A365 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om feministiskt perspektiv på insatser för att utjämna könsskillnader.

2002/03:A367 av Siv Wittgren-Ahl och Ronny Olander (s):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av användandet av Arbetsmiljölagen.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av andra åtgärder som kan främja en ökad förmåga att anpassa arbetslivets krav till människors skilda förutsättningar.

BILAGA 2

Utskottets förslag till beslut om anslag inom utgiftsområde 14 Arbetsliv (punkt 7)

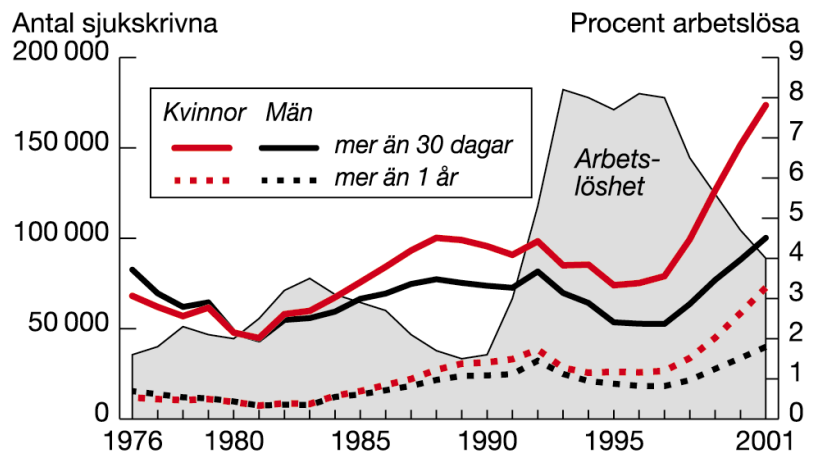
Utgiftsområde 14 Arbetsliv*Belopp i tusental kronor*

	Anslag	Anslagstyp	Utskottets förslag
23:1	Arbetsmiljöverket	ramanslag	650 578
23:2	Arbetslivsinstitutet	ramanslag	317 952
23:3	Särskilda utbildningsinsatser m.m.	ramanslag	46 000
23:4	Arbetsdomstolen	ramanslag	19 971
23:5	Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar	ramanslag	61
23:6	Internationella arbetsorganisationen (ILO)	ramanslag	26 681
23:7	Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)	ramanslag	6 493
23:8	Medlingsinstitutet	ramanslag	46 891
24:1	Jämställdhetsombudsmannen	ramanslag	21 294
24:2	Särskilda jämställdhetsåtgärder	ramanslag	13 706
Summa			1 149 627

BILAGA 3

Statistik rörande ohälsa (tabeller och diagram)

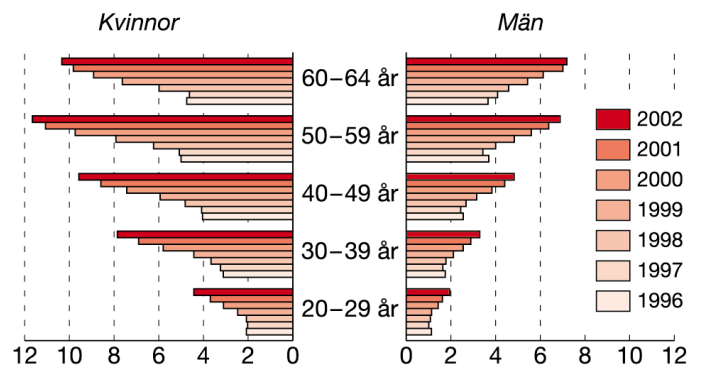
Sjukskrivningar och arbetslöshet

Källa: RFV, SCB/AKU

Arbetslivsfakta 3/2002

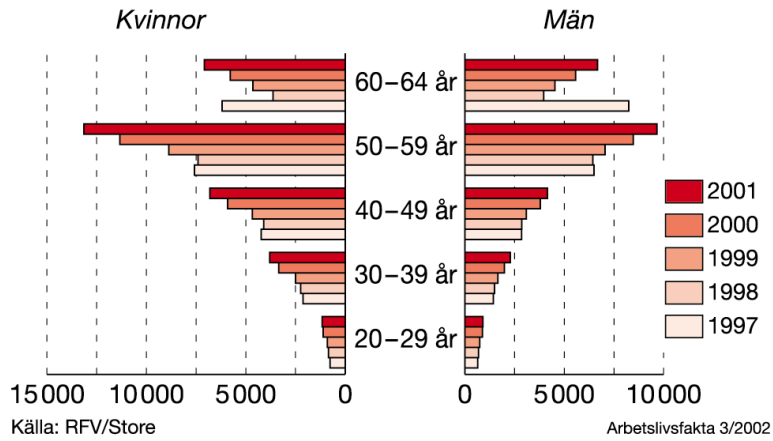
Procent av arbetskraften sjukskriven 29 dagar och mer 1996–2002 (maj månad)

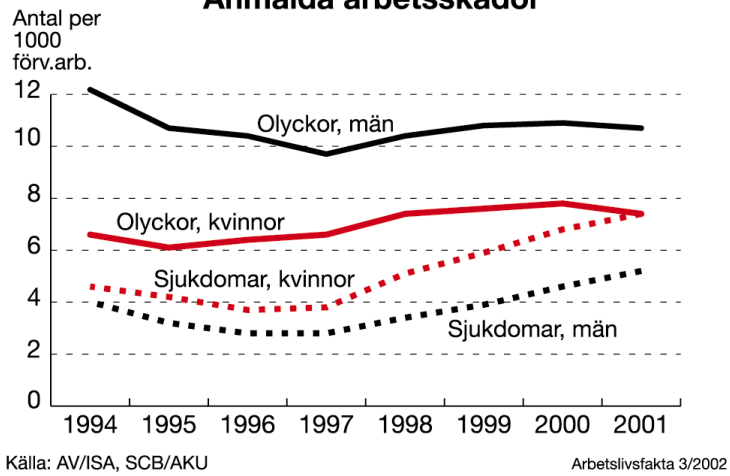
Källa: RFV, SCB/AKU

Arbetslivsfakta 3/2002

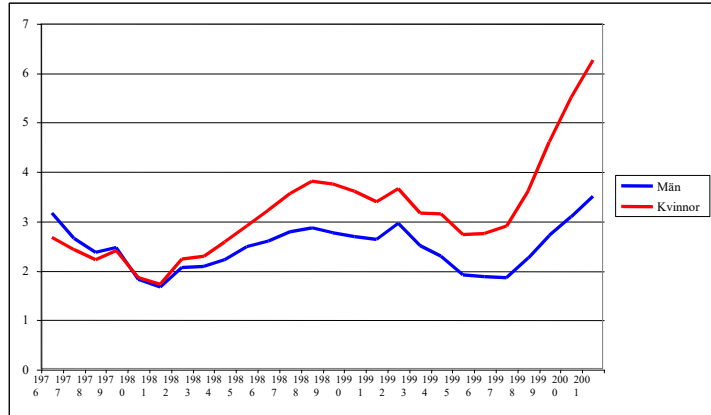
Antalet nybeviljade förtidspensioner/sjukbidrag per år 1997–2001

Anmälda arbetsskador

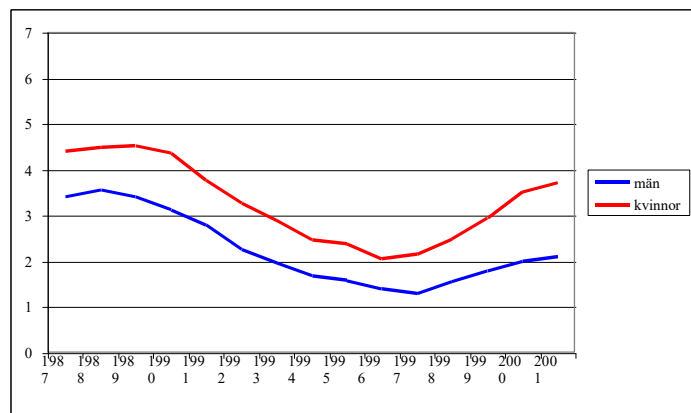
Andel sjukskrivna längre än 30 dagar 1976–2001 i relation till befolkningen 16–64 år (%)

AHA-utredningen S 2002:01

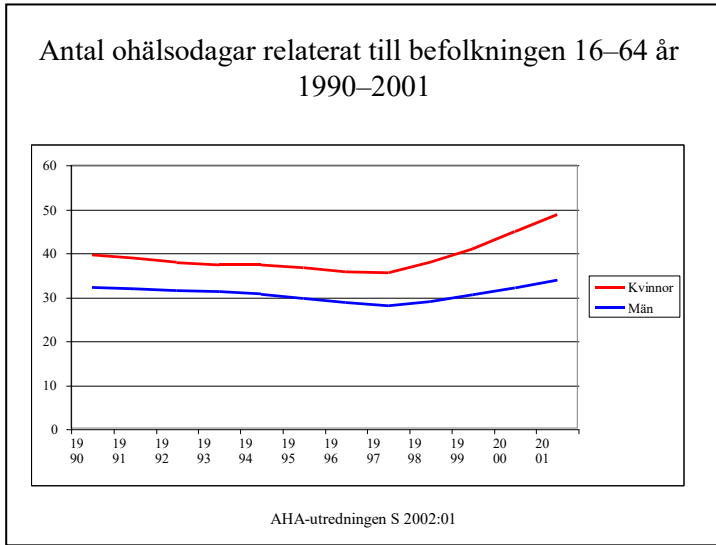
Källa: RFV, SCB

Antal sysselsatta sjukfrånvarande 1987–2001 i relation till befolkningen 16-64 år (%) enligt AKU

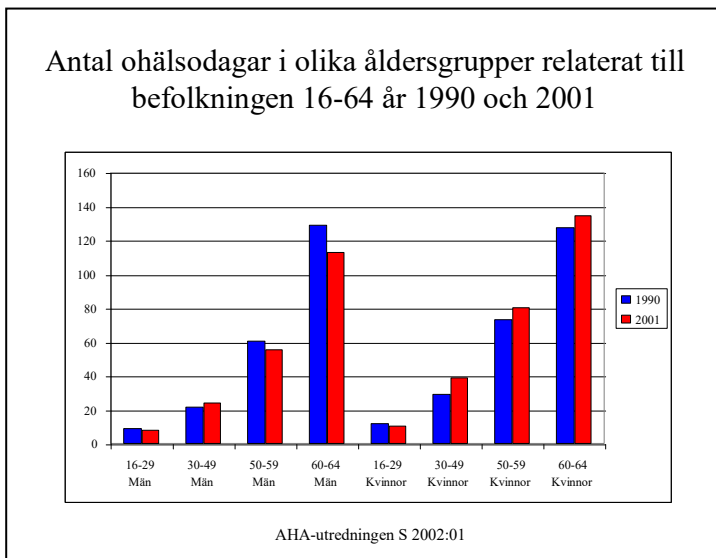

AHA-utredningen S 2002:01

Källa: SCB, Arbetskraftsundersökningarna

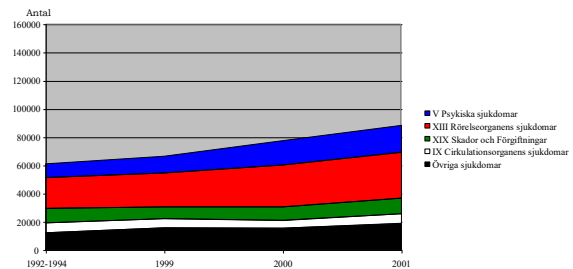

Källa: RFV, SCB

Källa: RFV, SCB

Antal sjukskrivna män 1992–94, 1999, 2000 och 2001 uppdelat på fem olika sjukdomstyper

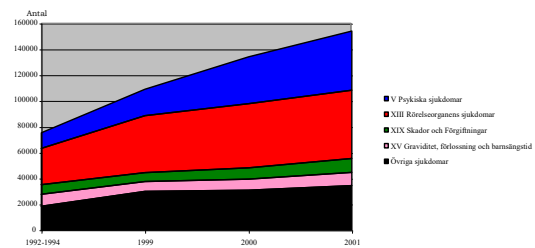

*Andelar beräknade i LS (1986-91), Riks-LS (1991-1994) och RFV-LS (1999-2001) relaterade till antalet pågående 60-dagars sjukskrivningar i december respektive år (genomsnittligt antal för 1986-91 och 1992-94)

AHA-utredningen S 2002:01

Källa: RFV, LS-studierna

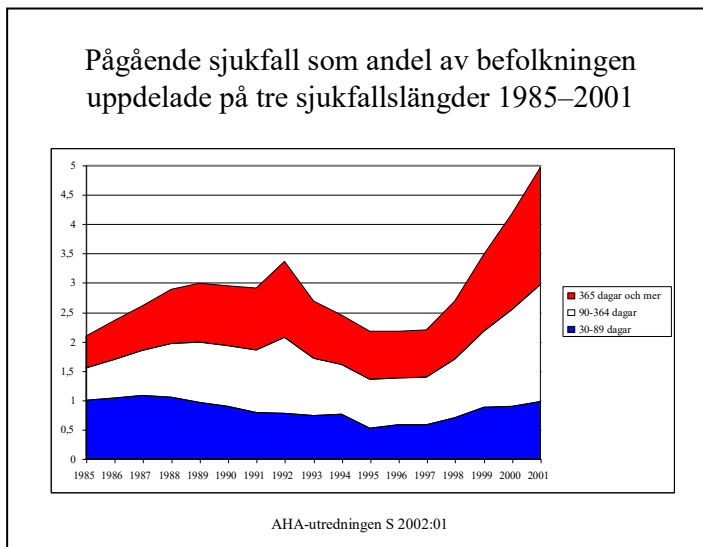
Antal sjukskrivna kvinnor 1992–94, 1999, 2000 och 2001 uppdelat på fem olika sjukdomstyper

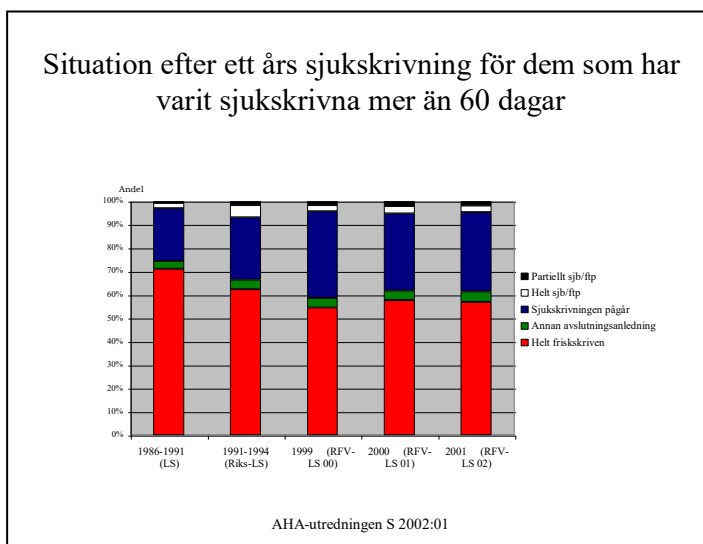
*Andelar beräknade i LS (1986-91), Riks-LS (1991-1994) och RFV-LS (1999-2001) relaterade till antalet pågående 60-dagars sjukskrivningar i december respektive år (genomsnittligt antal för 1986-91 och 1992-94)

AHA-utredningen S 2002:01

Källa: RFV, LS-studierna

Källa: RFV

Källa: RFV, LS-studierna